

**משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א' לפיתוח פדגוגי
תכניות לימודים ייחודיות**

שם ביה"ס/המוסד: הפנימיה הצבאית לפיקוד חיפה
שם התכנית הייחודית: לימודי צבא, בטחון וארץ ישראל
תחום הדעת: מדעי החברה
מספר יחידות הלימוד: 5
מל מוסד: 340216

תוכנית ייחודית בלימודי צבא, ביטחון וארץ ישראל

תוכנית לימודים ייחודית – הפנימיות הצבאיות לפיקוד
(הפנימיה הצבאית לפיקוד בחיפה והפנימיה הצבאית
התורנית לפיקוד באור עזיון)

מאי 2014, אייר התשע"ד

תוכן

6	תוכנית לימודים ייחודית בלימודית צבא, ביטחון וארץ ישראל
6	ייחודה של התוכנית
8	ההתחנכות בפנימייה הצבאית לפיקוד
8	דמות הבוגר
8	עקרונות היסוד בהכשרה
9	רציונל תוכנית הלימודים בתוכנית הייחודית – ציר התפתחות התוכן ומיומנויות הלמידה
11	"נקודת המכון" בהכשרה
12	מטרות התוכנית
12	מטרות העל:
12	מטרות המשנה:
12	המטרות בתחום מיומנויות הלמידה:
13	המטרות בתחום המיומנויות המקצועיות:
14	עיקר תוכנית הלימודים (שנות לימוד)
16	תוכנית הלימודים ביסודות הפיקוד
16	ייחודה של התוכנית
16	רציונל התוכנית
17	מטרות התוכנית
18	שיטות ההוראה
19	מוקדי הלימוד בכל שנת לימוד:
20	גורמים משפיעים על תכנית הלימודים:
23	יחידות הלימוד, פירוט התכנים, והביבליוגרפיה על פי יחידות לימוד
23	תוכנית לימודים – כיתה י'
23	נושאי הליבה בשנת הלימודים:
23	מטרות והישגים נדרשים:
24	פירוט תכנית הלימודים - כיתה י'
26	מטרות אופרטיביות – לפי יחידות לימוד
28	תוכנית לימודים לכיתה יא'
28	נושאי הליבה בשנת הלימודים:
30	פירוט תכנית הלימודים - כיתה יא'
33	מטרות אופרטיביות – לפי יחידות לימוד
34	תוכנית לימודים לכיתה יב'
36	פירוט תכנית הלימודים - כיתה יב'
37	מטרות אופרטיביות – לפי יחידות לימוד
38	הערכה מסכמת
39	תוכנית-הלימודים בהיסטוריה-צבאית
39	מבוא
40	המטרות העיקריות של תוכנית הלימודים בהיסטוריה-צבאית
42	תוכנית-הלימודים
42	עקרונות ארגון חטיבת הלימוד
43	שיטות ההוראה
44	מוקדי הלימוד בכל שנת לימוד:

45	גורמים משפיעים על תכנית הלימודים:
46	יחידות הלימוד, פירוט התכנים, והביבליוגרפיה על פי יחידות לימוד
46	תוכנית לימודים – כיתה י' – מלחמת ישראל
46	נושאי הליבה בשנת הלימודים:
46	מטרות והישגים נדרשים:
47	פירוט תכנית הלימודים - כיתה י'.
49	מטרות אופרטיביות – לפי יחידות לימוד
54	תוכנית לימודים – כיתה יא' - מלחמת זרים
54	נושאי הליבה בשנת הלימודים:
54	מטרות והישגים נדרשים:
55	פירוט תכנית הלימודים - כיתה יא'.
57	מטרות אופרטיביות – לפי יחידות לימוד
58	תוכנית לימודים – כיתה יב' – מלחמות זרים
58	נושאי הליבה בשנת הלימודים:
59	מטרות והישגים נדרשים:
59	פירוט תכנית הלימודים - כיתה יב'.
62	מטרות אופרטיביות – לפי יחידות לימוד
63	דרכי הערכה להישגי התלמידים
63	הערכה פנימית:
63	הערכה מסכמת – עבודת ניתוח אירוע
67	תכנית הלימודים – קרבות בארץ ישראל
67	מבוא
67	המטרות העיקריות של תוכנית הלימודים קרבות בא"י
67	מטרות התוכנית
69	מבנה התוכנית
70	שיטות ההוראה
71	גורמים משפיעים על תכנית הלימודים:
72	יחידות הלימוד, פירוט התכנים, והביבליוגרפיה על פי יחידות לימוד
72	מטרות והישגים נדרשים:
73	פירוט תכנית הלימודים
76	מטרות אופרטיביות לפי יח' לימוד
79	סיורים
79	מטרות הסיור:
80	הכנת התלמידים לקראת הסיור
80	דרכי ההערכה להישגי התלמידים
80	הערכה פנימית
81	הערכה מסכמת
82	ביבליוגרפית רשות לתלמיד – פרטי הביבליוגרפיה המחייבת פורטו בתכנית
84	נספחים
85	דו"ח סיור
86	מחווה להערכת דו"ח סיור
93	פירוט המטלות והתרגילים - כיתה י'.

94	פירוט המטלות והתרגילים - כיתה יא'.....
95	פירוט המטלות והתרגילים - כיתה יב'.....

תוכנית לימודים ייחודית בלימודית צבא, ביטחון וארץ ישראל

ייחודה של התוכנית

תלמידי התכנית הם חניכי הפנימייה הצבאית שבבחרתם בפנימייה בחרו לעסוק במקצוע הפיקוד בשירות צבאי ממושך (שש שנות שירות: שלוש שנות שירות חובה ושלוש שנות שירות קבע לפחות). נוסף לאלה, יוכלו ללמוד בתוכנית תלמידים אחרים שמגלים עניין בלימוד היסטוריה צבאית ויסודות הפיקוד הצבאי. התלמידים הלומדים בתוכנית ירכשו בסיס ידע וידרשו ליישמו בתרגילים ובעבודות ובכך לפתח מיומנויות ולצבור ניסיון מקצועי עקיף (ניסיון עקיף הוא ניסיון הנצבר דרך ניסיונם של אחרים, ב.ה. לידל הארט). בנוסף ידרשו התלמידים לנתח קרבות על בסיס הידע התיאורטי שירכשו, כדי לפתח חשיבה ביקורתית ויכולות של ניתוח, הערכה ושיפוט.

במהלך שנות הלימוד יתפתחו התלמידים כבעלי מקצוע בתחום הצבאי (עפ"י הגדרתו של פרופ' אסא כשר) תוך צבירת הידע, ההבנה, האתיקה ומערכת הערכים, ותוך רכישת מיומנויות מרכזיות הנדרשות למפקד זוט ושלולן.

התכנית הייחודית בלימודי צבא, ביטחון וארץ ישראל פותחה לצורך תלמידי (שוחרי) הפנימיות הצבאיות לפיקוד בבית הספר הריאלי העברי בחיפה ובישיבה התיכונית אור עציון. יחד עם זאת, בבסיס התוכנית מצויים מרכיבים רבים שיכולים לשמש תשתית רחבה ללימוד מנהיגות, ללימוד יסודות בתפקוד האדם כפרט וכפרט בקבוצה, תכנון, למידה והפקת לקחים, קבלת החלטות, ניתוח וניהול זמן. מרכיבים אלה יכולים לשמש תשתית ליישום גם בתכנים אחרים ולתלמידים שאינם חניכי הפנימיה הצבאית. תלמידי הפנימיות הצבאיות לפיקוד מתחנכים בלימודי התיכון במסגרת פנימייה ולומדים בבתי הספר בהם הפנימיות שוכנות.

קיימת שונות מבנית בין שתי הפנימיות הצבאיות לפיקוד שנובעת מאורח החיים השונה של התלמידים, מהזרם אליו שייך בית הספר התיכון שבו הם לומדים, משך שנות ההתחנכות, גודל השכבות והיבטים ארגוניים נוספים.

	הפנימיה הצבאית בבית הספר הריאלי העברי בחיפה	הפנימיה הצבאית בישיבה התיכונית-תורנית אור עציון
שנות התחנכות	3 שנים – כיתות י"ב'	4 שנים – כיתות ט"ז-יב'. שנת ההתחנכות המוקדמת מאפשרת התחלה של חלק מתהליכי הלימוד מוקדם יותר (בדגש על מרכיבים ביסודות הפיקוד). ¹
גודל השכבה ²	70-50 תלמידים בשכבה	35-28 תלמידים בשכבה.

¹ מרכיבים אלה לא יפורטו כיוון שרובם מבוצעים במסגרת א-פורמאלית.

² גודל השכבה משפיע על היבטי השגרה והחינוך הלא פורמאלי בפנימייה כיוון שבגרות מפקד הפלוגה וניסיונו יוצרים פוטנציאל להשפעה רבה על התלמידים. גודל השכבה באור עציון מאפשר למפקד הפלוגה (לכל שכבה מפקד פלוגה) להיות בקשר ישיר עם התלמידים מבחינת מוטת השליטה של מפקד הפלוגה ומבחינת המבנה הארגוני (לא קיים דרג פיקודי בינו ובין התלמידים). גודל השכבה בריאלי בחיפה מחייב שימוש במפקדי משנה, שמהווים דרג פיקודי בין מפקד הפלוגה לתלמידים (המפקדים בדרג זה – זוטרים יותר ומנוסים פחות).

הפנימיה הצבאית בבית הספר הריאלי	הפנימיה הצבאית בישיבה התיכונית-תורנית אור	
העברי בחיפה	עציון	
השתלבות התלמידים בלימודי בלימודי בבית הספר/ הישיבה התכנית התלמידים משובצים בכל כיתות השכבה (4-5 תלמידים בכל כיתה) ובה הם מקיימים את שגרת יומם בלימודים בבית הספר (להוציא את הלימודים בתוכנית הייחודית). השילוב בין "שתי המסגרות" יוצר אפשרויות, אתגרים וקשיים לתלמידי הפנימייה הצבאית. השילוב בין שתי המסגרות מחייב את סגל המפקדים של התלמידים לקיים קשר מורכב עם 13 מחנכים ו-2 רכזים באופן שוטף ע"מ לסייע לתלמידים.	התלמידים לומדים בכיתה אחת מובחנת שבה נוצר הווי ייחודי (על יתרונותיו וחסרונותיו). התלמידים פועלים במסגרת אחת ובחברה מוגדרת שמזמינה תמיכה ורעות ועלולה לקבע תלמידים למקומם בהיררכיה החברתית (תקרות זכוכית וכיו"ב). מפקד הפלוגה מקיים קשר רצוף עם מחנך הכיתה (ר"מ). קשר זה פשוט ונוח לקיום ולניהול (על יתרונותיו וחסרונותיו).	
סדר יום סיום הלימודים, על-פי-רוב, בשעה 4 אחה"צ. שעות אחר הצהריים מושקעות בלמידה, בפעילויות חינוכיות, התנדבותיות, מנהליות וכד'. סדר יום זה מאפשר ביצוע מטלות מורכבות.	סיום הלימודים, על-פי-רוב, בשעה 7 בערב. הסיום בשעה זו מותיר מרחב מוגבל לפעילויות והיכולת להטיל על התלמידים ביצוע מטלות מורכבות, מוגבלת.	
טכנולוגיה תומכת למידה כל מרחב בית הספר הריאלי העברי 'מכוסה' ברשת אל-חוטית המאפשרת גישה למרשתת (אינטרנט) בכל רגע נתון. ובכל הכיתות ישנו מחשב המחובר לאינטרנט ולמקרה, שמאפשרים שימוש נרחב באינטרנט לצורכי למידה.	חסר.	
מגדר בכל שכבה יש 2-6 בנות, גורם בעל השפעה על הדינמיקה בכיתה.	כל תלמידי הכיתה בנים.	

ההתחנכות בפנימייה הצבאית לפיקוד

תכנית הלימודים מתקיימת בהקשר רחב של התחנכות התלמידים בפנימייה הצבאית. המרכיבים העיקריים של התחנכות התלמידים בפנימיות הצבאיות לפיקוד :

דמות הבוגר

מקצועיות	מנהיגות	דמות
• כושר גופני. • יסודות הרובאות. • ניווט וניתוח שטח • חשיבה טקטית ותחבולנית, המבוססת על התורות הצבאיות ועל ההיסטוריה הצבאית • ארגון וניהול, תחקור והפקת לקחים. • סקרנות מקצועית	• יכולת הנעה והובלה • דוגמא אישית • אחריות ופרואקטיביות	• אדם המכבד את עצמו, זולתו וסביבתו. • פועל מתוך תחושת שליחות ואמונה בצדקת הדרך. • בעל חשיבה מקורית, יצירתית וביקורתית. • איתנות ונחישות • קובע יעדים ודבק בהשגתם תוך חתירה למצוינות. • פועל בהשקט ובבטחה ובהצנע לכת. • רעות. • אמין, ישר וחותר לאמת.

עקרונות היסוד בהכשרה

- א. המפקד כאדם
- ב. הפיקוד כמקצוע
- ג. איכות ומצוינות
- ד. חינוך לאחריות ולמנהיגות
- ה. דוגמא אישית
- ו. גישה פיקודית חינוכית מעצבת ומפתחת.

רציונל תוכנית הלימודים בתוכנית הייחודית – ציר התפתחות התוכן ומיומנויות הלמידה

מקצוע הפיקוד הצבאי, ככל מקצוע, כולל את הרכיבים הבאים:

- ידע ובסיס תיאורטי
- מיומנויות.
- השתכללות והשתפרות מתמדת – לימוד מהנעשה בעולם המקצועי מעבר ללימוד מהניסיון האישי.
- יצירתיות – לימוד דבר מתוך דבר.
- אתיקה.
- התנהגות איש המקצוע
- ניסיון.

ניתן לפתח רכיבים אלה, בקרב תלמידים, באופן מוגבל. יחד עם זאת, כיוון שמדובר במקצוע מעשי, לא ניתן לעסוק רק בחלק מהרכיבים וליצור תמונה חסרה ומעוותת. האתגר הגדול בניהול תהליך זה (בשל היותו תהליך חסר ומוגבל) הוא הבאת התלמידים למצב בו מתקיימת בהם האמרה "איזהו חכם? היודע שאינו יודע!". במצב זה יהיו התלמידים טעונים בידע תיאורטי ומעשי, יכולות בסיסיות, הבנת השפעת האתיקה המקצועית והבנת ההתנהגות הנדרשת מאיש המקצוע, אך מטען זה יעמוד להם לצורך זיהוי מצבים, לצורך הערכת מציאות, ניתוח, לימוד והפקת לקחים, אך עם תחושה של ספקנות לגבי יכולתם לבקר את אנשי המקצוע שתחתם הם פועלים בשל חוסר הניסיון שלהם. לכשיצברו ניסיון, יוכלו לרתום את מכלול הידע, המיומנויות והתפיסות שרכשו לניסיון ולהיות בעלי עמדה ודעה. מצב זה כולל מוכנות מנטאלית לקבל את קיום החלק החסר (הנדרש לתחושת הביטחון).

דברים אלה נכונים ללימוד המקצוע הצבאי וההיסטוריה הצבאית הכללית והמקומית והם מיושמים בו, אך הם טובים לפיתוח תלמיד להתמודדות עם מציאות מורכבת, לעבודת צוות, ללמידה, להפקת לקחים, להשתכללות בהתבסס על לימוד מהאחר (האחר = עמית, חבר, ספר, תוכנית טלוויזיה, סרטון ב-YouTube וכל מקור אחר).

חדשנות וכלים ("כחות ולא דגים") ⇔ **מסורת ובסיסי ידע** – יש הטוענים כי: "פני המלחמה השתנו ולקחי מלחמות העבר אינם מתאימים למציאות של המאה ה-21". טענה זו נכונה בחלקה. נכונה בהקשרים הטכנולוגיים ובהקשר למידע, אך טענה זו אינה נכונה בנוגע לאדם, לתופעת החיכוך, לעקת הקרב, למעורבות האוכלוסייה בלחימה ועוד. הלגיון הרומאי נלחם במרד בארץ ישראל בשטחים בנויים ובשטחים פתוחים. קיים לחימה א-סימטרית, סבל מבעיות לוגיסטיות אותן פתר בעבודת מטה, תכנון, יישום ובקרה. כמו הלגיון הרומאי, פעלו כוחות בעלות הברית באירופה, בצפון אפריקה ובמזרח אסיה, ופועלים גם כיום כוחות הקואליציה הבינלאומיים באפגניסטן ובעיראק. לוחמי הרגלים התייחסו לקשתים בדומה ליחס שנותן לוחם חי"ר לטייס מסוק הקרב, ותרומתם (או הנזק שהם עושים לאויב) של שניהם לצדדים הלוחמים דומה. האתגר מצוי בפיתוח חשיבה חדשנית מתוך הבנה עמוקה של ההגיונות המסורתיים ומיצוי, ואף עיצוב, של אפשרויות טכנולוגיות, תרבותיות וחברתיות קיימות. לטעון טענה בשפה חדשה אינה חדשנות. לטעון טענה חדשה בשפה ישנה ומוכרת, זו חדשנות. ולכן – עיקרון זה, לפיו "לפני שפוסלים את הישן מן הראוי לבדוק את עיקרון הליבה

שלו ולנסות ליישמו במציאות החדשה". עיקרון זה נכון ללמידה, למיצוי ניסיון עבר, להתנהגות מכבדת ומוקירה ולפיתוח מידת הצניעות. כל אלה, מהווים אבן יסוד בלימוד, לא פחות, ואף יותר מרכיב מידע מקצועי בודד.

הידע המקצועי הנדרש לצורך הבאת התלמידים להתנסות הוא רחב. לכן, בחלקה הראשון של התוכנית מוקד העשייה יהיה למידה עיונית, וככל שיחלוף הזמן מוקד הלמידה "ינוע" מהמרכיב העיוני אל המרכיב המעשי של רכישת המקצוע. "תנועה" זו תאפשר השתתפות פעילה יותר של התלמידים ככל שיחלוף הזמן. לצד זאת, ההבנה שאת עיקר הידע המקצועי, רוכש איש המקצוע (כל איש מקצוע) במהלך חייו המקצועיים ולא בהכשרתו, גם בתקופת הלימוד העיוני, הלמידה מחייבת השתתפות פעילה של התלמידים ע"י הגשת דוחות קריאה, הכנת תרגילים והשתתפות בדיונים.

מרשם זה מייצג את רציונל לימוד התוכנית – סביבת הפעולה שבה נדרש מפקד (איש המקצוע הצבאי המודבר) לפעול היא מציאות מורכבת, שמחייבת יישום מגוון של יכולות קוגניטיביות ומנטאליות. היכולת לזהות את מרכיבי המציאות ולהבין אותם, מושתתת על הכרה והבנה של מרכיבי המציאות המבצעית ועל עולמות התוכן שמספקים כלים לפרש אותה. מורכבות זו מחייבת להבנות את תהליך הלמידה כך שיאפשר לתלמידים ליצור חטיבות ידע גמישות,³ בתהליך הלימוד וליישם את הידע באופן אינטגרטיבי בשלבי הלימוד וההתנסות המתקדמים. כל מרכיבי התוכן נלמדים באוריינטציה זו.

³ חטיבת ידע גמישה היא גוף ידע שעומד בפני עצמו, אך הוא מספיק גמיש כדי להתממשק, ולעתים להתמוגג אם חטיבות ידע אחרות. גישה זו מתאימה לדיסציפלינה הצבאית כיוון שהעיסוק בחטיבות הידע השונות נועד לצרכים מתודולוגיים בלבד, מפני שהיישום יהיה לעולם אינטגרטיבי. ההתייחסות לחטיבות השונות יכלול את עולם התוכן הייחודי ואת ההקשרים שלו ליתר מרכיבי המקצוע. לא מדובר בלימוד אינטר-דיסציפלינארי או מולטי-דיסציפלינארי אלא בלימוד דיסציפלינה אחת – מורכבת ביותר.

"נקודת המכוון"⁴ בהכשרה

כללי - ללימוד התכנים ולהכשרת התלמידים היא רמת הפלוגה במודל החי"ר (הרובאי).⁵ נקודת מכוון זו מאפשרת לנו לייתר את סוגיית אמצעי הלחימה ולייתר את התלות בעבודת המטה, מאפשרת להתמקד בחשיבה תחבולנית, בתהליך התכנון המבצעי, בניתוח קרבות ומצבי קרב. בחירה בנקודת מכוון זו מאפשרת את העיסוק הטקטי-תחבולני גם בקרבות גדודיים וחטיבתיים.

1. **רמת הפלוגה** – הפלוגה היא מסגרת טכנו-טקטית וכזאת היא נדרשת להביא לידי ביטוי יכולות האמל"ח שברשותה. בנוסף, הפלוגה תלחם במסגרת הגדוד ותידרש להבין את הקרב החטיבתי, כיוון שהיא מחויבת לפעול לאור המטרה. הפעולה ברמת הפלוגה מחייבת:

- א. מיצוי של יכולות אוטונומיות – תמרון + מרכיב סיוע בסיסי.
- ב. יכולת תכנון והפעלה של מרכיבי סיוע ומרכיבי קרב משולב.
- ג. החטיבה ולעיתים גם הגדוד, הם דרגים טקטיים טהורים, ולכן ניתן ונידרש ליישם בהם את עקרונות התורות הצבאיות שנלמדו.
- ד. הלחימה הפלוגתית מחייבת התלבטות בכל הנוגע למיקום המפקד. למרות העובדה שברוב המוחלט של הלחימה, מפקד הפלוגה יוביל את לחימת הפלוגה, פיצול הכוחות בפלוגה ידרוש ממנו חשיבה מעמיקה יותר מזו הנדרשת ממפקד המחלקה (שיפעיל כוח מקובץ בד"כ).

ה. הלחימה הפלוגתית מייצרת את התלות בעבודת המטה הנדרשת מכל מפקד מדרג המג"ד ומעלה. תחום תוכן שהתוכנית לא מספקת בו כלים ומימוניות.

2. **מודל החי"ר (הרובאי)** – נועד לאפשר לחניכים ללמוד, להבין ולנתח קרב שכולל:

- א. מרכיבים אוטונומיים שאותם ניתן לפצל תקנית 2 רמות למטה (מחלקות וכיתות) – פיצול זה מאפשר קיום חשיבה גמישה יותר.
- ב. מרכיבי סיוע קרבי ומנהלתי שמתקיימים הן ברמת הפלוגה והן ברמת הגדוד.
- ג. מודל החי"ר נועד לייתר את התלות בהפעלת מערכות לחימה שמחייבות לימוד ייעודי של תפיסת ההפעלה שלהן, שאינו נדרש לחניכים בשלב זה של הכשרתם.

⁴ נקודת המכוון במובנה כאן, היא דגם הייחוס ולא הדרג הקונקרטי או החיל הקונקרטי.

⁵ מודל החי"ר הרובאי נועד לייתר את הצורך בהכרה של יכולות אמל"ח ייחודיות שיש לכוחות החי"ר השונים.

מטרות התוכנית

מטרות העל:

1. התלמיד ינתח אירועים מבצעיים כיכולת וכדפוס פעולה בהתנהלותו כאדם (וכמפקד בעתיד) הלומד מניסיון אחרים ומניסיונו האישי.
2. התלמיד יבין את תהליך התכנון המבצעי ויידע ליישמו אגב שימוש בניסיון המבצעי ההיסטורי של צבאות זרים ושל צה"ל ויישום תורת הלחימה בהקשר המבצעי הנדרש.
3. התלמיד יחל בעיצוב זהותו הפיקודית-מנהיגותית.

מטרות המשנה:

1. התלמיד יכיר ויבין את התורות הצבאיות ואת המושגים והשפה המשמשים בתוכן.
2. התלמיד יכיר ויבין קרבות ואירועים צבאיים בולטים וחשובים, ויבין את אבני היסוד של העשייה הצבאית.
3. התלמיד יכיר ויבין את מעגל הפיקוד והשליטה, מגיבוש תמונת המצב, דרך הערכת המצב והתכנון, ועד להוצאת הפקודה הצבאית, ויישם ידע זה בפועל.
4. התלמיד יזהה, יסווג וימשיג מצבים קרביים ופתרונות טקטיים המביאים לידי ביטוי את התורות, הכללים והאתיקה הצבאית.
5. התלמיד יהיה בעל חשיבה ביקורתית ויכולת שיפוט לגבי קרבות ואירועים צבאיים, על בסיס הכלים המקצועיים ולאור התורות.
6. התלמיד יכיר ויבין את מגוון הגורמים המשפיעים על תוצאות של קרבות, וכיצד מפקדים טקטיים מנסים לשלב גורמים אלה בהחלטות קרביות.
7. התלמיד יכיר גישות שונות של אומנות ניהול הקרב, כפי שהתפתחו בצבאות שונים ובצה"ל ובתקופות שונות.
8. התלמיד יכיר ויבין מהי מנהיגות צבאית ומהם מרכיביה כאחד הבסיסים לעיצוב דמותו כאדם וכפקד.
9. התלמיד יישם את התיאוריה הנלמדת בתרגילי חשיבה טקטיים ובניתוחי קרבות.
10. התלמיד יזדהה עם המקצוע הצבאי, ויהיה בעל רצון לממש את עצמו כבעל מקצוע בתחום זה.
11. התלמיד יהיה בעל עניין וסקרנות כלפי עולם התוכן של המקצוע הצבאי.
12. התלמיד יהיה בעל גאווה מקצועית שתאפשר את רתימתו לחיים התובעניים של הצבא לאורך שנים.

המטרות בתחום מיומנויות הלמידה:

התלמיד יהיה בעל יכולת למידה עצמאית הכוללת:

1. איסוף מידע (איתור, סיווג ומיון) ממקורות מידע קשיחים (ספרים ומאמרים) וממוחשבים.
2. ניתוח החומר.
3. עיבוד מידע.
4. אינטגרציה של מידע.
5. עריכת עבודה וביטוי הרעיונות בכתב.
6. הצגת הרעיונות שלמד וחקר בעל פה.

המטרות בתחום המיומנויות המקצועיות:

- התלמיד יהיה בעל מיומנות לקבל החלטות במצבים צבאיים שונים, על-פי תמונת המצב ולאור הערכת המצב.
- התלמיד יבין את הכלים והעזרים לפיקוד ולשליטה המצויים בידי המפקד בדרג הטקטי וידע להשתמש בהם בהתאם למצב ולאור תכונותיהם.
- רשות (לא יחייב את תלמידי התוכנית שאינם תלמידי הפנימייה הצבאית לפיקוד) - התלמיד יתנסה במיומנויות פיקוד על חיילים ויפקד עליהם בהשגת משימות צבאיות שונות (שגרה ומבצעי).

עיקר תוכנית הלימודים (שנות לימוד)

יח' קרבות א"י	היסטוריה צבאית	יסודות הפיקוד
קרבות א"י	היסטוריה צבאית – בניין הכוח (כללי) ⁶ ומלחמות ישראל	אבני היסוד, עקרונות המלחמה, צורת קרב הגנה ומבוא לצורת קרב התקפה
הרעיון המסדר של שנה זו הוא ליצור את תשתית הידע התיאורטי הנדרש לצורך: • לימוד המקצוע. • קיום דיון מקצועי בלימוד פרקי ההיסטוריה הצבאית בכיתות יא'-יב'. בפרקים אלו נעשה שימוש במערכת המושגים המקצועית הנלמדת ביסודות הפיקוד ומתקיים דיון בהתפתחות תורת הלחימה לאורך השנים. • הקניית בסיס הידע הנדרש לתלמידים לצורך הכנת עבודות ניתוח הקרב בכיתה יא' (כל תלמידי חיפה וחלק מתלמידי אור עציון). הערות: • לימוד חטיבת מלחמות ישראל, בשנה זו, מקדים את זמנו (מבחינה כרונולוגית) אך תרומתו לתלמידים לגיבוש הזהות, ליכולת הלימוד (משהו קרוב ומוכר) ולהכנתם לכתיבת העבודות. מצדיקה את העניין. • יח' קרבות א"י עומדת בפני עצמה,⁷ אך תורמתה למארג הלימוד הוא בשני היבטים של העשייה הצבאית. האחד, הקשר בין המבנה החברתי-פוליטי לארגון הצבא ולשיטות הפעולה שלו; האחר, הקשר בין המרחב (גיאוגרפי וטקטי) לדרכי הפעולה שניתן/נדרש ליישם בו.		
	היסטוריה צבאית – לוחמה בלתי סדירה, לוחמת ביצורים ומצור	השלמות צורת קרב התקפה, פיקוד ושליטה, מנהיגות ואתיקה צבאית, תרגילי תכנון
הרעיון המסדר של שנה זו הוא דיון בסוגיות בלחימה, והתפתחותן לאורך ההיסטוריה, לפי חטיבות ידע. הדיון נשען על הבסיס התיאורטי שניתן בכיתה י' ועל מעבר ליישום – ניתוח קרבות ותכנון מבצעי. במוקד שנה זו מצויה ליבת עבודת המפקד וזהותו – פיקוד, מנהיגות וקבלת החלטות. אלה ניתנים להבלטה בקרבות טקטיים המומחשים בלימוד הלוחמה הבלתי סדורה.		
כיתה יב'	היסטוריה צבאית – לוחמה סדירה, לחימה בשטח בנוי ולוחמה אווירית.	ניתוח קרבות, תכנון מבצעי ומשחקי מלחמה וצורות הקרב המשניות

⁶ יחידת בניין הכוח, בדגש על מרכיביה הכלליים ובניין הכוח בעת העתיקה נלמדים בשנה זו, כדי ליצור תשתית ללימוד יח' קרבות א"י.

⁷ נכון יותר ללמוד יחידה זו בכיתה יא', אך משיקולי עומסי לימודים בכיתה יא' הוחלט על לימוד הנושא בכיתה י'.

הרעיון המסדר של שנה זו הוא העמקת הדיון בסוגיות בלחימה, והתפתחותן תורת הלחימה לאורך ההיסטוריה, לפי חטיבות ידע. הדיון נשען על עבודת התלמידים במשימות ניתוח קרב, תכנון מבצעי ומשחקי מלחמה.	
--	--

יתר מרכיבי התוכנית יוצגו בחלוקה לחטיבות הלימוד בשל השונות בתהליך הלימוד.

התוכנית נכתבה ורוכזה על-ידי דוד קניזו.

חטיבת הלימודים קרבות בארץ ישראל פותחה ע"י הד"ר שמריהו בן פזי.

חטיבת הלימודים בהיסטוריה צבאית פותחה ע"י ד"ר עדו הכט ועודכנה ע"י ד"ר דב גלזר ודוד קניזו.

חטיבת הלימודים ביסודות הפיקוד פותחה במקור ע"י סא"ל (מיל') יפתח גיא. התוכנית המוצגת היא פיתוח מעודכן שנעשה ע"י דוד קניזו בתהליך שכלל עבודה משותפת עם שני מפקדי הפנימיות הצבאיות, סא"ל ליאור גרוס וסא"ל אילון היימן.

תוכנית הלימודים ביסודות הפיקוד

ייחודה של התוכנית

ייחודה של התוכנית ניכר בכך שמטרתה להקנות לתלמיד את יסודות התיאוריה הצבאית. לתוכנית חשיבות וייחודיות בכך שאוכלוסיית היעד שלה מורכבת מנערים ונערות שבחרו במקצוע הפיקוד כמקצוע בו יעסקו בשנים הראשונות של חייהם הבוגרים. נוסף לאלה, התוכנית תאפשר לתלמידים אחרים בבית הספר לבחור בתוכנית זו מתוך עניין. תוכנית הלימודים הייחודית תניח את התשתית התיאורטית להבנת מקצוע הפיקוד הצבאי ולעשייה העתידית של בוגריה כמפקדים.

רציונל התוכנית

יסודות הפיקוד הצבאי מכילים בתוכם ארבע יכולות :

- א. היכולת לקבל החלטות.
- ב. היכולת לפקד ולשלוט בכוח.
- ג. היכולת להניע אנשים.
- ד. היכולת לקיים את התהליך המתמשך של בניין הכוח (מרכיב זה ילמד במסגרת לימודי ההיסטוריה הצבאית ולא במסגרת לימודי יסודות הפיקוד).

תלמידי התוכנית הם חניכי הפנימייה הצבאית שבבחירתם בפנימייה בחרו לעסוק במקצוע הפיקוד במשך שלוש שנות קבע לפחות. נוסף לאלה, יוכלו ללמוד בתוכנית תלמידים אחרים שמגלים עניין בלימוד היסטוריה צבאית ויסודות הפיקוד הצבאי.

התלמידים הלומדים בתוכנית ירכשו בסיס ידע וידרשו ליישמו בתרגילים ובעבודות ובכך לפתח מיומנויות ולצבור ניסיון מקצועי עקיף (ניסיון עקיף הוא ניסיון הנצבר דרך ניסיונם של אחרים, ב.ה. לידל הארט). בנוסף ידרשו התלמידים לנתח קרבות על בסיס הידע התיאורטי שירכשו, כדי לפתח חשיבה ביקורתית ויכולת שיפוט.

במהלך שנות הלימוד יתפתחו התלמידים כבעלי מקצוע בתחום הצבאי (עפ"י הגדרתו של פרופ' אסא כשר) תוך צבירת הידע, ההבנה, האתיקה ומערכת הערכים, ותוך רכישת מיומנויות מרכזיות הנדרשות למפקד זוטא ושכלולן.

מטרות התוכנית

1. מטרה כללית:

התלמיד יכיר את מסגרת הידע הצבאי, יבין את תורת הלחימה ותורת הפיקוד והשליטה ברמה הטקטית, יהיה בעל יכולת לנתח אירועים מבצעיים וקרבות, יתכנן תוכנית מבצעית ויבין ויישם את הידע שרכש בקבלת החלטות בתהליך התכנון, במשחקי מלחמה ובתרגילים.

2. המטרות הקוגניטיביות:

- א. התלמיד ידע ויבין את התורות הצבאיות ואת המושגים והשפה המשמשים בתוכן.
- ב. התלמיד ידע ויבין קרבות ואירועים צבאיים בולטים וחשובים.
- ג. התלמיד ידע ויבין את כללי האתיקה ואת מערכת הערכים של מקצוע הצבאי בכלל ושל המפקד בצה"ל.⁸
- ד. התלמיד יזהה, יסווג ויסביר מצבים קרביים ופתרונות טקטיים המביאים לידי ביטוי את התורות הצבאיות והנורמות התפקודיות הנדרשות.
- ה. התלמיד יהיה בעל חשיבה ביקורתית ויכולת שיפוט לגבי קרבות ואירועים צבאיים, על בסיס הכלים המקצועיים ולאור התורות.
- ו. התלמיד יישם את התיאוריה הנלמדת בתרגילי תכנון טקטיים ובניתוחי קרבות.
- ז. התלמיד ידע ויבין את מעגל הפיקוד והשליטה, מגיבוש תמונת המצב, דרך הערכת המצב והתכנון, ועד להוצאת הפקודה הצבאית, ויישם ידע זה בפועל.

3. המטרות האפקטיביות:

- א. התלמיד יזדהה עם המקצוע הצבאי, ויהיה בעל רצון לממש את עצמו כבעל מקצוע בתחום.
- ב. התלמיד יהיה בעל עניין וסקרנות כלפי עולם התוכן של המקצוע הצבאי.
- ג. התלמיד יהיה בעל גאווה מקצועית שתאפשר את רתימתו לחיים התובעניים של הצבא לאורך שנים.

4. המטרות בתחום מיומנויות הלמידה:

- התלמיד יהיה בעל יכולת למידה עצמאית הכוללת:
- א. איסוף מידע (איתורו, סיווגו ומיונו) ממקורות מידע קשיחים (ספרים ומאמרים) וממוחשבים.
 - ב. ניתוח החומר.
 - ג. עיבוד מידע.
 - ד. אינטגרציה של מידע.
 - ה. עריכת עבודה וביטוי הרעיונות בכתב.
 - ו. הצגת הרעיונות שלמד בעל פה.
 - ז. עבודה עם מחשב אישי בעיבוד תמלילים.

⁸ ייחוד זה כולל את היות מדינת ישראל מדינה יהודית-דמוקרטית שחיים בה מיעוטים שהם אזרחים בעלי זכויות יסוד; את היותו של צה"ל צבא המגייס את החיילים לשורותיו בגיוס חובה; ואת חובתו של צה"ל להפעיל את הכוח לאור הניסיון המקצועי הקיים בעולם ובישראל, במסגרת הדין הבינלאומי.

5. המטרות בתחום המיומנויות המקצועיות:

- א. התלמיד יהיה בעל מיומנות לקבל החלטות במצבים צבאיים שונים, על-פי תמונת המצב ולאור הערכת המצב.
- ב. התלמיד יבין את הכלים והעזרים לפיקוד ולשליטה המצויים בידי המפקד בדרג הטקטי וידע להשתמש בהם בהתאם למצב ולאור תכונותיהם.
- ג. רשות (לא יחייב את תלמידי התוכנית שאינם תלמידי הפנימייה הצבאית לפיקוד) - התלמיד יתנסה במיומנויות פיקוד על חיילים ויפקד עליהם בהשגת משימות צבאיות שונות (שגרה ומבצע).

שיטות ההוראה

1. כללי - מקצוע 'יסודות הפיקוד' הוא מקצוע יישומי המחייב רכישה של בסיס עיוני מקצועי רחב, ורכישת יכולת יישומית מורכבת ממכלול רחב של מרכיבים. כדי להשיג את מטרות התוכנית ולפתח את היכולות ואת המיומנויות הנדרשות מהתלמידים. שיטות ההוראה בהן יעשה שימוש יכללו שיטות להוראת כיתה שלמה לצד שיטות הוראה יחידנית.
2. הידע המקצועי הנדרש לצורך הבאת התלמידים להתנסות הוא רחב. לכן, בחלקה הראשון של התוכנית מוקד העשייה יהיה למידה עיונית, וככל שיחלוף הזמן מוקד הלמידה "ינוע" מהמרכיב העיוני אל המרכיב המעשי של רכישת המקצוע. "תנועה" זו תאפשר השתתפות פעילה יותר של התלמידים ככל שיחלוף הזמן. לצד זאת, ההבנה שאת עיקר הידע המקצועי, רוכש איש המקצוע (כל איש מקצוע) במהלך חייו המקצועיים ולא בהכשרתו, גם בתקופת הלימוד העיוני, הלמידה תחייב השתתפות פעילה של התלמידים ע"י הגשת דוחות קריאה, הכנת תרגילים וקיום דיונים.

מטרות	שיטת ההוראה	
	פרט/קבוצה	השיטה
- התלמיד יכיר את תחום התוכן, את תכולת המידע והידע שהוא כולל, את המקורות למידע ולידע המקצועי. - התלמיד יעמת את עמדותיו ואת הבנתו המתגבשת במקצוע הצבאי ע"י התמודדות עם סוגיות מקצועיות ודיון בהם בכיתה	הוראת קבוצה	הוראה פרונטאלית – הרצאה ודיון
התלמיד ירכוש מיומנויות למידה בודדות ומשולבות בעזרת "פיגומים" (כלי עזר משולבים במשימות) שיתווכו בין התלמידים למטלות הלמידה.	הוראת קבוצה	הוראה מתווכת (ברמות שונות)
- התלמיד יבין את התוכן הנלמד בעזרת ביצוע מטלות המבוססות על שימוש בידע שרכש. - התלמיד יקבל על עצמו את האחריות ללמידה (העברת האחריות מהמורה לתלמיד). - התלמיד יישם את יכולותיו (האחרות) באמצעות עבודה משותפת עם חברים לקבוצה ובכך יבטא את דרך חשיבתו וייחשף לדרכי חשיבה ולפתרונות של חבריו לקבוצה.	הוראת פרט	"חברותא" והוראה מורכבת

מטרות	שיטת ההוראה	
	השיטה	פרט/קבוצה
	למידה פעילה	הוראת פרט
התלמיד ישפר את יכולותיו ומיומנותיו <u>בפן הלימודי, האישי והחברתי</u> בעזרת התמודדות עם מטלות בעבודה משותפת ועל-ידי התנסויות כבסיס לרכישת המיומנויות.		
- התלמיד ישפר, בתהליך אישי, את יכולותיו <u>הקוגניטיביות והארגוניות</u> בהתבסס על עבודה יחידנית עם המורה בתחומים הבאים: - ארגון זמן, ארגון מידע ותוכן, המרת מידע מצורת ייצוג לאחרת (מטקסט לגרפיקה ולהיפך), ניתוח ופרשנות.	הוראת פרט	הוראה יחידנית
התלמיד ישפר, בתהליך אישי, את <u>ידעותיו ומיומנותיו בחומר הנלמד</u>, כך שיוכל להגיע לרמת שליטה בחומר בקצב אישי בעזרת בהתאמת דרכי ההוראה ליכולות התלמיד וצרכיו.	הוראת פרט	למידה לקראת שליטה

מוקדי הלימוד בכל שנת לימוד:

1. **שנת הלימודים הראשונה** (כיתה י') תתמקד במרכיב העיוני ותכלול את יחידות הלימוד היסודיות – אבני היסוד, עקרונות המלחמה וצורות קרב הגנה והתקפה.
2. **שנת הלימודים השנייה** (כיתה י"א) תחתור לאיזון בין המרכיב העיוני למרכיב המעשי – הלמידה בשנה זו תתבסס על הידע התיאורטי שנלמד ותעסוק בלימוד יחידת לימוד מורחבת בנושא פיקוד ומנהיגות, אשר תכלול את תורת הפיקוד והשליטה, את המנהיגות הצבאית ואת האתיקה הצבאית, שכולן יחד עוסקות בסוגיית הפיקוד על כוח צבאי, הנעת הפקודים וקבלת החלטות ע"ב הנורמות והכללים המקצועיים (לרבות האתיקה שמהווה חלק בלתי-נפרד ממקצועיות המפקד). לימוד זה יכלול התנסויות ביישום המרכיבים בתהליכי תכנון ובניתוח קרבות ואירועים. בנוסף, תלמד יחידת תוכן נוספת הכוללת את צורות הקרב המשניות (מארב, פשיטה, התקדמות ונסיגה. כמו כן ילמדו טכניקות מבצעיות עיקריות – סיור ופטרול ותצפית).
3. **שנת הלימודים השלישית** (כיתה י"ב) תתמקד במרכיב המעשי. במרכז שנת הלימודים יעמדו התנסויות תכנון קרבות היסטוריים,⁹ לימודם וניתוחם. בשנה זו הידע שירכשו התלמידים יהיה רובו-ככולו, בלמידה עצמית מוכוונת. דהיינו, התלמידים יישמו את הידע שרכשו במטלות תכנון וניתוח, ותוצרי העבודה שלהם יישמשו כבסיס לדיון העוקב שיתקיים בכיתה.

⁹ תכנון קרב היסטורי הוא תכנון מבצעי שאותו מבצע התלמיד בהתבסס על התנאים המבצעיים בהם התקיים המבצע בעבר – המטרה והמשימה, הקרקע, האויב כוחותינו ואילוצים נוספים. תהליך זה מתבצע ללא בקיאות מוקדמת של התלמידים בקרבות, כדי להציב לתלמידים אתגרי תכנון, להעמיק את הבנתם בכל הנוגע לאילוצים ולתנאים בהם פעלו מפקדים בעבר ולחשוף בפניהם את תוכנית המפקד, את שיקוליו ואת ההחלטות שקיבל בתכנון הקרב ובניהולו. בדרך זו, ניתן לפתח גישה ביקורתית-מקצועית שעומדת בציווי הקובע ש"אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו".

גורמים משפיעים על תכנית הלימודים:

1. **ראשוניות** – לגורם הראשוניות שני היבטים: האחד, העדר ידע מוקדם; והאחר, קביעת הנורמות לעיסוק במקצוע (היבט זה יהיה ניכר גם בגורם המשפיע הבא). יסודות הפיקוד (כמו גם יתר יחידות הלימוד) הוא מקצוע חדש עבור התלמידים. בשונה ממקצועות אחרים שהתלמידים לומדים בלימודי התיכון, שרובם ככולם, מהווים לימודי המשך והעמקה לתחומי תוכן שלמדו בבית הספר היסודי ובחטיבת הביניים, יסודות הפיקוד מהווה תחום תוכן חדש לגמרי לרוב המוחלט של התלמידים. הנטייה הבסיסית של התלמידים היא לפרש את השפה המקצועית ואת הידע המקצועי, בתחום תורת הלחימה, בהתבסס על הגיון ועל פרשנות אינטואיטיבית. נטייה זו עלולה ליצור עיוותים בהבנת התורה הצבאית וביישומה. ולכן, ייעשה שימוש במקורות המקצועיים הצבאיים והמחייבים כדי להטמיע את הפרשנות הנדרשת לידע ולמושגים הצבאיים בשיעורים, במטלות ובתרגילים.
2. **מקצוע ואיש מקצוע**¹⁰ – לימוד המקצוע כרוך ברכישה של זהות מקצועית שתלך ותתגבש במהלך שנות הלימוד ובמהלך מילוי התפקידים בעתיד. חלק בלתי-נפרד מתהליך הלימוד מחייב לפתח את הגישה למקצוע ולטפחה. גישה זו כוללת שימוש בשפה המקצועית, הפקת לקחים ויישומם, התבססות על ידע מחייב, אהבת המקצוע, אחריות אישית וכיו"ב. נוסף על אלה, זהו תחום התוכן הראשון שבו נדרשים התלמידים לעסוק במרכיבי זהות ובפיתוח נורמות פעולה ולא להסתפק בידע וברכישת שיטות עבודה ומיומנויות ביישום הידע (המרכיב המהותי שחסר הוא הניסיון – שאותו ירכשו התלמידים בשירותם הצבאי).
3. **גודל הכיתה ויחס החניכה** – מספר התלמידים בכיתה עומד על 26-35 תלמידים. היקף זה (חריג בגודלו ביחס לגודל כיתה בלימוד מקצוע ראשי וביחס לגודל כיתה בתוכנית ייחודית) מצריך שימוש בדרכי הוראה המחייבות התמודדות אישית של התלמיד עם התוכן וקבלת משוב אישי (ריבוי מטלות אישיות בכיתה ובעבודת הבית), בפיצוי על הפוטנציאל הקטן יותר של מפגש אישי בין מורה לתלמיד במהלך שיעור.
4. **נושא תיאורטי המחייב מתן ביטוי פרקטי** – יסודות הפיקוד מושתתים על ידע תיאורטי, ניתוח היסטורי (רכישת 'ניסיון עקיף') והתנסויות רבה.
5. **אין הזדמנות שנייה ליצור רושם ראשוני** – אתגר ביצירת עניין וסקרנות של העיסוק במקצוע הצבאי במהלך הלימודים ובמהלך שירותם הצבאי (שלו הם מתחייבים במהלך שנות ההתחנכות בפנימייה הצבאית לפיקוד).
6. **ציר האימונים** – במהלך שנות ההתחנכות בפנימייה הצבאית לפיקוד, משתתפים התלמידים בשבועות אימון שבנויים ברצינות מתפתח בהיבט המקצועי ובהיבט הפיקודי. מופעי האימון מתקיימים במועדים קבועים (בחופשות) והם משמשים כמישור ייחוס ללימוד העיוני.¹¹
- א. **האימונים בכיתה י'** – הלימודים עוסקים בשתי חטיבות תוכן מהותיות: טופוגרפיה ולימודי שטח¹² והפרק העיוני שכולל את: אבני היסוד, עקרונות המלחמה וצורות קרב הגנה והתקפה. תוכנית זו תומכת את תכנית האימונים שמתקיימת בשנה זו.

¹⁰ מהותו של מקצוע הפיקוד הצבאי – מאפייני איש המקצוע: ידע שאין לאחרים (ודאי לא באותה רמה), מיומנות, השתכללות והשתפרות מתמדת, לומד דבר מתוך דבר ולכן יכול לפתור בצורה טובה יותר בעיות חדשות, אתיקה, התנהגות איש המקצוע וניסיון (מבוסס על מאמרו של האלוף יעקב עמידרור **במערכות**, גיליון 369, פברואר 2000 עמ' 26-31).

¹¹ ציר האימונים יוצג בתמציתיות לצורך המחשת הקשר בין הלימוד העיוני והאימונים המעשיים.

אימונים	ק"ץ – אימון סוף הכנה	סוכות	פסח	ק"ץ	ק"ץ	ק"ץ
	שדאות וקליעה	פרט חוליה	ניווט בסיסי	ניווט בסיסי	ניווט מבצעי	שטח פתוח - פיקוד משימות פטרול, סיור ומארב
ידע ומיומנויות	שדאות, נשק אישי, יסודות הקליעה	אבני היסוד תרגולות פרט וחוליה בש"פ	עקרונות המלחמה טופוגרפיה יסודות הניווט	צורות קרב הגנה ומארב ומבוא להתקפה טכניקות קרביות – פטרול וסיור טופוגרפיה – בגרות בטופוגרפיה		
				עבודות ניתוח קרב מספר		

ב. האימונים בכיתה יא' – הלימודים עוסקים בהיבטים המעשיים של העשייה הצבאית שמבוססים על קבלת החלטות ויישומן (פיקוד ושליטה, מנהיגות ואתיקה צבאית). תוכנית זו תומכת את האימונים שמתמקדים בפיקוד טקטי ויישום.

אימונים	סוכות	חנוכה	פסח	ק"ץ
	פטרול וניווט משימתי	פיקוד טקטי	שבוע מלחמה	קורס צניחה
ידע ומיומנויות	צורות הקרב - התקפה ופשיטה	פיקוד ושליטה, מנהיגות ואתיקה צבאית - תיאוריה	תרגילי תכנון - יישום פיקוד ושליטה ואתיקה	
	עבודת ניתוח היסטוריות + ניתוח קרב מספר		עבודת ניתוח אירוע	

ג. האימונים בכיתה יב' – הלימודים מכוונים ליישום יסודות הפיקוד (התורה הצבאית, הפיקוד והמנהיגות) בשתי רמות ידע – ניתוח ויישום. תוכנית זו תומכת את האימונים שמתמקדים בפיקוד טקטי.

אימונים	סוכות	חנוכה	פסח	ק"ץ
	משימות	ש"פ פיקוד טקטי מחלקה	סגל מתרגל	בוחן מסכם
ידע ומיומנויות	תורת הלחימה – יישום צורות הקרב: הגנה, מארב, התקפה, פשיטה והתקדמות. תורת הפיקוד והשליטה – יישום נוהל הקרב והערכת המצב, תטל"ג, משחק מלחמה. מנהיגות – מיקום המפקד, העברת מסר, מסירת פקודה ותדריך. אתיקה – משחק מלחמה (זיהוי מצב וקבלת החלטות)			

יחידות הלימוד, פירוט התכנים, והביבליוגרפיה על פי יחידות לימוד

תוכנית לימודים – כיתה י'

נושאי הליבה בשנת הלימודים:

1. **אבני היסוד של העשייה הצבאית** – 'אבני היסוד' מייצגות תופעות קבועות וכלליות שאינן תלויות בזמן או במקום ואף לא באופי העימות ובמרכיביו. תכנון הלחימה ובניין הכוח הצבאי לעולם יתחשב ב'אבני היסוד', אף שיתכן שיינתן מענה שונה לכל תופעה במצבים שונים ובתקופות שונות, לאור הגורמים המשפיעים הרלוונטיים (סוגי עימות, טכנולוגיה וכיו"ב).
2. **עקרונות המלחמה** – 'עקרונות המלחמה' מייצגים ריכוז של הבנות, ניסיון וידע אוניברסאליים בדבר העקרונות המנחים את תכנון הלחימה וניהולה (ברמה הטקטית). 'עקרונות המלחמה' הוא גם שמה של מערכת עקרונות. בהיותם מערכת עקרונות, ישנו מתח מובנה בין העקרונות המחייב את המפקד להכריע בדבר האופן (מינון, העדפה, דרך פעולה וכד') בו יישם את העקרונות בתכנון הלחימה וניהולה.
3. **צורות הקרב הראשיות** – ככלל, צורות הקרב הן הצורות הבסיסיות של ניהול פעולות לחימה ברמה הטקטית הניכרת בצורות הקרב ההתקפיות: התקפה, התקדמות (לרבות רדיפה) ופשיטה; ובצורות הקרב ההגנתיות: הגנה, השחיה, נסיגה ומארב. ההבחנה בין צורות הקרב נועדה לצקת משמעות תיאורטית-לימודית לצרכי לימוד, אימון ושפה משותפת. במציאות, כמעט שלא יתרחש קרב שניתן יהיה להגדירו ולשייכו רק לאחת מצורות-הקרב. **בשנת הלימודים, יתמקד הלימוד בצורת הקרב הראשית הגנה ובצורת הקרב ההגנתיות המשנית מארב, ותינתן הקדמה ללימוד צורת קרב התקפה** כמבוא לשבוע האימונים שמתקיים בחופשת הקיץ.

מטרות והישגים נדרשים:

1. **המטרה** – השוחרים יבינו את אתגרי הפיקוד הזוטר בקרב ובהתכוננות לקרב, ויתחילו בגיבוש תפיסה פיקוד אישית, בהתבסס על הבנת הבסיס התיאורטי של העשייה הצבאית ברמה הטקטית הזוטר.
2. **הישגים נדרשים:**
 - א. התלמיד יבין את אבני היסוד של העשייה הצבאית ואת השפעתן על המפקד ועל הכוח הלוחם בדגש על הבנת – האדם, שדה הקרב והזמן.
 - ב. התלמיד יבין את תפקידם של עקרונות המלחמה ואת התכולה המחייבת של כל אחד מהם.
 - ג. התלמיד יכיר את הספרות המקצועית המחייבת וייחשף למקורות מידע נגישים ללימוד המקצוע הצבאי.
 - ד. התלמיד יתנסה בניתוח קרב לאור אבני היסוד ועקרונות המלחמה.
 - ה. התלמיד יבין את העקרונות, הכללים והמושגים המחייבים בתכנון וניהול קרב הגנה.
 - ו. התלמיד יבין את העקרונות, הכללים והמושגים המחייבים בצורת קרב התקפה.
 - ז. התלמיד יכיר את העקרונות, הכללים והמושגים המחייבים בצורות קרב פשיטה ומארב.

פירוט תכנית הלימודים - כיתה י'

נושא ראשי	יחידת הלימוד	פירוט	משך	מקורות ומטלות
מבוא (4 משכים)	מבוא למקצוע הצבאי	מושגים : מקצוע, מדיניות, מלחמה, צבא, אלימות מאורגנת.	2	הרכבי יהושפט, מלחמה ואסטרטגיה , ת"א, מערכות, עמ' 33-46
	צבא וצה"ל - כפיפות הצבא לדרג המדיני, כפיפות לחוק, חוק יסוד הצבא ושבועת החייל.	מושגים : מדינה, מדינה דמוקרטית, ריבונות, הפעלת כוח, חוק יסוד הצבא ושבועת החייל.	2	חוק יסוד הצבא, שבועת החייל והמאמר יעקב עמידור במערכות , גיליון 369, פברואר 2000 עמ' 31-26.
אבני היסוד (10 משכים)	אבן יסוד המלחמה ושדה הקרב	מושגים : יחסים בינלאומיים, המלחמה (לסוגיה), שדה הקרב, אי-הוודאות, ה'חיכוך', הכרעה וניצחון.	4	אבני היסוד של העשייה הצבאית – מטכ"ל-תוה"ד, 9-תת-02, יולי 2006 – ע' : 110-89, 38-11. סרט - צפייה בקטעים מ' להציל את טוראי ראיין ' ודיון בנושא שדה הקרב והפיקוד בו.
	אבן יסוד האדם	מושגים : האדם, אדם בקרב ופירמידת הצרכים של מאסלו, הפרט בצוות, מוטת השליטה של האדם.	4	אבני היסוד של העשייה הצבאית – מטכ"ל-תוה"ד, 9-תת-02, יולי 2006 – ע' 66-39. תרגיל – למה מסתערים בקרב.
	אבן יסוד הזמן	מושגים : זמן, זמן יחסי, הזמן האופייני, ניצול זמן, ניהול זמן, זמן ומרחב.	2	אבני היסוד של העשייה הצבאית – מטכ"ל-תוה"ד, 9-תת-02, יולי 2006 – ע' 128-111.
עקרונות המלחמה ¹³ (22 משכים)	מבוא לעקרונות המלחמה ועקרון הדבקות במשימה לאור המטרה	עקרונות : עקרונות המלחמה, מערכת ערכים ועקרונות. מושגים : מטרה, משימה, תכנית, שינוי משימה, שינוי תוכנית, דיווח מבצעי, אמן ואמינות.	4	עקרונות המלחמה – מטכ"ל-תוה"ד, 1996 – ע' 16-7.
	רוח הלחימה	מושגים : גורמי הניעה, מוטיבציה, עקת הקרב, רוח הלחימה.	2	עקרונות המלחמה – מטכ"ל-תוה"ד, 1996 – ע' 20-17. מטלה – קרב סן סימון – "כשירד גשם, כולם נרטבים" – מי נשבר קודם? למה?
	היוזמה וההתקפיות	מושגים : יוזמה, התקפיות, שליטה, ותגובה.	2	עקרונות המלחמה – מטכ"ל-תוה"ד, 1996 – ע' 22-21. סרטים – קטע מ'פטריוט' יוקרה אישית ⇔ יוזמה.
	תחבולה	עקרונות : חשיבה תחבולנית. מושגים : תחבולה, הונאה, הטעיה וטכסיס, תורפה, הזדמנות וסיכון.	4	עקרונות המלחמה – מטכ"ל-תוה"ד, 1996 – ע' 24-23. סרטים – קטעים מ'פטריוט' ומבצע "סופה במדבר". עבודה – ניתוח קרב מספר מס' 1 (ראו הרחבה בהמשך)

¹³ היקף השעות שהוקצה לכל עיקרון נובע ממידת השפעת המפקד הזוטר על יישום העיקרון ברמתו.

נושא ראשי	יחידת הלימוד	פירוט	משך	מקורות ומטלות
	ריכוז המאמץ	מושגים : ריכוז הכוח, ריכוז המאמץ, יחסי עוצמה, סיוע קרבי.	2	עקרונות המלחמה – מטכ"ל- תוה"ד, 1996 – ע' 25-26.
	האבטחה	מושגים : אבטחה, חיפוי, ניהול סיכונים.	2	עקרונות המלחמה – מטכ"ל- תוה"ד, 1996 – ע' 27-28. תרגיל כיתה – הקצאת כוחות למשימות אבטחה ומיקומם.
	מיצוי הכוח	מושגים : יכולות, אימון, קרב משולב, קרב משותף.	1	עקרונות המלחמה – מטכ"ל- תוה"ד, 1996 – ע' 29-32.
	הרציפות וההמשכיות	מושגים : רציפות והמשכיות	1	עקרונות המלחמה – מטכ"ל- תוה"ד, 1996 – ע' 33-36.
	עומק ועתודה	עקרונות : הפעלת העתודה בצורות הקרב השונות. מושגים : עומק, 'אורך נשימה', עתודה, גמישות, השפעה.	1	עקרונות המלחמה – מטכ"ל- תוה"ד, 1996 – ע' 37-40.
	הפשטות	מושגים : פשטות, 'חיכוך', התניות ותנאים.	1	עקרונות המלחמה – מטכ"ל- תוה"ד, 1996 – ע' 41-42.
	סיכום	מושגים : עקרונות המלחמה, התנגשות ומתח.	2	עקרונות המלחמה – מטכ"ל- תוה"ד, 1996 – ע' 43-46. הרכבי יהושפט, מלחמה ואסטרטגיה , ת"א, מערכות, עמ' 489-502. עבודה – מתחים ביישום עקרונות המלחמה
הלחימה ההגנתית (12 משכים)	מבוא לצורות הקרב	מושגים : צורות הקרב, הגנה, השהייה, נסיגה, מארב, התקפה, התקדמות, רדיפה ופשיטה.	1	מבצעי כוחות היבשה, כרך ג', מבצעים הגנתיים , זרוע היבשה אוגוסט 2010, ע' 9-12.
	הנחות המוצא לקרב הגנה	עקרונות : דריכות ועומק. מושגים : הפתעה, ניהול סיכונים, כושר התאוששות, נמוגות ההתקפה, שחיקה.	2	מבצעי כוחות היבשה, כרך ג', מבצעים הגנתיים , זרוע היבשה אוגוסט 2010, ע' 12-27.
	עקרונות קרב ההגנה וארגון השטח	עקרונות : 'הגן בגזרתך', בחירת שטחים, היערכות לדפ"א סבירה, עומק, עתודה, הדדיות, היקפיות.	3	מבצעי כוחות היבשה, כרך ג', מבצעים הגנתיים , זרוע היבשה אוגוסט 2010, ע' 28-41.
	מושגי יסוד בהגנה	מושגים : שטח חיוני, שטח מפתח, מרחב האבטחה, מרחב ההחזקה, המרחב העורפי, עמדת אש, עמדה ראשית, עמדה חליפית, מכשול מגן, מכשול מתעל ומכשול מטריד, התקפת נגד מקדימה, התקפת נגד מקבילה והתקפת נגד אחרת, הגנה ניידת הגנה קבועה, הגנה סדורה והגנה	4	מבצעי כוחות היבשה, כרך ג', מבצעים הגנתיים , זרוע היבשה אוגוסט 2010, ע' 42-85.

נושא ראשי	יחידת הלימוד	פירוט	משך	מקורות ומטלות
		חפזיה.		
	בחינה		2	מבחן – צורת קרב הגנה. ניתוח היערכות להגנה ומפה אילמת (מושגים). עבודה – ניתוח קרב מספר מס' 2.
צורת קרב מארב (6 משכים)	עקרונות, כללים ומושגי יסוד במארב	עקרונות: בחירת שטח, הכלה, תיאום וריכוז אש. מושגים: כוח הולם, כוח חוסם, כוח בולם, כוח מתריע, אש ישירה ואש אגפית, מארב נגד אדם, מארב נגד רכב/רק"ם.	4	אוגדן המארב בחי"ר , מקחצ"ר, 1995. מבצעי כוחות היבשה, כרך ג' , מבצעים הגנתיים , זרוע היבשה אוגוסט 2010, ע' 243-298. סרטים – כוח טייגר, פטריוט
	תרגיל מפה		2	
סיוור ופטרול (2 משכים)	עקרונות ותנועות	סוגי הפטרול, האיסוף הקרבי, משימות אבטחה	2	אוגדן הפטרול , מפקדת קצין חי"ר וצנחנים ראשי, 1995.
הלחימה ההתקפית (3 משכים)	הנחות המוצא לקרב ההתקפה ותמצית קרב ההתקפה	עקרונות: מודיעין, ריכוז המאמץ, נקודת תורפה, הפתעה, בחירת עיתוי, בחירת שטח ובחירת ציר.	3	מבצעי כוחות היבשה, כרך ב' , מבצעים התקפיים , זרוע היבשה אוגוסט 2010, ע' 1-95
סה"כ			59	

מטרות אופרטיביות – לפי יחידות לימוד

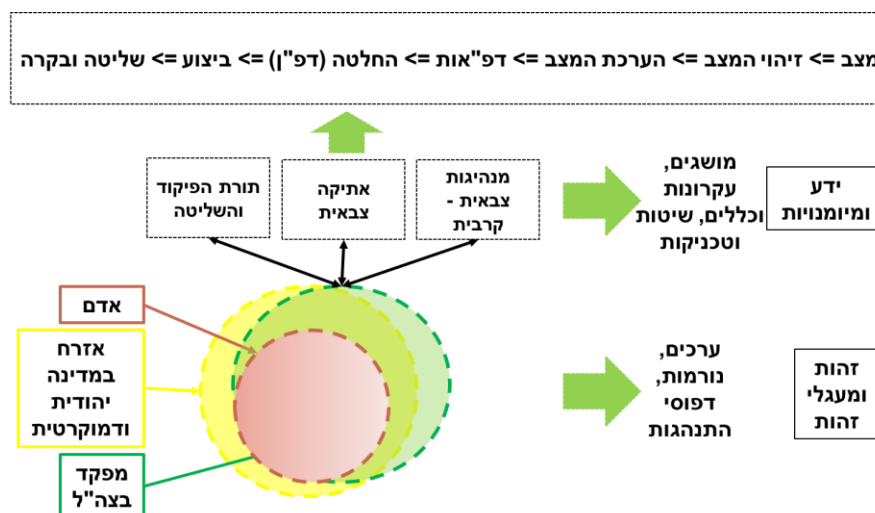
יחידת הלימוד	פירוט
מבוא (4 משכים)	- התלמיד יכיר מהו מקצוע. - התלמיד יכיר מהו המקצוע הצבאי. - התלמיד יכיר את תפקיד הצבא במדינה
אבני היסוד (10 משכים)	- התלמיד יבין את אבני היסוד של העשייה הצבאית ואת השפעתן על המפקד ועל הכוח הלוחם בדגש על הבנת – האדם, שדה הקרב והזמן. - התלמיד יתנסה בניתוח קרב לאור אבני היסוד ועקרונות המלחמה. - התלמיד יכיר את הספרות המקצועית המחייבת וייחשף למקורות מידע נגישים ללימוד המקצוע הצבאי.
עקרונות המלחמה (12 משכים)	- התלמיד יבין את תפקידם של עקרונות המלחמה ואת התכולה המחייבת של כל אחד מהם. - התלמיד יתנסה בניתוח קרב לאור אבני היסוד ועקרונות המלחמה. - התלמיד יכיר את הספרות המקצועית המחייבת וייחשף למקורות מידע נגישים ללימוד המקצוע הצבאי.
הלחימה ההגנתית (12 משכים)	- התלמיד יבין את העקרונות והכללים המחייבים בתכנון ובניהול קרב הגנה. - התלמיד יכיר את הספרות המקצועית המחייבת וייחשף למקורות מידע נגישים ללימוד המקצוע הצבאי.
סיוור ופטרול (2)	התלמיד יכיר את המשימות האופייניות לפטרול ולסיוור.

יחידת הלימוד	פירוט
משכים)	• התלמיד יכיר את אופן שילוב סיור ופטרול בקרב הגנה. • התלמיד יכיר את הטכניקות ליישום סיור ופטרול.
הלחימה ההתקפית (3 משכים)	• התלמיד יבין את העקרונות והכללים המחייבים בצורת קרב התקפה.

תוכנית לימודים לכיתה יא'

נושאי הליבה בשנת הלימודים:

1. **צורות הקרב** (השלמה) – צורות הקרב ההתקפיות: התקפה, התקדמות (לרבות רדיפה) ופשיטה. ההבחנה בין צורות הקרב נועדה לצקת משמעות תיאורטית-לימודית לצרכי לימוד, אימון ושפה משותפת. במציאות, כמעט שלא יתרחש קרב שניתן יהיה להגדירו ולשייכו רק לאחת מצורות-הקרב. בשנת הלימודים יתמקד הלימוד צורות הקרב ההתקפיות וביישום צורות הקרב השונות בתרגילי תכנון.
2. **תורת הפיקוד ושליטה** – הפיקוד והשליטה מושפעים, בראש ובראשונה מן הגורם האנושי, אבן יסוד האדם. הצבא המודרני מורכב מכוחות גדולים ומיחידות שונות ומגוונות, ועל כולם נדרש המפקד לשלוט בעת ובעונה אחת, על-מנת לנהל את הלחימה באפקטיבית. עומס המידע הולך וגדל כתוצאה מהתרחבות קשת העימותים ומכניסתן של מערכות מידע. תורת הפיקוד והשליטה מהווה מענה עקרוני להתמודדות עם מגבלת מוטת השליטה האנושית.
3. **מנהיגות צבאית** – המנהיגות הצבאית מורכבת משלושה מרכיבים: האחד, תיאוריה ומודלים יישומיים; האחר, דמויות לחיקוי או דמויות מעוררות השראה; והאחרון הוא תחילת גיבוש זהות אישית ודפוסי פעולה אישיים. ההכרה וההבנה של העקרונות והכללים של המנהיגות הצבאית יספקו לתלמידים את הכלים הבסיסיים הדרושים לזיהוי מצבים, לניתוח אירועים ודפוסי פעולה, לקבל החלטות אודות דרכי הפעולה האפשרויות ודרך הפעולה המועדפת.
4. **אתיקה צבאית** – האתיקה הצבאית מבוססת על נקודת המוצא לפיה פעילות צבאית היא פעילות מקצועית שכוללת עולם ידע ייחודי מומשג ונחקר, כלים, שיטות, נורמות ואתיקה. הכרת מרכיבי האתיקה המקצועית והבנתם תאפשר לתלמידים לזהות את המרחב העשייה האתי ואת מרחב העשייה הלא-אתי והלא לגיטימי. הבנה זו נועדה לספק לתלמידים כלים לניתוח החלטות, להבנת השפעת האתיקה על קבלת ההחלטה ולקבל החלטות. בלב הלימוד יידון המתח שבין המשמעת הצבאית לציות וינתנו כלי ניתוח שיאפשרו לתלמידים לזהות מצבים המחייבים החלטות, כלים לניתוח המצב ולקבלת החלטה.

5. הכנת עבודת ניתוח אירוע (קרב) בהיקף של שתי יחידות לימוד.

א. מטרות והישגים נדרשים :

1) **המטרה** – השוחרים יבינו את אתגרי הפיקוד הזוטר בקרב ובהתכוננות לקרב, וימשיכו את תהליך גיבוש תפיסה הפיקוד האישית, בהתבסס על הבנת הבסיס התיאורטי של העשייה הצבאית ברמה הטקטית הזוטר ובהתבסס על התנסות אישית (תרגול, תכנון וניתוח).

2) הישגים נדרשים :

- א) התלמיד יבין את העקרונות, הכללים והמושגים של צורות הקרב התקפה ופשיטה.
- ב) התלמיד יכיר את העקרונות והכללים המחייבים בצורת קרב התקדמות והשהייה.
- ג) התלמיד יבין את עקרונות הפיקוד והשליטה.
- ד) התלמיד יבין את מהות המנהיגות הצבאית ומערכת המושגים המשמשים בה, וירכוש כלי שיפוט והערכה של עשייה פיקודית.
- ה) התלמיד יכיר את מהותה של החשיבה האתית-צבאית ויבין את יישומה בתפקוד המפקד ובקבלת החלטות ויישומן.
- ו) התלמיד יבין את תהליך התכנון המבצעי ויישם אותו בתרגילי תכנון.
- ז) התלמיד ינתח קרבות צה"ל עפ"י אמות המידה ועקרונות התורה הצבאית וינתח קרבות.

פירוט תכנית הלימודים - כיתה יא'

נושא ראשי	יחידת הלימוד	פירוט	משך	מקורות ומטלות
צורת קרב התקפה (5 משכים)	הנחות המוצא לקרב ההתקפה (ריענון) ועקרונות קרב ההתקפה	עקרונות: מודיעין, ריכוז המאמץ, תקיפה בכמה מאמצים, נקודת תורפה, הפתעה, בחירת עיתוי, סיוע אש, בחירת שטח ובחירת ציר.	2	מבצעי כוחות היבשה, כרך ב', מבצעים התקפיים, זרוע היבשה אוגוסט 2010
	מושגי יסוד בהתקפה + תרגילון	מושגים: שטח מפתח, חזית, אגף, שלבי ההתקפה – שטח כינוס, שטח היערכות, קו התחלה, אל היעד, קו זינוק ועל היעד. מאמצים – מאמץ עיקרי, מאמץ משני, מאמץ עזר (הטעיה, רתק, חיפוי). צורות תמרון – התקפה חזיתית, איגוף, לפיתה. התקפה חפזה והתקפה סדורה.	3	מבצעי כוחות היבשה, כרך ב', מבצעים התקפיים, זרוע היבשה אוגוסט 2010 עבודה – ניתוח קרב מספר מס' 3
פיקוד ושליטה (סה"כ – 25 משכים)	מבוא לפיקוד ושליטה – מהות והתפתחות היסטורית.	מושגים: פיקוד, שליטה, בקרה, סמכות, אחריות, מגבלת מוטת השליטה, תופעת ה'חיכוך', המפקד וסגן המפקד, משמעת וציות.	3	מטכ"ל 6-תת-01, תורה בסיסית מטכ"לית – פיקוד ושליטה, אוק' 2006, ע' 22-34, 35-51. עבודת ניתוח אירוע – תדריך לעבודה.
	תפיסות הפיקוד והשליטה (פיקוד מוכוון משימה ופיקוד ריכוזי)	מושגים: פיקוד, פיקוד פרטני, 'פיקוד משימה', שדה הקרב, תופעת ה'חיכוך', קבלת החלטות, חופש פעולה, ריכוז וביזור.	2	תולד"ע – גישות הפיקוד סרטים: הפטריוט, אחים לנשק. הרצאה של המנצח איתי טלגס - TED – להנהיג כמו המנצחים הגדולים
	עקרונות ה'פיקוד (מוכוון) משימה'	עקרונות: אחדות הפיקוד, מדרגיות הפיקוד, אי-התערבות בתוכניות, זהות 'מתכנן-מבצע', איסור קיום דרגי פיקוד מיותרים, המסתייע מכתוב למסייע. מושגים: פיקוד, שליטה, תכנון מבצעי, דרג פיקודי, מסתייע ומסייע.	2	מטכ"ל 6-תת-01, תורה בסיסית מטכ"לית – פיקוד ושליטה, אוק' 2006, ע' 21-17, 25, 61, 124-127.
	אתיקה צבאית בצה"ל – מקורות והקוד האתי של צה"ל	מושגים: אתיקה, אתיקה צבאית, מעגלי זהות, דמוקרטיה ועקרונות הדמוקרטיה (בישראל), חוק, מוסר, דיני המלחמה, מקצוע ודיני המלחמה.	2	אסא כשר, אתיקה צבאית , האוניברסיטה המשודרת, מרץ 1997, ע' 9-43. תרגיל – מעגלי זהות
אתיקה צבאית (סה"כ 10 משכים)	הסף והרף – משמעת צבאית	מושגים: משמעת, ציות, פקודה, פקודה לא חוקית, בקודה בלתי-חוקית בעליל.	4	אסא כשר, בין ציות למשמעת: בין חוק לאתיקה , משפט וצבא 16 התשס"ג סרט : ¹⁴ החבר'ה הטובים.

¹⁴ הצפייה בסרט תתקיים כהכנה לשיעור – את הצפייה יכוון מחוון.

נושא ראשי	יחידת הלימוד	פירוט	משך	מקורות ומטלות
	פקודות במבחן החוקיות שלהן (חוקית, בלתי חוקית ובלתי-חוקית בעליל)			
	רוח צה"ל (ערכים נבחרים ולימוד בחטיבות)	מושגים : קוד אתי, נאמנות, אמינות, 'פיקוד משימה'	2	מסמך רוח צה"ל אתיקה צבאית, ע' 61-71, 147-128.
פיקוד ושליטה	נוהל הקרב	עקרונות : ניהול זמן, מיצוי זמן ועבודה מבקביל. מושגים : נוהל קרב סדור, נוהל קרב חפוז, פקודה, פקודת התראה, קפ"ק 1, קפ"ק 2, הצגת תוכנית, משחק מלחמה, תדריך, מסדר.	2	קובץ הוראות בנושא פו"ש, זרוע היבשה, 2012 – נוהל הקרב
	מעגל הפיקוד והשליטה	עקרונות : רציפותו הערכה מחודשת. מושגים : 'מעגל הפיקוד והשליטה', גורמים משפיעים, עבודה, משמעות ומסקנה, תמונת מצב הערכת מצב, דרך פעולה אפשרית, דפ"א סבירה (אויב) דפ"א מסוכנת (אויב), דרך פעולה נבחרת, תכנית, פקודת מבצע, שליטה ובקרה.	2	קובץ הוראות בנושא פו"ש – הערכת המצב
אתיקה צבאית	דילמות (דבקות במשימה וחתימה לניצחון) ⇔ טוהר הנשק ⇔ חיי-אדם) ודרכי התמודדות	מושגים : התנגשות ערכים, דילמה וקבלת החלטות.	2	עבודה – ניתוח דילמה (אתיקה צבאית), ע' 44-60. מיקום שיעור זה אחרי שיעור מעגל הפו"ש נועד לאפשר שילוב של האתיקה הצבאית בתהליך קבלת ההחלטות.
פיקוד ושליטה	מיקום המפקד	עקרונות : בחירת המקום המשפיע על הקרב. מושגים : פיקוד מלפנים, התרשמות בלתי אמצעי מנהיגות.	2	
	תכנון מבצעי	מושגים : 'מעגל הפיקוד והשליטה', גורמים משפיעים, עבודה, משמעות ומסקנה, תמונת מצב הערכת מצב, דרך פעולה אפשרית, דפ"א סבירה (אויב) דפ"א מסוכנת (אויב), דרך פעולה נבחרת, תכנית ופקודת מבצע.	6	תרגיל תכנון קרב התקפה מובנה ומפורק מלווה את הלימוד קובץ הוראות בנושא פו"ש – פקודת המבצע והערכת המצב

נושא ראשי	יחידת הלימוד	פירוט	משך	מקורות ומטלות
מנהיגות צבאית (10 משכים)	מהי מנהיגות	מושגים : מנהיג, מנהיגות ופיתוח מנהיגות.	2	סרטים: ¹⁵ - לסניור באהבה / סיכון מחושב. - הסיפור על וויל האנטיג - המאמן קרט
	מודלים של מנהיגות : משימתי ⇔ חברתי. מקורות הכוח, מנהיגות מעצבת.	מושגים : מודל מנהיגות, מקורות הכוח, שכר, עונש, השראה, הזדהות, אתגר ומסוגלות.	2	תרגיל – ניתוח דפוס מנהיגות של מפקדים
	מוטיבציה, הנעת פקודים ופיקוד ושליטה	מושגים : מוטיבציה, גורמי הניעה, 'פירמידת הצרכים של מאסלו', מוטיבציה פנימית וחיצונית, אפקט פיגמליון	2	מנהיגות קרבית בכוחות היבשה , זרוע היבשה, יבשה – 6 זי-1, מרץ 2012, ע' 38-25.
	מנהיגות צבאית	עקרונות : בהירות מסרים, האצלת סמכויות, הקשבה, שמירת כבוד הפקודים ודאגה לצרכיהם. מושגים : משמעת, חניכה, למידה, מסוגלות, שדה הקרב, אי הוודאות, דוגמא אישית, תגמול וענישה.	2	חיים לסקוב, מנהיגות צבאית, מערכות, 1985 , ע' 72-63, 42-24, 119-108, 152-145.
	מנהיגות קרבית ופיקוד	עקרונות : הובלה (אחראי), אמון במפקד, בהירות מסרים, הקשבה, עקת קרב, אי-וודאות, נפגעים, דוגמא אישית, דאגה לפרט.	2	מנהיגות קרבית בכוחות היבשה , ע' 24-11.
פיקוד ושליטה	תרגיל תכנון אינטגרטיבי	מושגים : קבלת פקודה, תכנון נוהל הקרב, איסוף וגיבוש תמונת מצב, הערכת מצב, דפ"א סבירה של האויב, דפ"אות, דפ"א מסוכנת, דפ"ן, תוכנית, פקודת מבצע ומרשם קרב	6	מטלה להגשה – עבודה בזוגות.
צורת קרב פשיטה (5 משכים)	פשיטה - עקרונות, כללים ומושגי יסוד	עקרונות : מודיעין, הפתעה, מיצוי הכוח, אבטחה ובידוד מרחב הלחימה. מושגים : פשיטה (לסוגיה – מודיעין, חבלה, מחטף/ מעצר), כוח פורץ, כוח מטהר, כוח מאבטח, כוח חילוץ, נסיגה.	3	אוגדן המארב בחי"ר , מקחצ"ר, 1995. מבצעי כוחות היבשה, כרך ב' , מבצעים התקפיים, זרוע היבשה אוגוסט 2010 סרט – שניים עשר המופלאים תרגיל תכנון
	תרגיל תכנון	מושגים : קבלת פקודה, תמונת מצב, הערכת מצב וכתיבת פקודה.	2	
צורת קרב	התקדמות -	עקרונות : אבטחה, רציפות, תנועה	3	מבצעי כוחות היבשה, כרך ב' ,

¹⁵ הצפייה בחלק מהסרטים תתקיים כהכנה לשיעור – את הצפייה יכוון מחוון.

נושא ראשי	יחידת הלימוד	פירוט	משך	מקורות ומטלות
התקדמות (3 משכים)	עקרונות כללים ומשגי יסוד	בכמה צירים. מושגים : גוף עיקרי, חוד, מסך סיוור ומשמר קדמי, משמר אגפי משמר עורפי, ציר, נתיב.		מבצעים התקפיים, זרוע היבשה אוגוסט 2010
צורת קרב (2 משכים)	השהייה - עקרונות כללים ומשגי יסוד	עקרונות : שמירה על מגע, היערכות לעומק, רציפות. מושגים : מערך ביניים, מערך משהה, חיפוי, ניתוק מגע, חילוץ.	2	מבצעי כוחות היבשה, כרך ג', מבצעים הגנתיים, זרוע היבשה אוגוסט 2010, ע' 163-181.
סה"כ			60	

מטרות אופרטיביות – לפי יחידות לימוד

יחידת הלימוד	פירוט
צורת קרב התקפה (5 משכים)	- התלמיד יבין את העקרונות, הכללים והמושגים של צורות הקרב התקפה. - התלמיד ינתח קרב התקפה. - התלמיד יבין את תהליך התכנון המבצעי ויישם אותו בתרגילי תכנון קרב התקפה.
פיקוד ושליטה (25 משכים)	- התלמיד יבין את עקרונות הפיקוד והשליטה. - התלמיד יכיר ויישם טכניקות בפיקוד ושליטה (נוהל קרב, מרשם קרב, פקודת מבצע) - התלמיד ינתח קרב לאור תורת הפיקוד והשליטה. - התלמיד יבין את תהליך התכנון המבצעי ויישם אותו בתרגילי תכנון. - התלמיד יכיר את הספרות המקצועית המחייבת וייחשף למקורות מידע נגישים ללימוד המקצוע הצבאי.
אתיקה מבצעית (10 משכים)	- התלמיד יכיר את מהותה של החשיבה האתית-צבאית ויבין את יישומה בתפקוד המפקד ובקבלת החלטות ויישומן. - התלמיד ינתח דילמה אתית לאור עקרונות האתיקה הצבאית.
מנהיגות (10 משכים)	התלמיד יבין את מהות המנהיגות הצבאית ומערכת המושגים המשמשים בה, וירכוש כלי שיפוט והערכה של עשייה פיקודית.
פשיטה (5 משכים)	- התלמיד יבין את העקרונות, הכללים והמושגים של צורות הקרב פשיטה. - התלמיד יכיר את סוגי הפשיטה. - התלמיד יבין את תהליך התכנון המבצעי ויישם אותו בתרגילי תכנון קרב פשיטה.
התקדמות (3 משכים)	- התלמיד יכיר את העקרונות והכללים המחייבים בצורת קרב התקדמות והשהייה. - התלמיד יכיר את מושגי היסוד של צורת קרב התקדמות.
השהייה (2 משכים)	- התלמיד יכיר את העקרונות והכללים המחייבים בצורת קרב השהייה. - התלמיד יכיר את מושגי היסוד של צורת קרב השהייה.

תוכנית לימודים לכיתה יב'

1. נושאי הליבה בשנת הלימודים :

א. **תכנון מבצעי** (העמקה) – התכנון המבצעי מחייב שימוש בתורת הלחימה ובתורת הפיקוד והשליטה. בשנתיים הראשונות של התוכנית נלמד הידע התיאורטי והתלמידים החלו ביישום הידע בשלושה תרגילי תכנון. בשנה זו, התלמידים יתכננו כ- 10-12 קרבות היסטוריים במטרה להעמיק את הידע, לפתח מיומנויות תכנון ולהרחיב את ידיעותיהם בקרבות היסטוריים מההיסטוריה הצבאית של צה"ל.

2. מטרות והישגים נדרשים :

א. **המטרה** – השוחרים יבינו את אתגרי הפיקוד הזוטר בקרב ובהתכוננות לקרב, וימשיכו את תהליך גיבוש תפיסה הפיקוד האישית, בהתבסס על הבנת הבסיס התיאורטי של העשייה הצבאית ברמה הטקטית הזוטר ובהתבסס על התנסות אישית (תרגול, תכנון וניתוח).

ב. הישגים נדרשים :

- 1) התלמיד ישלוט בתהליך התכנון המבצעי.
 - 2) התלמיד יהיה בקיא בעקרונות תורת הלחימה ויעשה שימוש מקצועי במושגים התורתיים המחייבים.
 - 3) התלמיד יהיה בקיא בעקרונות תורת הפיקוד והשליטה ויעשה שימוש מקצועי במושגים התורתיים המחייבים.
 - 4) התלמיד יבין את מהות המנהיגות הצבאית ומערכת המושגים המשמשים בה, וישפר את יכולתו להשתמש בכלי שיפוט והערכה של עשייה פיקודית.
 - 5) התלמיד ירחיב את בקיאותו בהיסטוריה הצבאית של צה"ל.
3. **רציונל העבודה בשנת הלימודים** – רציונל זה מבוסס על עבודות ניתוח האירוע שהתלמידים הכינו במהלך לימודיהם בכיתה יא', והוא מכוון לפיתוח אישי של התלמידים דרך ביצוע תרגילי תכנון רבים, הצגת ניתוח אירוע, עמידה מול קבוצה והצגת שיקולים רעיון המבצעי שהגו והגנה עליו, כתיבת פקודות מבצע והשתתפות במשחקי מלחמה.

א. פירוט הרציונל :

1) התלמיד המציג :

א) מכין פקודת מבצע למסירה לכלל תלמידי הכיתה (שימשו כמפקדי המבצע). פקודת המבצע תכלול גם עזרים לתכנון.

ב) מציג את הרקע ההיסטורי לקרב בכיתה.

ג) מוסר פקודה לתלמידי הכיתה

2) כלל התלמידים

א) מקבלים פקודה, לומדים אותה (גיבוש תמונת מצב והערכת מצב) ומגבשים רעיון מבצעי לשיטת הביצוע.

ב) כותבים את עיקרי פקודת המבצע – עיקר המשמעויות מהקרקע ומהאויב (לרבות קביעת דרך פעולה סבירה של האויב) המטרה, המשימה והשיטה

ג) 3-4 תלמידים מציגים את השיקולים לרעיון המבצעי ואת הרעיון המבצעי שהגו, וסביבו מתקיים דיון בכיתה.

3) התלמיד המציג:

א) מציג את תוכנית הקרב שתוכננה.

ב) מציג את הקרב תוך הדגשת האירועים המרכזיים בו (= אירועים בהם התקבלו החלטות/ נדרשה קבלת החלטות).

ג) מציג את עיקרי ניתוח הקרב בפני תלמידי הכיתה

4) סיכום

ב. למידה ותיעוד לקחים מעשיים מתרגילי התכנון המבצעי – כל תלמיד ינהל לאורך שנת הלימודים יישום של הלקחים שלמד מהעבודה בכיתה. לקחים אלה ינוהלו בשני חתכים: אישי ומקצועי.

1) במרכיב האישי - התלמיד נדרש לתחקור עצמי אודות עבודתו בתכנון המבצעי בפרמטרים של ניהול זמן, עבודה מתודולוגית, יישום לקחים וכיו"ב. תיעוד זה נועד להטמיע בקרב התלמידים את החיוניות של תחקור עצמי ולמידה עצמית ככלי מרכזי בהתנהלות אדם תבוני בכלל ואיש מקצוע ומפקד בפרט.

2) במרכיב המקצועי - התלמיד נדרש לתיעוד רציף של הלקחים שלמד מהתכנון המבצעי, מהדיון אודות התוכניות המבצעיות בכיתה ומניתוח הקרב. תיעוד זה נועד להעשיר את הניסיון העקיף של התלמידים ולהטמיע בקרבם גישה של ניהול ידע מבצעי עצמי.

4. בחירת הקרבות להצגה:

א. ככלל, המגמה היא לאפשר לכל התלמידים להציג את הקרב שנתחו, בין אם בהצגה רחבה (שכוללת הכנת פקודת מבצע לתרגול) ובין אם בהצגה מצומצמת שמתמקדת בתיאור הקרב ובניתוח.

ב. הקרבות לתכנון נבחרים כך שיצרו תמונה רחבה ככל שניתן של ההיסטוריה הצבאית של מדינת ישראל וייצגו את התפתחות הלחימה ותורת הלחימה לאורך השנים. לכן, הקרבות שיבחרו:

1) ייצגו כמה שיותר מלחמות ישראל;

2) ייצגו מגוון רחב של צורות קרב ורעיונות מבצעיים;

3) יצרו השפעה על המחשבה הצבאית או שהם מביאים לידי ביטוי יישום ייחודי, נכון או מחדש (דוגמאות: קרב ההגנה על משמר הירדן, כיבוש צפת, מבצע כנרת, כיבוש סכר הרואפה, מבצע מגרסה [סמוע], ההתקפה על מתחם אבו עגילה במלחמת ששת הימים, הגנת צפון רמה"ג במלחמת יוה"כ ובתוכה את כוח טייגר ועוד).

פירוט תכנית הלימודים - כיתה יב'

נושא ראשי	יחידת הלימוד	פירוט	משך	מקורות ומטלות
תכנון וניתוח אינטגרטיביים	הצגת ניתוח קרב לדוגמא • רקע היסטורי • פקודת מבצע רמה ממונה • תכנון מבצעי • דיון • תוכנית הקרב וההכנות • תיאור מהלכי הקרב • ניתוח ולקחים. • דגשים להצגה.	מושגים : רקע צבאי, רקע מדיני, תכנון מבצעי, רעיון מבצעי, ניתוח קרב.	3	לאורך כל השנה ינהלו התלמידים מעקב לקחים שמטרתו פורטו בסעיף ב' בעמוד הקודם.
תכנון מבצעי וניהול הקרב	תרגיל תכנון – ליישום משחק מלחמה	מושגים : תכנון מבצעי, פקודה, תמונת מצב, הערכת מצב, תכנית, פקודה, ניהול קרב, תחקיר ודוח אחרי פעולה.	6	תרגיל תכנון, כתיבת פקודת מבצע הגשת 'דוח אחר ביצוע' - אישי
תכנון וניתוח אינטגרטיביים	קרב מס' 1	מושגים : רקע צבאי, רקע מדיני, תכנון מבצעי, רעיון מבצעי, ניתוח קרב. עפ"י מודל ההצגה הרחב	3	תרגול ניסוח מטרה, משימה ודפ"א סבירה של אויב
	קרב מס' 2		3	
	קרב מס' 3		3	
	קרב מס' 4		3	
	קרב מס' 5		3	תרגול (מתווסף לני"ל) – הגדרת רעיון מבצעי וגיבוש תוכנית
	קרב מס' 6		3	
	קרב מס' 7		3	
	קרב מס' 8		3	
	קרב מס' 9		3	תרגול כתיבת עיקרי פקודת המבצע
	קרב מס' 10		3	
	קרב מס' 11		3	
חזרה לקראת המתכונת	תרגול בחינת בגרות	מושגים : אסטרטגיית בניית תשובה, תכנון וארגון הזמן.	3	הגשת בחינת מתכונת.
תכנון וניתוח אינטגרטיביים	קרב מס' 12 - 13	הצגה מצומצמת – התלמיד מציג את הקרב שניתוח ואת ניתוח הקרב. ריענון מקצועי של תחום תוכן	3	ההצגה המצומצמת מיועדת לקרבות האוגדתיים ולחלק מהקרבות החטיבתיים (הדרישה מתלמיד לתכנן קרב אוגדתי אינה סבירה). בזמן שנותר במסגרת השיעור מתבצע ריענון מקצועי של: צורות הקרב (הגנה, התקפה, פשיטה, מארב והתקדמות) ופיקוד ושליטה. ריענון זה מהווה חלק מתהליך הכנת התלמידים לקראת המתכונת והבגרות.
	קרב מס' 14 - 15		3	
	קרב מס' 16 - 17		3	
	קרב מס' 18 - 19		3	
חזרה לקראת		חזרה על סוגיות מרכזיות עפ"י שיקולי המורה ודרישת התלמידים	5	

נושא ראשי	יחידת הלימוד	פירוט	משך	מקורות ומטלות
המתכונת				
חזרה לבגרות		פתרון משותף של כל בחינת המתכונת	5	

מטרות אופרטיביות – לפי יחידות לימוד

יחידת הלימוד	פירוט
תרגול תכנון וניתוח אינטגרטיביים (48 משכים)	• התלמיד ישלוט בתהליך התכנון המבצעי. • התלמיד יהיה בקיא בעקרונות תורת הלחימה ויעשה שימוש מקצועי במושגים התורתיים המחייבים. • התלמיד יהיה בקיא בעקרונות תורת הפיקוד והשליטה ויעשה שימוש מקצועי במושגים התורתיים המחייבים. • התלמיד יבין את מהות המנהיגות הצבאית ומערכת המושגים המשמשים בה, וישפר את יכולתו להשתמש בכלי שיפוט והערכה של עשייה פיקודית. • התלמיד ירחיב את בקיאותו בהיסטוריה הצבאית של צה"ל.
נוהל קרב וניהול קרב (6 משכים)	• התלמיד ישלוט בתהליך התכנון המבצעי. • התלמיד יהיה בקיא בעקרונות תורת הלחימה ויעשה שימוש מקצועי במושגים התורתיים המחייבים בנוהל הקרב ובניהול הקרב. • התלמיד יהיה בקיא בעקרונות תורת הפיקוד והשליטה ויעשה שימוש מקצועי במושגים התורתיים המחייבים בנוהל הקרב ובניהול הקרב
לימוד אינטגרטיבי (10 משכים)	• התלמיד יבין את תורת הלחימה ברמה הטקטית. • התלמיד יבין את תורת הפיקוד והשליטה ברמה הטקטית. • התלמיד ינתח קרב לאור תורת הלחימה ולאור תורת הפיקוד והשליטה.

הערכה מסכמת

בתום לימוד הנושאים שהובאו בתוכנית, יבחנו חניכי הפנימייה בבחינת בגרות ייחודית בהיקף של 2 יח"ל, שתאפשר מדי שנה על ידי משרד החינוך – תכניות לימודים ייחודיות. בחינת הבגרות תכלול דרישה לניתוח אירוע מבצעי, תכנון מבצע ושליטה בידע המקצועי בתורת הלחימה, תורת הפיקוד והשליטה, יסודות האתיקה הצבאית ויסודות המנהיגות הצבאית. מרכיבי ההערכה הפנימית :

1. התרשמות כללית ושיפור לאורך השנים (30%) שתורכב מהמרכיבים הבאים:
 - א. השתתפות בשיעורים ובדיונים ;
 - ב. תרומה לאווירה הלימודית בשיעורים ;
 - ג. רצינות העבודה בכיתה ואיכותה ;
 - ד. גרף שיפור ולמידה (ניכר בפעילות השוטפת ובביצוע המטלות והעבודות) – מידת יישום ההערות והלקחים אותה מיישם התלמיד.
2. עבודות ותרגילים והצגתם בכיתה – 40%.
3. בחינת המתכונת – 30%.

מרכיבי ההערכה החיצונית :

1. בחינת בגרות :
 - א. חלק א' – שאלת חובה שעוסקת בניתוח תכנון מבצעי ותכנון מבצעי של מצב דמיוני המבוסס על אחד מקרבות צה"ל – 44 נקודות
 - ב. חלק ב' – שאלות בחירה – 22 נקודות לכל תשובה. סה"כ 44 נקודות
 - 1) שאלת בחירה אחת מתוך 2 שאלות בנושא עקרונות המלחמה.
 - 2) שאלת בחירה אחת מתוך 3 שאלות בנושא פיקוד ומנהיגות.
 - ג. חלק ג' – מושגים – הגדרה של שלושה מושגים מתוך שבעה – 4 נקודות לכל מושג. סה"כ 12 נקודות.

תוכנית-הלימודים בהיסטוריה-צבאית

מבוא

המלחמה היא אלימות הדדית מכוונת ומאורגנת בין קבוצות אנשים מכל העיסוקים האנושיים, המלחמה היא כנראה תחום העיסוק הגורלי ביותר. מלחמות קבעו דינן של אומות, ואפילו תרבויות שלמות, לשרוד ולהתפתח או להעלם בנהרות של דם ויגון.

במשך רוב ההיסטוריה מפקדים צבאיים נבחרו לתפקיד בשל מעמדם החברתי או בשל ניסיונם המוכח בשדה-הקרב. ההכשרה לתפקיד הייתה עניין של התנסות תחת פיקוחו של מפקד ותיק יותר או לימוד עצמאי מסיפורי מעלליהם של מפקדים קודמים. רק באמצע המאה ה-18 נולד הרעיון שמפקדים צריכים לעבור הכשרה מסודרת. הראשון שהגה רעיון זה היה מלך פרוסיה, פרידריך הגדול (1712 – 1786), אשר טען שהניסיון המעשי לבדו, עם כל חשיבותו, אין בו די: **"יש לי בצבא שתי פרדות-משא שהשתתפו כבר בעשרים מסעות-מלחמה – הן עדיין פרדות..."**.

פרידריך אילץ את הקצינים בצבאו לעבור השתלמויות לשיפור הידע המקצועי שלהם וב-1763 ייסד את בית-הספר הראשון להכשרת קצינים.

המפקד זקוק המפקד לידע שיעשיר את ניסיונו על-סמך ניסיונם של אחרים, שהרי נאמר כי הניסיון הוא המורה הטוב ביותר אבל הוא גם המורה היקר ביותר, לכן, רק הטיפש לומד רק מניסיונו שלו ואילו החכם לומד מניסיונם של אחרים...

נפוליאון בונאפארט (1769 – 1821), מגדולי המצביאים בכל הזמנים, המליץ לכל מי שרוצה לפקד על כוח צבאי: **"עניין שוב ושוב במערכות שניהלו אלכסנדר, חניבעל, קיסר, גוסטבוס אדולפוס, טיירן, אויגן ופרידריך. עצב את עצמך על-פיהם. זוהי הדרך היחידה להפוך למצביא גדול ולרכוש את סוד אומנות המלחמה. לימוד זה יפתח וישפר את גאוניותך ואתה תלמד לדחות את כל הכללים הזרים לעקרונותיהם של המפקדים הגדולים הללו."**

לדעת ההוגה הצבאי אנטואן אגרי דא-ז'ומיני (1779 – 1869) חקר ההיסטוריה-הצבאית נועדה לזהות את העקרונות והכללים שרצוי שיעמדו בבסיס החלטות המפקד: **"... תיאוריות נכונות, המבוססות על העקרונות הנכונים, מחוזקות ונתמכות בניסיון שנצבר מהשתתפות במלחמות ולימוד מדויק של ההיסטוריה הצבאית, יהוו בית-ספר אמיתי להכשרת מצביאים. גם אם אמצעים אלה לא ייצרו מצביאים דגולים, הרי שלכל הפחות ייצרו מצביאים מיומנים דיים להימנות בשורה הבאה אחרי אלה, ששליטתם באומנות המלחמה באה להם ככישרון טבעי מלידה."**

המטרות העיקריות של תוכנית הלימודים בהיסטוריה-צבאית

1. מטרות התוכנית

- א. התלמיד יכיר ויבין את התפתחות תורת-הקרב במספר תחומים חשובים : לוחמה-בלתי-סדורה, לוחמת-ביצורים, לוחמה-סדורה, לוחמה בשטח-בנוי ולוחמה אווירית.
- ב. התלמיד יכיר את ההיסטוריה הצבאית של הישוב היהודי ומדינת ישראל, תוך התייחסות לממדים המדיניים, הכלכליים, הפוליטיים והצבאיים של האירועים, ויבין את התהליכים המרכזיים שעיצבו את האיומים ואת העימותים, ואת דרכי ההתמודדות איתם.

2. המטרות הקוגניטיביות:

- א. התלמיד יכיר ויבין את התפתחות תורת הקרב בלחימת היבשה.
- ב. התלמיד יכיר ויבין קרבות ואירועים צבאיים בולטים וחשובים.
- ג. התלמיד יכיר ויבין את השפעת אמצעי הלחימה והתפתחותם על תורת הקרב.
- ד. התלמיד יכיר ויבין את השפעת מאפייני הלחימה על בניין הכוח הצבאי ואת השפעת בניין הכוח הצבאי על מאפייני הלחימה.
- ה. התלמיד יכיר ויבין את הגורמים המשפיעים ואת התהליכים המרכזיים שעיצבו את הכוח הצבאי בארץ ישראל ואת צה"ל לאורך השנים.
- ו. התלמיד יכיר ויבין את ההשפעה ההדדית בין תורות הלחימה שהתפתחו בצבאות זרים ותורת הלחימה של צה"ל, לאור התנאים בהם פועל צה"ל ולאור התפיסות בהן בחרו לפעול.
- ז. התלמיד יזהה, יסווג ויסביר את מצבי העימות השונים (מלחמה, גרילה, טרור והתקוממות לאומית), מצבים קרביים ופתרונות טקטיים המביאים לידי ביטוי את התורות הצבאיות דרכי ההתמודדות הנדרשות והנורמות התפקודיות הנדרשות (חוק, אתיקה מקצועית וכיו"ב).
- ח. התלמיד יהיה בעל חשיבה ביקורתית ויכולת שיפוט לגבי קרבות ואירועים צבאיים, על בסיס הכלים המקצועיים ולאור התורות.

3. המטרות האפקטיביות:

- א. התלמיד יזדהה עם המקצוע הצבאי, ויהיה בעל רצון לממש את עצמו כבעל מקצוע בתחום.
- ב. התלמיד יהיה בעל עניין וסקרנות כלפי עולם התוכן של המקצוע הצבאי.
- ג. התלמיד יהיה בעל גאווה מקצועית.

4. המטרות בתחום מיומנויות הלמידה:

התלמיד יהיה בעל יכולת למידה עצמאית הכוללת:

- א. איסוף מידע (איתור, סיווג ומיון) ממקורות מידע קשיחים (ספרים ומאמרים) וממוחשבים.
- ב. ניתוח החומר.
- ג. עיבוד מידע.
- ד. אינטגרציה של מידע.
- ה. עריכת עבודה וביטוי הרעיונות בכתב.

ו. הצגת הרעיונות שלמד בעל פה.

ז. עבודה עם מחשב אישי בעיבוד תמלילים.

5. **המטרות בתחום המיומנויות המקצועיות:**

א. התלמיד יהיה בעל מיומנות לנתח מצבים צבאיים שונים, על-פי מאפייני הלחימה ותורת הקרב.

תוכנית-הלימודים

תופעת המלחמה עתיקה כמו האנושות ובשל חשיבותה היקף המחקר על תולדותיה הוא עצום ואין כל אפשרות להקיף את כל ההיסטוריה-הצבאית במסגרת תוכנית-הלימודים הכללית של הפנימיות-הצבאיות. אי-לכך, תוכנית-הלימודים בהיסטוריה-צבאית של הפנימיות-הצבאיות תתמקד בנושאים הבאים:

- התחנות המרכזיות בהתפתחות 'אומנות ניהול הקרב' (טקטיקה) משחר האנושות ועד ימינו מנקודת מבטו של המפקד הזוטא.
- מגוון הגורמים המשפיעים על תוצאות של קרבות, וכיצד מפקדים טקטיים מנסים לשלב גורמים אלה בהחלטות קרביות.
- גישות שונות של אומנות ניהול הקרב, כפי שהתפתחו בצבאות שונים ובתקופות שונות.
- תולדות מלחמות ישראל מראשית המאה ה-20 עד מלחמת לבנון השנייה ועד בכלל, ברמה האסטרטגית וברמה הטקטית.
- תכנית הלימודים מורכבת משתי חטיבות: חטיבת מלחמות-זרים (120 שעות) וחטיבת מלחמות-ישראל (60 שעות)
- סדר לימוד החטיבות אינו מחייב. היתרון בלימוד חטיבת מלחמות-זרים כחטיבת הלימוד הראשונה ניכר בכך שהלימוד מתפתח כרונולוגית ובאופן רציף, שכן מלחמת ישראל החלו רק לאחר מלחמת העולם השנייה. היתרון בלימוד חטיבת מלחמות-ישראל כחטיבת הלימוד הראשונה ניכר בשלושה היבטים: חיבור רגשי פשוט יותר של התלמידים לחטיבת מלחמת ישראל ובשלות מקצועית טובה יותר ללימוד חטיבת מלחמות-זרים כחטיבת הלימוד השנייה; לימוד חטיבת מלחמת ישראל מתבצע במקביל ללימוד יחידת הקרבות בארץ ישראל, כך שהבנת הקרקע וההיבטים הגיאוגרפיים והשפעתם על הלחימה, הדוקה יותר; והתמיכה בתהליך הכנת עבודת ניתוח האירוע שבה הם עוסקים התלמידים בכיתה יא'.
- ישנה חשיבות שהוראת חטיבת מלחמות זרים תבצע ע"י מורה אחד.

עקרונות ארגון חטיבת הלימוד

- חטיבת צבאות זרים בנויה בחטיבות ידע לפי נושאים, ובתוך כל נושא יינתן ביטוי להתפתחות הנושא מבחינה היסטורית-כרונולוגית (לדוגמא: לוחמה בלתי-סדורה נלמדת כחטיבת ידע אחת שבה נלמדים קרבות ועימותים היסטוריים ונלמדת התפתחות המחשבה הצבאית לאורך ההיסטוריה ובאופן כרונולוגי).
- השיעורים ילוו באמצעי המחשה רבים הכוללים מפות, צילומים, סרטים ומצגות.
- התלמידים ינתחו קרבות על-פי המושגים התורתיים הנלמדים – בלב התכנית עומדת עבודת ניתוח קרב (שוות ערך 2 יח"ל) אותה התלמידים מכינים לאחר תהליך של לימוד ושל תרגול ניתוחי קרבות.
- התלמידים ילמדו בעזרת עם ספר לימוד שנכתב במיוחד לקורס זה ע"י ד"ר עדו הכט וד"ר דב גלזר (מצורף לתוכנית).

שיטות ההוראה

1. כללי - מקצוע 'היסטוריה צבאית' הוא מקצוע עיוני בעל השפעה יישומית. הוא מחייב יכולת הבנה וניתוח של אירועים, תהליכים ומגמות היסטוריים, במטרה להעשיר את הידע של הלומד ולהקנות לו 'ניסיון עקיף'. תכלית לימוד ההיסטוריה הצבאית היא ליצור מעין "בנק אסוציאטיבי" של רעיונות מבצעיים, שיטות לחימה ועקרונות, שיאפשר הסקת מסקנות ולהפיק לקחים מקצועיים ופיקודיים. שיטות ההוראה בהן יעשה שימוש יכללו שיטות להוראת כיתה שלימה לצד שיטות הוראה יחידניות, שיחד יאפשרו להשיג את מטרות התוכנית ולפתח את היכולות ואת המיומנויות הנדרשות מהתלמידים.
2. נדרש ידע מקצועי רחב לצורך הבאת התלמידים להתנסות בניתוח קרבות. לכן, בחלקה הראשון של התוכנית מוקד העשייה יהיה למידה עיונית, וככל שיחלוף הזמן יתווסף מרכיב מעשי אל הלמידה העיונית. מרכיב זה יאפשר יישום של למידה יחידנית.

מטרות	שיטת ההוראה	
	השיטה	פרט/קבוצה
- התלמיד יכיר את תחום התוכן, את תכולת המידע והידע שהוא כולל, את המקורות למידע ולידע המקצועי. - התלמיד יעמת את עמדותיו ואת הבנתו המתגבשת במקצוע הצבאי ע"י התמודדות עם סוגיות מקצועיות ודיון בהם בכיתה	הוראה פרונטאלית – הרצאה ודיון	הוראת קבוצה
התלמיד ירכוש מיומנויות למידה בודדות ומשולבות בעזרת "פיגומים" (כלי עזר משולבים במשימות) שיתווכו בין התלמידים למטלות הלמידה.	הוראה מתווכת (ברמות שונות)	הוראת קבוצה
התלמיד ישפר, בתהליך אישי, את יכולותיו הקוגניטיביות והארגוניות בהתבסס על עבודה יחידנית עם המורה בתחומים הבאים: ארגון זמן, ארגון מידע ותוכן, המרת מידע מצורת ייצוג לאחרת (מטקסט לגרפיקה ולהיפך), ניתוח ופרשנות.	הוראה יחידנית	הוראת פרט

מוקדי הלימוד בכל שנת לימוד:

1. **שנת הלימודים הראשונה** (כיתה י') – חטיבת מלחמות ישראל. שנת לימודים זו תעסוק בהיסטוריה הצבאית של הישוב היהודי ובמדינת ישראל החל מימי ארגון השומר ועד ימינו. לימוד ההיסטוריה הצבאית יהיה בהקשר רחב של התרחשות האירועים. הקשר זה מורכב מההיבטים המדיניים, הכלכליים, הפוליטיים והצבאיים של האירועים.
2. **שנת הלימודים השנייה** (כיתה י"א) – חטיבת צבאות זרים. שנת לימודים זו עוסקת בנושאים הבאים: הקמת צבא וכוחות צבאיים ובניינם, לוחמה בלתי סדורה ולוחמת ביצורים ומצור. הנושאים הנדונים עוסקים בתקופות ארוכות על-פני ההיסטוריה מה שמחייב יצירת הקשרים היסטוריים וחברתיים-תרבותיים רחבים שיצרו את התשתית הנדרש להבנת התפיסות להפעלת הכוח, להבנת האירועים ולהבנת החלטות המפקדים בקרבות הנלמדים. לצד זאת, נדרש ל"גשר" על הפערים העצומים שבין הלחימה בעת העתיקה ואף הלחימה במחצית הראשונה של המאה העשרים, לתרומה של הנלמד לעשייה הצבאית הנדרשת בראשית המאה ה-21.
3. **שנת הלימודים השלישית** (כיתה י"ב) – חטיבת צבאות זרים. שנת לימודים זו עוסקת בנושאים הבאים: לוחמה סדורה, לחימה בשטח בנוי ולוחמת אוויר. הנושאים הנדונים בשנה זו מהווים המשך ישיר של הנלמד בשנת הלימודים הקודמת בהתפתחות הלחימה האנושית. הדיון בנושאים השונים יעשה אגב שימוש במונחים הצבאיים שהתלמידים ירכשו בלימוד 'יסודות הפיקוד'. האתגר המרכזי בשנה זו הוא הטמעת המורכבות הטמונה בלימוד היסטוריה צבאית מעשית שמסבירה את התפתחות תורת הקרב, את הבנת השונות בין הגורמים המעצבים את תפיסות הפעלת הכוח (האדם, הארגון, הטכנולוגיה והאמל"ח), השפעת הדין הבינלאומי וכד'),

גורמים משפיעים על תכנית הלימודים:

- **מקצוע ואיש מקצוע**¹⁶ – לימוד המקצוע כרוך ברכישה של זהות מקצועית שתלך ותתגבש במהלך שנות הלימוד ובמהלך מילוי התפקידים בעתיד. חלק בלתי-נפרד מתהליך הלימוד מחייב לפתח את הגישה למקצוע ולטפחה. גישה זו כוללת שימוש בשפה המקצועית, הפקת לקחים ויישומם, התבססות על ידע מחייב, אהבת המקצוע, אחריות אישית וכיו"ב. נוסף על אלה, זהו תחום התוכן הראשון שבו נדרשים התלמידים לעסוק במרכיבי זהות ובפיתוח נורמות פעולה ולא להסתפק בידע וברכישת שיטות עבודה ומיומנויות ביישום הידע (המרכיב המהותי שחסר הוא הניסיון – שאותו ירכשו התלמידים בשירותם הצבאי).
- **גודל הכיתה ויחס החניכה** – מספר התלמידים בכיתה עומד על 26-35 תלמידים. היקף זה (חריג בגודלו ביחס לגודל כיתה בלימוד מקצוע ראשי וביחס לגודל כיתה בתוכנית ייחודית) מצריך שימוש בדרכי הוראה המחייבות התמודדות אישית של התלמיד עם התוכן וקבלת משוב אישי (ריבוי מטלות אישיות בכיתה ובעבודת הבית), בפיצוי על הפוטנציאל הקטן יותר של מפגש אישי בין מורה לתלמיד במהלך שיעור.
- **נושא תיאורטי המחייב מתן ביטוי פרקטי** – תכלית לימוד ההיסטוריה הצבאית היא רכישת 'ניסיון עקיף' והעשרת היכולת לתת מענה מבצעי אינטואיטיבי ונכון, שמתבסס על ניסיון העבר.
- **אין הזדמנות שנייה ליצור רושם ראשוני** – אתגר ביצירת עניין וסקרנות של העיסוק במקצוע הצבאי במהלך הלימודים ובמהלך שירותם הצבאי (שלו הם מתחייבים במהלך שנות ההתחנכות בפנימייה הצבאית לפיקוד).
- **בחירת התכנים בפועל נעשתה על-פי השיקולים שלהלן:**
 - א. עדיפות להפקת תועלת מעשית על-פני העשרה בלבד.
 - ב. עדיפות לתכנים התורמים למפקד זוט על-פני תכנים התורמים למפקדים בדרגות הביניים ולמפקדים בכירים, ומכאן – עדיפות לסוגיות של הפעלה טכנו-טקטית (אומנות הלחימה) והפעלה טקטית (אומנות ניהול הקרב) של הכוחות על-פני יתר הסוגיות (הפעלה אסטרטגית, הפעלה מערכתית, בניין הכוח, קיום הכוח וכן הלאה).
 - ג. עדיפות להיסטוריה קרובה (המאה ה-20) על-פני היסטוריה רחוקה (העת העתיקה).
 - ד. עדיפות ללוחמה יבשתית על-פני לוחמה-ימית ולוחמה-אווירית.
 - ה. מציאת האיזון הנכון בין הצגת החשיבה-הצבאית (תיאוריות ותורות) לבין הצגת המעשה-הצבאי (קרבות ולחימה).

¹⁶ מהותו של מקצוע הפיקוד הצבאי – מאפייני איש המקצוע: ידע שאין לאחרים (ודאי לא באותה רמה), מיומנות, השתכללות והשתפרות מתמדת, לומד דבר מתוך דבר ולכן יכול לפתור בצורה טובה יותר בעיות חדשות, אתיקה, התנהגות איש המקצוע וניסיון (מבוסס על מאמרו של האלוף יעקב עמידרור **במערכות**, גיליון 369, פברואר 2000 עמ' 26-31).

יחידות הלימוד, פירוט התכנים, והביבליוגרפיה על פי יחידות לימוד

תוכנית לימודים – כיתה י' – מלחמת ישראל

נושאי הליבה בשנת הלימודים:

1. **מבוא** – המבוא יחשוף את החניכים למבנה ולהגיון של תוכנית-הלימודים וכן למושגים המקצועיים אשר ישמשו אותנו כבסיס לדיון ולניתוח. המבוא יכלול דיון בחשיבות לימוד ההיסטוריה הצבאית, את תרומתה כעזר למפקד ואת מגבלותיה.
2. **מלחמת ישראל** – מראשית המאה העשרים, עת החלו העלויות לארץ ישראל וההתיישבות היהודית בארץ ישראל התרחבה גם לאזורי ספר, נוצר הצורך בהקמתו של כוח מגן. התגברות העלייה והרחבת היישוב היהודי בא"י לצד נוכחות של מעצמות בארץ ישראל, מלחמות העולם וחילופי המעצמות והתהוות הסכסוך הערבי-ישראלי, חוללו קרבות רבים ותמורות רבות בכוח הצבאי בארץ, בתפיסת ההפעלה ובשיטות הביצוע.
א. החטיבה בנויה על רצף כרונולוגי המוביל מתקופת המחתרות, בה נתמקד בתשתית לבנייתו של צה"ל ועד למלחמות האחרונות עם הפלסטינים.
ב. החטיבה תעסוק בשני ממדי הביטחון לסירוגין על פי סדר הזמנים. קרי הביטחון השוטף והביטחון הקיומי.
ג. החטיבה תעסוק בהרחבה בתהליך ההשפעה ההדדית בין הצדדים היריבים ברמה האסטרטגית ושינוי תפיסות הפעולה.
ד. החטיבה תעסוק בקשר שבין היעדים המדיניים לבין הפעולה הצבאית ברמת בניין הכוח התכנון והביצוע.
ה. בכל מלחמה החטיבה תתייחס לרקע המדיני, לאסטרטגיה הצבאית של הצדדים היריבים, והמהלכים העיקריים במלחמה.
ו. הרמה הטקטית תחקר ותילמד ע"י התלמידים במסגרת העבודות שיבצעו ובראשן עבודת ניתוח אירוע. הדיון המרכזי ברמה הטקטית (של הקרבות ההיסטוריים) יתקיים במסגרת לימודי יסודות הפיקוד.

מטרות והישגים נדרשים:

1. **המטרה** – התלמיד יכיר את ההיסטוריה הצבאית של היישוב היהודי ומדינת ישראל, תוך התייחסות לממדים המדיניים, הכלכליים, הפוליטיים והצבאיים של האירועים, ויבין את התהליכים המרכזיים שעיצבו את האיומים, העימותים ואת דרכי ההתמודדות איתם.
2. **הישגים נדרשים:**
 - א. התלמיד יכיר את הערך ואת המגבלות של ההיסטוריה-הצבאית כעזר למפקד.
 - ב. התלמיד יכיר את המושגים הצבאיים הבסיסיים הראשוניים הדרושים ללימוד המקצוע.
 - ג. התלמיד יכיר את רצף ההתפתחות של כוח המגן העברי על רקע האתגרים והאיומים הביטחוניים שעמדו בפני היישוב היהודי, ויבין את הדפוסים הארגוניים השונים של ארגוני המחתרת בכל תקופה ואת הסיבות להיווצרותם.

- ד. התלמיד יכיר את ההישגים המרכזיים של המחתרות ואת כישלונותיהן.
- ה. התלמיד יכיר את השפעת המאבק הפוליטי בישוב על התפתחות כוח המגן ואת ההבדלים, הרצף והשינוי בין ארגון ה'הגנה' וצה"ל.
- ו. התלמיד יכיר את הרקע המדיני והפוליטי הפנימי והבין-לאומי לפריצת מלחמות ישראל.
- ז. התלמיד יכיר את המהלכים המרכזיים בכל מלחמה, את האויב (היערכותו ודרכי הפעולה שלו), נקודות המפנה במלחמה, תוצאות המלחמה והלקחים המרכזיים שנלמדו ממנה.
- ח. התלמיד יבין את האילוצים והמגמות (פנימיות, מרוץ החימוש, המלחמה הקרה וכד') שהובילו לעיצוב תפיסת הביטחון של ישראל ושהשפיעו על הפעלת צה"ל ועל בניין הכוח של צה"ל.
- ט. התלמיד יכיר את ההבדלים בין ביטחון שוטף וביטחון קיומי והשלכותיהם על בניין צה"ל.
- י. התלמיד יכיר את התפתחות העימות הישראלי-ערבי והישראלי-פלסטיני ויבין את נקודות המפנה בו.
- יא. התלמיד ינתח קרבות ויבין יישומים טקטיים בקרב והשפעת האירועים בקרב ותוצאותיו על המלחמה (או על המציאות המבצעית שהתפתחה בעקבותיו).

פירוט תכנית הלימודים - כיתה י'

נושא ראשי	יחידת הלימוד	פירוט	משך	מקורות ומטלות
מבוא	מבוא להיסטוריה צבאית, מבוא לבניין הכוח. תחבולה וחשיבה צבאית	מושגים : מקורות מידע היסטוריים, תופעת המלחמה וצורותיה, בניין הכוח הצבאי, שיטת הגיוס, שיטת הארגון, תחבולה, הערכת מצב.	6	ספר הקורס – ע' 1-6 רשות - הכט, ע', מושגי-יסוד בצבא ובאומנות ניהול המלחמה , צה"ל, 2002 (עמודים 2 – 27)
מהשומר עד צה"ל	תהליך התגבשות הכוח הצבאי של הישוב היהודי (1900 – 1947)	מושגים : יישוב, מדינה, מנדט בריטי, מחתרות, מאורעות 1921, 1929, המרד הגדול 1936-1939, הפלמ"ח, בניין כוח והכשרות.	4	ספר קורס – ע' 226-230 סרט - עמוד האש, קטעים מפרק 'תנועת המרי העברי' הרחבה: מאיר פעיל, התפתחות כוח המגן העברי 1907-1948 , האוניברסיטה המשודרת, תל אביב 1987, עמ' 9-17, 33-56.
מלחמת העצמאות	המלחמה הבין קהילתית	מושגים : חלוקה, מלחמה בין קהילתית, מגננה (דפנסיבה) ומתקפה (אופנסיבה), שיירות, פאזעה, תוכנית ד', סיום המנדט, מצודות טגארט.	4	ספר קורס – ע' 230-238 סרט – עמוד האש, קטעים מפרק 'לידתה של אומה'. הרחבה: קורות מלחמת העצמאות , תל אביב : מסדה, תשי"ח בני מוריס, 1948 – המלחמה הערבית-הישראלית הראשונה , תל אביב : עם עובד 2010.
	פלישת צבאות ערב והדיפתם	עקרונות : תכנון מבצעי חשוב מתכנית מבצעית, תיאום, ריכוז מאמץ ורציפות. מושגים : הגנת ישובים, "מעטים מול רבים", תוכנית מבצעית.	2	ספר קורס – ע' 238-240 הרחבה: קורות מלחמת העצמאות , תל אביב : מסדה, תשי"ח בני מוריס, 1948 – המלחמה הערבית-הישראלית הראשונה , תל אביב : עם עובד 2010.

נושא ראשי	יחידת הלימוד	פירוט	משך	מקורות ומטלות
	קרבות עשרת הימים ומבצעי ההכרעה בחזיתות השונות	מושגים : קרבות עשרת הימים, בעיית הפליטים, הפוגה, הפסקת אש, הצעת ברנדוט, קרבות ההכרעה והסכמי שביתת הנשק.	4	ספר קורס – ע' 240-245 הרחבה: אלון קדיש (עורך), מלחמת העצמאות: תש"ח-תש"ט – דיון מחודש , תל אביב : משרד הביטחון - ההוצאה לאור, 2004 . אלחנן אורן, בדרך אל העיר - מבצע דני הוצאת מערכות, 1976 קורות מלחמת העצמאות , תל אביב : מסדה, תשי"ח בני מוריס, 1948 – המלחמה הערבית-הישראלית הראשונה , תל אביב : עם עובד 2010.
עיצוב תפיסת הביטחון של ישראל (1949 – 1956)	עקרונות : בניין הכוח, סדר עדיפות לאומי. מושגים : הסמינר של בן-גוריון, תפיסת הביטחון, הרתעה, התרעה והכרעה, דילמת הביטחון, קווים פנימיים וחיצוניים, מבנה וארגון צה"ל, הביטחון שוטף, מסתננים, טרור, האילוצים והמגמות שהובילו לעיצוב תפיסת הביטחון של ישראל, מדיניות הגמול, פעולות תגמול, ומרוץ החימוש הישראלי ערבי.	4	ספר קורס – ע' 245-252 עבודת הגשה – פיתוח מדיניות הגמול וניתוח פעולת תגמול. הרחבה: מרדכי בר-און, גבולות עשנים , ירושלים : יד יצחק בן צבי, 2001	
מלחמת סיני	עקרונות : ניהול סיכונים ונטילת סיכון, יוזמה. מושגים : הסכם סבר, תעלת סואץ, איגוף אנכי, מלחמת אלג'יריה.	4	ספר קורס – ע' 253-261 הרחבה: מוטי גולני, תהיה מלחמה בקיץ: הדרך למלחמת סיני, 1955-1956 , תל אביב : מערכות, 1997	
בין מלחמת סיני לששת הימים 1956-1967	עקרונות : הפקת לקחים ובניין כוח. מושגים : הסכמי שביתת הנשק, הקמת אש"פ, מרוץ החימוש, המלחמה על המים, מבנה וארגון צה"ל.	4	ספר קורס – ע' 262-263 הרחבה: מרדכי בר-און, גבולות עשנים , ירושלים : יד יצחק בן צבי, 2001	
מלחמת ששת הימים (1967)	עקרונות : תחבולה, ריכוז המאמץ, סדר עדיפויות, קרב משותף וקרב משולב. מושגים : תקופת ההמתנה, הכרעה, עליונות אווירית, רקע מדיני, תקופת ההמתנה, קרבות ההכרעה בזירות השונות.	4	ספר קורס – ע' 263-273 סרטים - קטע מתוך 'מלחמת חמישים השנה' על מבצע מוקד, קטע מתוך 'שישה ימים לנצח'. הרחבה: מיכאל אורן, שישה ימים של מלחמה , מכון שלם, 2007.	
מלחמת ההתשה (1967 – 1970)	עקרונות : שחיקה, התשה, הכרעה במלחמות נמוכות עצימות מושגים : מלחמות נמוכות עצימות, טרור, גרילה, מבצעים מיוחדים, כושר ספיגה ו"ספטמבר השחור".	4	ספר קורס – ע' 274-275	
מלחמת יום הכיפורים (1973)	עקרונות : הפתעה, כושר עמידה וכושר ספיגה. מושגים : מלחמה בכמה חזיתות, קו בר לב, הפתעה, הקונצפציה (עיצובה וקריסתה), טילים, הצליחה.	4	ספר קורס – ע' 275-278 אלחנן אורן, תולדות מלחמת יום הכיפורים (2 כרכים) , צה"ל מח' היסטוריה, 1992	
שנות השבעים (1973 – 1981)	מושגים – טרור ולחימה בטרור. פגיעה בעורף.	2		

נושא ראשי	יחידת הלימוד	פירוט	משך	מקורות ומטלות
מלחמת שלום הגליל 1982-1985	מושגים – ציר הררי, נחיתה מהים, ציר בירות-דמשק, פגיעה בעורף.	2	אוהד יערי וזאב שיף, מלחמת שולל – פרקים א'-ג'	
האינתיפאדה הראשונה (1987 – 1993)	מושגים : התקוממות עממית, מגבלת הפעלת הכוח, הדין הבינלאומי – דיני המלחמה.	2		
לבנון (1985 – 2000)	מושגים : גרילה ולחימה נגד גרילה. רצועת הביטחון.	2	משה (צ'יקו) תמיר, מלחמה ללא אות, מערכות, 2005, פרקים מבוא, א'-ב' וסיכום סרט – קטעים מ'אם יש גן עדן', 'וואלס עם באשיר'	
מלחמת המפרץ (1991)	מושגים : טילים בליסטיים, חל"ד, איפוק ואי התערבות.	2		
האינתיפאדה השנייה (2000-2005)	עקרונות : מידתיות בהפעלת כוח, מושגים : טרור, התקוממות עממית, לחימה בטרור, מבצע 'חומת מגן', סיכול ממוקד ו'בלתי-מעורבים', מבנה וארגון צה"ל.	4	סרט – 'העימות המוגבל' שירות הסרטים של צה"ל. קריאת רשות - בני מוריס, קורבנות, תולדות הסכסוך הציוני-הערבי 1881-2001, עמ' 605-628.	
מלחמת לבנון השנייה	עקרונות : הדבקות במשימה, בהירות המטרה, אימון הכוחות. מושגים : חזבאללה, נ"ט, מטענים, תקשורת במלחמה, עורף אזרחי, רקטות וטילים.	2		
עופרת יצוקה ועמוד ענן	עקרונות : צמצום נזק אגבי, עיקרון האבחנה ועיקרון המידתיות. מושגים : ארגון חמאס, עליונות אווירית, מודיעין בזמן אמת, תקיפת מטרות מהאוויר, דיני המלחמה, אוכלוסייה במרחב לחימה, עורף אזרחי, רקטות וטילים והגנה אקטיבית (כיפת ברזל).	2		

מטרות אופרטיביות – לפי יחידות לימוד

יחידת הלימוד	פירוט
מבוא ל: היסטוריה צבאית, לבנין הכוח ולתחבולה וחשיבה צבאית (6 משכים)	- התלמיד יכיר את הערך ואת המגבלות של ההיסטוריה-הצבאית כעזר למפקד. - התלמיד יכיר את המושגים הצבאיים הבסיסיים הראשוניים הדרושים ללימוד המקצוע. - התלמיד יכיר את מרכיבי בניין הכוח הצבאי – שיטת הגיוס, שיטת הפיקוד, אמצעי הלחימה, הארגון ותורת הלחימה. - התלמיד יכיר את מרכיבי החשיבה הצבאית ואת תפקידה המרכזי של התחבולה בכל עשייה צבאית.

יחידת הלימוד	פירוט
תהליך התגבשות הכוח הצבאי של הישוב היהודי (1900 – 1947): מהשומר עד צה"ל (4 משכים)	- התלמיד יכיר את רצף ההתפתחות של כוח המגן העברי על רקע האתגרים והאיומים הביטחוניים שעמדו בפני הישוב היהודי. - התלמיד יבין את הדפוסים הארגוניים השונים של ארגוני המחתרת בכל תקופה ואת הסיבות להיווצרותם. - התלמיד יכיר את ההישגים המרכזיים של המחתרות ואת כישלונותיהן. - התלמיד יכיר את התפתחות העימות הישראלי ערבי, בתקופה זו, ויבין את נקודות המפנה בו.
מלחמת העצמאות (10 משכים): - המלחמה הבין קהילתית - פלישת צבאות ערב והדיפתם - קרבות עשרת הימים - מבצעי ההכרעה	- התלמיד יכיר את הרקע המדיני והפוליטי הפנימי והבין-לאומי לפריצת מלחמות ישראל. - התלמיד יכיר את המהלכים המרכזיים במלחמה, את האויב (היערכותו ודרכי הפעולה שלו), נקודות המפנה במלחמה, תוצאות המלחמה והלקחים המרכזיים שנלמדו ממנה. - התלמיד יכיר את התפתחות העימות הישראלי ערבי, בתקופה זו, ויבין את נקודות המפנה בו. - התלמיד ינתח קרבות ויבין יישומים טקטיים בקרב והשפעת האירועים בקרב ותוצאותיו על המלחמה (או על המציאות המבצעית שהתפתחה בעקבותיו).
עיצוב תפיסת הביטחון של ישראל (1949 – 1956) (4 משכים)	- התלמיד יבין את האילוצים והמגמות (פנימיות, מרוץ החימוש, המלחמה הקרה וכד') שהובילו לעיצוב תפיסת הביטחון של ישראל ושהשפיעו על הפעלת צה"ל ועל בניין הכוח של צה"ל. - התלמיד יכיר את ההבדלים בין ביטחון שוטף וביטחון קיומי והשלכותיהם על בניין צה"ל. - התלמיד יכיר את השינויים העיקריים במבנה צה"ל ובתפיסת הפעלה שלו.
מלחמת סיני (4 משכים)	- התלמיד יכיר את הרקע המדיני והפוליטי הפנימי והבין-לאומי לפריצת המלחמה. - התלמיד יכיר את המהלכים המרכזיים במלחמה, את האויב (היערכותו ודרכי הפעולה שלו), נקודות המפנה במלחמה, תוצאות המלחמה והלקחים המרכזיים שנלמדו ממנה. - התלמיד יכיר את התפתחות העימות הישראלי ערבי, בתקופה זו, ויבין את נקודות המפנה בו. - התלמיד ינתח קרבות ויבין יישומים טקטיים בקרב והשפעת האירועים בקרב ותוצאותיו על המלחמה (או על המציאות המבצעית שהתפתחה בעקבותיו).
בין מלחמת סיני לששת הימים 1956-1967 (4 משכים)	- התלמיד יכיר את הרקע המדיני והפוליטי הפנימי והבין-לאומי בתקופה זו. - התלמיד יכיר את ההבדלים בין ביטחון שוטף וביטחון קיומי והשלכותיהם על בניין צה"ל. - התלמיד יכיר את השינויים העיקריים במבנה צה"ל ובתפיסת הפעלה שלו. - התלמיד יכיר את התפתחות העימות הישראלי ערבי והישראלי פלסטיני, בתקופה זו, ויבין את נקודות המפנה בו. - התלמיד ינתח קרבות ויבין יישומים טקטיים במבצעים והשפעת האירועים במבצעים השונים והשפעת על המציאות המבצעית שהתפתחה בעקבותיו.
מלחמת ששת הימים (1967) (4 משכים)	התלמיד יכיר את הרקע המדיני והפוליטי הפנימי והבין-לאומי לפריצת המלחמה.

יחידת הלימוד	פירוט
משכים)	- התלמיד יכיר את המהלכים המרכזיים במלחמה, את האויב (היערכותו ודרכי הפעולה שלו), נקודות המפנה במלחמה, תוצאות המלחמה והלקחים המרכזיים שנלמדו ממנה. - התלמיד יכיר את התפתחות העימות הישראלי ערבי והישראלי פלסטיני, בתקופה זו, ויבין את נקודות המפנה בו. - התלמיד ינתח קרבות ויבין יישומים טקטיים במבצעים והשפעת האירועים במצבים השונים והשפעת על המציאות המבצעית שהתפתחה בעקבותיו.
מלחמת ההתשה (1967 – 1970) (4 משך)	- התלמיד יכיר את הרקע המדיני והפוליטי הפנימי והבין-לאומי לפריצת המלחמה. - התלמיד יכיר את המהלכים המרכזיים במלחמה, את האויב (היערכותו ודרכי הפעולה שלו), נקודות המפנה במלחמה, תוצאות המלחמה והלקחים המרכזיים שנלמדו ממנה. - התלמיד יכיר את השינויים העיקריים במבנה צה"ל ובתפיסת הפעלה שלו. - התלמיד יכיר את התפתחות העימות הישראלי ערבי והישראלי פלסטיני, בתקופה זו, ויבין את נקודות המפנה בו. - התלמיד ינתח קרבות ויבין יישומים טקטיים במבצעים והשפעת האירועים במצבים השונים והשפעת על המציאות המבצעית שהתפתחה בעקבותיו.
מלחמת יום הכיפורים (1973) (4 משכים)	- התלמיד יכיר את הרקע המדיני והפוליטי הפנימי והבין-לאומי לפריצת המלחמה. - התלמיד יכיר את המהלכים המרכזיים במלחמה, את האויב (היערכותו ודרכי הפעולה שלו), נקודות המפנה במלחמה, תוצאות המלחמה והלקחים המרכזיים שנלמדו ממנה. - התלמיד יכיר את התפתחות העימות הישראלי ערבי והישראלי פלסטיני, בתקופה זו, ויבין את נקודות המפנה בו. - התלמיד ינתח קרבות ויבין יישומים טקטיים במבצעים והשפעת האירועים במצבים השונים והשפעת על המציאות המבצעית שהתפתחה בעקבותיו.
שנות השבעים (1973 – 1981) (2 משכים)	- התלמיד יכיר את הרקע המדיני והפוליטי הפנימי והבין-לאומי בתקופה זו. - התלמיד יכיר את בעיות הביטחון של מדינת ישראל בתקופה זו. - התלמיד יכיר דרכי התמודדות עם הטרור (לחימה בטרור) - התלמיד יכיר את השינויים העיקריים במבנה צה"ל ובתפיסת הפעלה שלו. - התלמיד יכיר את התפתחות העימות הישראלי ערבי והישראלי פלסטיני, בתקופה זו, ויבין את נקודות המפנה בו. - התלמיד ינתח קרבות ויבין יישומים טקטיים במבצעים והשפעת האירועים במצבים השונים והשפעת על המציאות המבצעית שהתפתחה בעקבותיו.
מלחמת שלום הגליל 1982-1985 (2 משכים)	- התלמיד יכיר את הרקע המדיני והפוליטי הפנימי והבין-לאומי לפריצת המלחמה. - התלמיד יכיר את המהלכים המרכזיים במלחמה, את האויב (היערכותו ודרכי הפעולה שלו), נקודות המפנה במלחמה, תוצאות המלחמה והלקחים המרכזיים שנלמדו ממנה. - התלמיד יכיר את התפתחות העימות הישראלי ערבי והישראלי פלסטיני, בתקופה זו, ויבין את נקודות המפנה בו. - התלמיד ינתח קרבות ויבין יישומים טקטיים במבצעים והשפעת האירועים במצבים השונים והשפעת על המציאות המבצעית שהתפתחה בעקבותיו.
האינתיפאדה הראשונה (1987 – 1993) (2 משכים)	- התלמיד יכיר את הרקע המדיני והפוליטי הפנימי והבין-לאומי בתקופה זו. - התלמיד יכיר את בעיות הביטחון של מדינת ישראל בתקופה זו. - התלמיד יכיר דרכי התמודדות עם הטרור (לחימה בטרור) ואת דרכי ההתמודדות עם התקוממות עממית.

יחידת הלימוד	פירוט
	• התלמיד יכיר את השינויים העיקריים במבנה צה"ל ובתפיסת הפעלה שלו. • התלמיד יכיר את התפתחות העימות הישראלי ערבי והישראלי פלסטיני, בתקופה זו, ויבין את נקודות המפנה בו.
לבנון (1985 – 2000) (2משך)	• התלמיד יכיר את הרקע המדיני והפוליטי הפנימי והבין-לאומי בתקופה זו. • התלמיד יכיר את בעיות הביטחון של מדינת ישראל בתקופה זו. • התלמיד יכיר דרכי התמודדות עם הטרור (לחימה בטרור) ואת דרכי ההתמודדות עם גרילה במתאר סבוך ובמתאר כפרי. • התלמיד יכיר את התפתחות העימות הישראלי ערבי והישראלי פלסטיני, בתקופה זו, ויבין את נקודות המפנה בו.
מלחמת המפרץ (1991) (2 משך)	• התלמיד יכיר את הרקע המדיני והבין-לאומי לפריצת המלחמה. • התלמיד יכיר את המהלכים המרכזיים במלחמה, את האויב (היערכותו ודרכי הפעולה שלו), נקודות המפנה במלחמה, תוצאות המלחמה והלקחים המרכזיים שנלמדו ממנה. • התלמיד יכיר את זירת העורף כזירה חשובה בלחימה.
האינתיפאדה השנייה (2000-) (4 משכים)	• התלמיד יכיר את הרקע המדיני והפוליטי הפנימי והבין-לאומי בתקופה זו. • התלמיד יכיר את בעיות הביטחון של מדינת ישראל בתקופה זו. • התלמיד יכיר דרכי התמודדות עם הטרור (לחימה בטרור) במשימות ביטחון שוטף ובמבצעים רחבי היקף. • התלמיד יכיר את העקרונות ואת המגבלות של הפעלת כוח במרחב רווי אוכלוסייה – מידתיות, מניעת נזק אגבי ועיקרון האבחנה. • התלמיד יכיר את השינויים העיקריים במבנה צה"ל ובתפיסת הפעלה שלו. • התלמיד יכיר את התפתחות העימות הישראלי ערבי והישראלי פלסטיני, בתקופה זו, ויבין את נקודות המפנה בו. • התלמיד ינתח קרבות ויבין יישומים טקטיים במבצעים והשפעת האירועים במצבים השונים והשפעת על המציאות המבצעית שהתפתחה בעקבותיו.
מלחמת לבנון השנייה	• התלמיד יכיר את הרקע המדיני והפוליטי הפנימי והבין-לאומי לפריצת המלחמה. • התלמיד יכיר את המהלכים המרכזיים במלחמה, את האויב (היערכותו ודרכי הפעולה שלו), נקודות המפנה במלחמה, תוצאות המלחמה והלקחים המרכזיים שנלמדו ממנה. • התלמיד יכיר את העקרונות ואת המגבלות של הפעלת כוח במרחב רווי אוכלוסייה – מידתיות, מניעת נזק אגבי ועיקרון האבחנה. • התלמיד יכיר את השינויים העיקריים במבנה צה"ל ובתפיסת הפעלה שלו. • התלמיד יכיר את התפתחות העימות הישראלי – ציר איראן, סוריה וחזבאללה, בתקופה זו, ויבין את נקודות המפנה בו. • התלמיד ינתח קרבות ויבין יישומים טקטיים במבצעים והשפעת האירועים במצבים השונים והשפעת על המציאות המבצעית שהתפתחה בעקבותיו.
עופרת יצוקה ועמוד ענן	• התלמיד יכיר את הרקע המדיני והפוליטי הפנימי והבין-לאומי בתקופה זו. • התלמיד יכיר את בעיות הביטחון של מדינת ישראל בתקופה זו. • התלמיד יכיר את העקרונות ואת המגבלות של הפעלת כוח במרחב רווי אוכלוסייה – מידתיות, מניעת נזק אגבי ועיקרון האבחנה.

יחידת הלימוד	פירוט
	• התלמיד יכיר דרכי התמודדות עם הטרור (לחימה בטרור) במשימות ביטחון שוטף ובמצעים רחבי היקף. • התלמיד יכיר את השינויים העיקריים במבנה צה"ל ובתפיסת הפעלה שלו. • התלמיד יכיר את התפתחות העימות הישראלית ערבי והישראלית פלסטינית, בתקופה זו, ויבין את נקודות המפנה בו.

תוכנית לימודים – כיתה יא' - מלחמת זרים

נושאי הליבה בשנת הלימודים:

1. **הקמת צבא ובניינו** – המבנה והארגון של הכוח הלוחם תלוי במבנה החברתי והכלכלי של הקהילה שמקימה את הצבא. בפרק זה יוצגו לחניכים מגוון דפוסים של בניין וארגון של צבאות שונים במהלך ההיסטוריה תוך הסברת הקשר בין מבנה וארגון הצבא למבנה וארגון החברה והכלכלה.
2. **לוחמה בלתי סדורה** – הלוחמה-הבלתי-סדורה היא צורת הלוחמה העתיקה ביותר והנפוצה ביותר עד ימינו. הכוחות הנוקטים בה עשויים להיות סדירים או בלתי-סדירים. המטרה המערכתית של היוזם סוג זה של מבצעים הוא לערער את רוח-הלחימה של היריב, ואילו מטרת המתגונן הוא לצמצם את הנזק ולהשמיד את כוחות האויב. ברמה הטקטית מאופיינת הלוחמה הבלתי-סדירה בהפעלת כוחות קטנים העוסקים במבצעים של 'פגע וברח' (פשיטות ומארבים), אבטחת אתרים וצירים וסריקות לאיתור והשמדה. הלוחמה הבלתי-סדורה יכולה להתקיים במלחמה בין מדינה לבין ארגון או קבוצה לא-מדינתיים או במלחמה בין שתי מדינות. היא יכולה להיות האמצעי העיקרי במלחמה או אמצעי-עזר בלבד. הלוחמה הבלתי-סדורה קשורה קשר הדוק יותר לניהול המדיני של המלחמה מאשר הלוחמה הסדורה. לכן, למרות שהדגש בשיעורים יהיה על המאפיינים הצבאיים של פעילות הכוחות הלוחמים, יוזכר גם הקשר וההשלכות של המהלכים המדיניים המקבילים.
3. **לוחמת ביצורים ומצור** - כדי להגן על עצמם מפני טורפים אנושיים ובעלי-חיים למדו בני-אדם להקיף עצמם בביצורים שנועדו למלא אחת משתי משימות או את שתיהן יחד: (1) להעניק מחסה מפגיעה ליושב בתוכם או מאחוריהם; (2) לשים מכשול לתנועה של האויב. קיימות שלוש משפחות של ביצורים: ביצורים קבועים נקודתיים, ביצורים קבועים אזוריים, ביצורי-שדה ארעיים. כמעט כל שיטות ההתבצרות המוכרות היום פותחו כבר בעת-העתיקה הקדומה, ולמעשה מאז התרחשו מעט מאד חידושים (שימוש בחומרים עמידים יותר, התאמת מבנה הביצור לאמצעי-הפריצה, הוספת חומרי-נפץ למכשולים שונים). כדי להתגבר על הביצורים פיתחו התוקפים אמצעים ושיטות לפריצתם. אפשר לזהות שלוש תחנות-דרך עיקריות הקשורות להתפתחות הטכנולוגיה של אמצעי-הפריצה – מהעת-העתיקה הקדומה עד המצאת התותח, מהמצאת התותח ועד המצאת הפגז הנפיץ ומהמצאת הפגז הנפיץ ועד ימינו. כיוון שהחידושים העיקריים בתחום ההתבצרות הונעו על-ידי החידושים באמצעים ובשיטות הפריצה יחולק הדיון בפרק זה לפרקי-משנה על-פי תחנות אלה.

מטרות והישגים נדרשים:

1. **המטרה** – התלמיד יבין את התפתחות תורת הקרב בלחימת היבשה, יבין את השפעת התפתחות אמצעי הלחימה, יכולות פיקוד ושליטה וטכנולוגיות נוספות על לחימה היבשה ועל ארגון הכוח הצבאי ויכיר קרבות מופת בהיסטוריה הצבאית.
2. **הישגים נדרשים:**
 - א. התלמיד יכיר את הקשר שבין הרקע התרבותי-חברתי-מדיני-כלכלי של הקהילה אותה משרת הכוח הצבאי לבין אופן הקמת הצבא, קיומו ושיטות הלחימה שלו.

ב. התלמיד יכיר מספר דוגמאות מייצגות מתקופות שונות ומנסיבות תרבותיות-חברתיות-מדיניות-כלכליות שונות של בניין כוח צבאי.

ג. התלמיד יכיר את הרקע המדיני והמערכתי של הלוחמה הבלתי-סדורה

ד. התלמיד יכיר דוגמאות לניהול קרבות במסגרת מערכה בלתי-סדורה

ה. התלמיד יבין את ההיגיון של צורות-הקרב הבסיסיות בלוחמה-בלתי-סדורה

ו. התלמיד יכיר את התפתחות צורות ההתבצרות לסוגיהם מהעת העתיקה ועד למאה ה-21.

ז. התלמיד יכיר את התפתחות האמצעים והשיטות לפריצת ביצורים מהעת העתיקה ועד למאה ה-21.

ח. התלמיד יבין את אופן השימוש בביצורים על-ידי הכוח המגן

ט. התלמיד יבין את היגיון הפעולה של הכוח התוקף כדי להתגבר על הביצורים של המגן.

פירוט תכנית הלימודים - כיתה יא'

נושא ראשי	יחידת הלימוד	פירוט	משך	מקורות ומטלות
הקמת צבא ובניינו (6 משכים)	בניין-הכוח הצבאי בימי-הביניים ובעת-החדשה	מושגים : שיטת גיוס, שיטות פיקוד, ארגון הכוח, אמצעי לחימה.	2	ספר הקורס – ע' 17-18
	בניין-הכוח הצבאי מהמהפכה הצרפתית עד ימינו		2	ספר הקורס – ע' 19-23
	סיכום מאפייני בניין-הכוח הצבאי		2	רשות – יעקב זיגדון, בניין הכוח, פו"ם.
תחבולה (6 משכים)	יסודות התחבולה ויישומם בלחימה – הדגמה בקרבות מופת - קרב מרתון, הפלישה לנורמנדי ומבצע 'מוקד'.	עקרונות : יסודות התחבולה ויישומה בלחימה מושגים : תחבולה, הטעיה, הונאה ותכסיס.	6	ספר הקורס – ע' 123-133. קטע מסרט-תעודה על מבצע 'מוקד'.
לוחמה בלתי סדורה (22 משכים)	מושגים בלוחמה בלתי סדורה	מושגים : לוחמה בלתי סדורה, אסטרטגיה וטקטיקה, התשה, הכרעה, גרילה וטרור.	2	ספר הקורס – ע' 25-27.
	לוחמה בלתי-סדורה מהעת-העתיקה עד אמצע המאה ה-18 – הסקיתים, יהודה המכבי	עקרונות : גיוס החברה ותחבולה. מושגים : לוחמה בלתי סדורה, אסטרטגיה וטקטיקה, התשה, הכרעה, פיקוד ושליטה, שיטות הלחימה, פשיטה ומארב.	4	ספר הקורס – ע' 27-34. תדריך לכתיבת עבודת גיאוטופ – ניתוח קרב.
	לוחמה בלתי-סדורה בעת החדשה – לורנס איש ערב והמרד הערבי	עקרונות : היטמעות בסביבה ותחבולה. מושגים : מארב, התשה, הכרעה.	2	ספר הקורס – ע' 35-39. עבודה – ניתוח קרב היסטורי : רקע מדיני וצבאי, מהלכי הקרב וניתוחו.

נושא ראשי	יחידת הלימוד	פירוט	משך	מקורות ומטלות
	לוחמה בלתי סדורה כהכנה ללוחמה סדורה (מאו וגיאפ – סין וויטנאם)	עקרונות: תמיכה ודעת קהל, בהירות המטרה, 'למידה מבצעית', אתיקה צבאית, גיוס החברה, תחבולה, שחיקה, מעבר בין שלבים. מושגים: גרילה, נסיגה ('המסע הארוך'), 'בסיסי כוח', דעת קהל, שחיקה, מגננה, מתקפה, פשיטה ומארב.	6	ספר הקורס – ע' 40-48. קטעים ממספר סרטי-תעודה על מאו. קטעים ממספר סרטי-תעודה על ווייטנאם: Viet-Cong Declassified Vietnam – the Two Wars (part 2)
	לוחמה בלתי סדורה כאסטרטגיה של העימות – אלג'יריה, עיראק ואפגניסטן	עקרונות: תמיכה חיצונית, עיקרון האבחנה, לגיטימציה פנימית וחיצונית מושגים: טרור, גרילה, שחיקה, אתיקה צבאית, דעת קהל.	6	ספר הקורס – ע' 49-63. קטעים ממספר סרטי-תעודה על אפגניסטן ועיראק: Viet-Cong Declassified Vietnam – the Two Wars (part 2) The Iraq War: Battling the Insurgents
	סיכום לוחמה בלתי סדורה	עקרונות: מודיעין, עיקרון ההבחנה, למידה מבצעית והתאמה. מושגים: הכרעה והתשה, דעת קהל, אתיקה צבאית, פיקוד ומנהיגות, גרילה, טרור, מתקפה ומגננה.	2	ספר הקורס – ע' 65-66.
לוחמת ביצורים ומצור (22 משכים)	מושגי יסוד בלוחמת ביצורים ומצור	עקרונות: גמישות, חופש פעולה, אבטחה. מושגים: ביצור, קו ביצורים, מחסה, מסתור, מכשול, מצור עמדה, ואמצעי פריצה.	2	ספר הקורס – ע' 49-63.
	לוחמת ביצורים בעידן הנשק הקר	עקרונות: קרב משולב (סיוע אש) מושגים: מכשול טבעי ומלאכותי, ביצור, עיר מבוצרת, מכשול, חומה, דייק, טרבושא, קטפולטה, בליסטרה, טכניקות פריצה, מגדל מצור.	4	ספר הקורס – ע' 67-81. קטעים ממספר סרטי-תעודה על: • שיטות ביצורים רומאיות; • ציוד ושיטות לפריצת ביצורים של הרומאים; • חידושים בשיטות הביצורים בימי-הביניים; • חידושים בציוד ובשיטות פריצת ביצורים בימי-הביניים; עבודה – ניתוח קרב היסטורי: רקע מדיני וצבאי, מהלכי הקרב וניתוחו.

נושא ראשי	יחידת הלימוד	פירוט	משך	מקורות ומטלות
	לוחמת ביצורים – בעת החדשה – אבק השריפה, תותחים, טנקים, הנדסה קרבית, פצצות חודרות בונקר, ושיטות התבצרות – קווי ביצורים, תת-קרקע ושטח בנוי.	לוחמת-ביצורים ומצור מהמצאת אבק-השריפה ועד אמצע המאה ה-19. מושגים: אבק-השריפה והתותח, אש ישירה ואש אגפית.	2	ספר הקורס – ע' 82-90. קטעים מסרט-תעודה על: תותחים ראשונים והשימוש בהם בפריצת ביצורים
		מושגים: קרב ביצורים, מערכות ביצורים (תעלות ותעלות קשר), עמדות, ארטילריה, טנק.	4	ספר הקורס – ע' 91-109. קטעים מסרט-תעודה על: מלחמת העולם הראשונה – ביצורים בחזית הצרפתית, הפעלת ארטילריה, קרב הסום, פיתוח מכונת-המצור החדשה – הטנק.
		מושגים: מערכת ביצורים, קו ביצורים, פריצת ביצורים.	2	ספר הקורס – ע' 110-119. הגשת עבודת ניתוח אירוע - טיוטה
	לוחמת ביצורים בסוף המאה ה-20 ראשית המאה ה-21	מושגים: מנהרות (תנועה ונפץ), תת-קרקע (כוחות לוחמים ואמצעי לחימה), מודיעין ואיסוף קרבי, הגנת גבולות, מטענים.	6	ספר הקורס – ע' 40-48. טל טובי, חסימת גבולות במלחמה נגד כוחות לא סדירים – אלג'יריה, ויטנאם וישראל כמקרי בוחן , אוני' חיפה, 2010. אראל סגל, חיל תת-קרקעי , מערכות 389, ע' 44-45.
	סיכום	עקרונות: השפעת הביצורים על ההגנה ועל ההתקפה, השפעת הטכנולוגיה על הביצורים ועל פריצת הביצורים.	2	ספר הקורס – ע' 120-121.

מטרות אופרטיביות – לפי יחידות לימוד

יחידת הלימוד	פירוט
הקמת צבא ובניינו (6 משכים)	- התלמיד יכיר את הקשר שבין הרקע התרבותי-חברתי-מדיני-כלכלי של הקהילה אותה משרת הכוח הצבאי לבין אופן הקמת הצבא, קיומו ושיטות הלחימה שלו. - התלמיד יכיר מספר דוגמאות מייצגות מתקופות שונות ומנסיבות תרבותיות-חברתיות-מדיניות-כלכליות שונות של בניין כוח צבאי
תחבולה (6 משכים)	- התלמיד יבין את חשיבות החשיבה התחבולנית ואת דרכי יישומה. - התלמיד יכיר דוגמאות המייצגות יישומים שונים של התחבולה בקרבות מופת.
לוחמה בלתי סדורה (22 משכים)	- התלמיד יכיר את הרקע המדיני והמערכתי של הלוחמה הבלתי-סדורה - התלמיד יכיר דוגמאות לניהול קרבות במסגרת מערכה בלתי-סדורה - התלמיד יבין את השפעת דעת הקהל והלגיטימציה על ניהול לחימה כנגד כוח בלתי-סדור. - התלמיד יבין את העקרונות תורת הלחימה ואת הדין הבינלאומי בדיני המלחמה (עקרון ההבחנה, עיקרון המידתיות ומניעת נזק אגביל).

יחידת הלימוד	פירוט
	• התלמיד יבין את ההיגיון של צורות-הקרב הבסיסיות בלוחמה-בלתי-סדורה • התלמיד יכיר את התנאים (העקרוניים) להכרעה בלחימה נגד כוח לא סדיר.
לוחמת ביצורים (ומצור 22 משכים)	• התלמיד יכיר את התפתחות צורות ההתבצרות לסוגיהם – מהעת העתיקה ועד למאה ה-21. • התלמיד יכיר את התפתחות האמצעים והשיטות לפריצת ביצורים – מהעת העתיקה ועד למאה ה-21. • התלמיד יבין את דרכי החשיבה של כוח צבאי בפיתוח שיטות אמצעי ביצור ומכשול ואת אופן השימוש בהם על-ידי הכוח המגן. • התלמיד יבין את דרכי החשיבה של כוח צבאי בפיתוח שיטות ואמצעים להתגברות על מכשולים וביצורים ואת אופן השימוש בהם על-ידי הכוח התוקף.

תוכנית לימודים – כיתה יב' – מלחמות זרים

נושאי הליבה בשנת הלימודים:

1. **לוחמה סדורה** – 'קרב' הוא המפגש האלים בין כוחות לוחמים. תורת-הקרב עוסקת בארגון הכוחות, הצבתם הראשונית בהתאם למגוון הגורמים המשפיעים על פעולתם (הקרקע, האויב, תורת-הלחימה של שני הצדדים ועוד) והפעלתם כדי לפגוע באויב על-מנת להשמידו או לאלצו לסגת. תחנות-הדרך העיקריות בפיתוח תורת-הקרב נקבעו בעיקר על-ידי פיתוח אמצעי-הלחימה, אמצעי-התנועה ואמצעי-התקשורת של הצבאות. שיטת החלוקה שבה ייעשה שימוש היא החלוקה לפי צורת הקרב בה נעשה שימוש עיקרי בקרב: קרבות התקדמות, קרבות הגנה וקרבות התקפה. התשתית לדיון בקרבות השונים יהיו שני דיונים מקצועיים יסודיים: התחבולה בשדה הקרב והלחימה בין צבאות בעלי תפיסות לחימה שונות. השפעת השינויים הטכנולוגיים באמצעי הלחימה ובמערכות האחרות יוצגו כחלק בלתי נפרד מהדיון והשינויים שנערכו בהשפעתם בתורת הקרב.
2. **לחימה בשטח בנוי** – במשך רוב תולדות האנושות הייתה הלחימה על כפרים ואפילו על ערים כרוכה בפריצת הביצורים שהקיפו את הישוב בלבד. למעט במקרים חריגים (כמו כיבוש ירושלים במרד היהודי הגדול), מרגע שנפרצו הביצורים על-ידי התוקף נכנעו תושבי הישוב או שנטבחו בלחימה חד-צדדית וקצרת-משך. הגידול בהיקף השטח הבנוי והעירוני הואץ במאה ה-19 הפך העיר לשדה-הקרב העיקרי במקום מערכי ההכנה ההיקפיים (הרחוקים והקרובים).
3. **הלוחמה האווירית** - הלוחמה-האווירית היא צורת-הלוחמה הצעירה ביותר. בשל התכונות המיוחדות של התווך האווירי ושל הטכנולוגיה הדרושה לאדם כדי לטוס, הרי שללוחמה-האווירית מאפיינים ייחודיים רבים (לדוגמא – מצד אחד מגבלה חריפה בזמן השהייה באוויר ומצד שני חופש כמעט מוחלט בבחירת נתיבי-טיסה בלי להתחשב בתוואי-הקרקע או הים מעליהם טסים).
4. **לוחמת סייבר** - הממד הקיברנטי ולוחמת הסייבר (הגנה והתקפה) הולכות ותופסות מרכיב חשוב במלחמה בחת הנוכחית ובעתיד. הסביבה בה אנו חיים במאה ה-21 משופעת בטכנולוגיה שמושתת על רשת האינטרנט, רשתות אינטראנט (רשתות פנים ארגוניות), מערכות מידע, מערכות שליטה ובקרה ומידע. התפקוד התקין של התשתיות ושל המערכות מאפשר קיום שוטף של מערכות חיוניות רבות אזרחיות

(לדוגמא: חברת החשמל, בנקים וכיו"ב) ושל מערכות ביטחוניות רבות אחרות. כל אלה מהווים יעד לתקיפה באמצעות שימוש באינטרנט, החדרת וירוסים ותוכנות ריגול. ההגנה עליהן היא צורך חיוני ופגיעה במערכות דומות לאלה, של האויב, מהווה יעד תקיפה חשוב. היכולת להפעיל לוחמת סייבר ללא תמרון, אש, השגת גבול, נפגעים ויכולות צבאיות מתקדמות, הופכת את הממד הקיברנטי לממד לחימה שכיח ואינטנסיבי בכל מלחמה ובין המלחמות.

מטרות והישגים נדרשים:

1. **המטרה** – התלמיד יבין את התפתחות תורת הקרב בלחימת היבשה ובממדי לחימה נוספים (אוויר וסייבר), יבין את השפעת התפתחות אמצעי הלחימה, יכולות פיקוד ושליטה וטכנולוגיות נוספות על לחימה היבשה ועל ארגון הכוח הצבאי ויכיר קרבות מופת בהיסטוריה הצבאית.

2. הישגים נדרשים:

- א. התלמיד יכיר את התפתחות אמצעי-הלחימה והשלכותיהם בקרבות סדורים
- ב. התלמיד יכיר את התפתחות שיטות-הלחימה בקרבות סדורים
- ג. התלמיד יבין את ההיגיון של צורות-הקרב הבסיסיות של קרבות סדורים.
- ד. התלמיד יכיר קרבות מופת בהתקדמות, התקפה והגנה ויבין את מהלכי הלחימה העיקריים בהם.
- ה. התלמיד יבין את המאפיינים הייחודיים של הלוחמה בשטח-בנוי, בלוחמה סדורה ובלוחמה בלתי-סדורה ואת השפעתם על הפיקוד והשליטה, על הכוח המגן ועל הכוח התוקף.
- ו. התלמיד יכיר דוגמאות של קרבות בשטחים בנויים המייצגות מאפיינים שונים.
- ז. התלמיד יכיר את התפתחות הטכנולוגיה של הלוחמה האווירית, כיצד השפיעה על הלוחמה האווירית ואת צורות שונות של הפעלת כוחות אוויריים ככוח עצמאי בעל משימות אסטרטגיות עצמאיות.
- ח. התלמיד יכיר את הממד הקיברנטי (סייבר) בשדה הקרב, את השפעתו על המלחמה בהווה ובעתיד בכלל ועל שדה הקרב בפרט.

פירוט תכנית הלימודים - כיתה יב'

נושא ראשי	יחידת הלימוד	פירוט	משך	מקורות ומטלות
לוחמה סדורה (30 משכים)	לחימה בין צבאות בעלי תפיסות לחימה שונות: קרב מרתון, מבצע 'סופה במדבר', צה"ל ברצועת הביטחון (התמודדות עם חיזבאללה).	מושגים: לחימה א-סימטרית, תפיסה להפעלת כוח, תחבולה, הכרעה, התשה, ממדי לחימה.	6	ספר הקורס – ע' 135-148. צ"קו תמיר, מלחמה ללא אות , (ת"א: מערכות), ע' 1-30. קטעים מסרטי-תעודה על: • טכניקות לחימה בנשק-קר בעת-העתיקה ובימי-הביניים. • מבצע 'סופה במדבר'.
	לחימה תוך מסע - קרבות התקדמות: מבצע 'צלנר', מבצע 'גן שוק' (במלחמת העולם השנייה) והתקדמות	עקרונות: דבקות במשימה לאור המטרה, רציפות ואבטחה. מושגים: צורת קרב התקדמות, משמר קדמי,	6	ספר הקורס – ע' 149-158. קטע מסרט-תעודה על לחימת חטיבה 679 בכפר נאסג'. עבודה – ניתוח קרב היסטורי: רקע מדיני וצבאי, מהלכי הקרב וניתוחו.

נושא ראשי	יחידת הלימוד	פירוט	משך	מקורות ומטלות
	אוגדה 210 במלחמת יוה"כ.	משמר אגפי, סיור קרבי, מודיעין.		
	קרבות הגנה: קרב ווטרלו, קרב אוסטרליץ (מלחמות נפוליאון) וקרב ההגנה על צפון רמת-הגולן (מלחמת יוה"כ).	עקרונות: ארגון שטח, תחבולה, עומק ועתודה. מושגים: הגנה נידת, הגנה קבועה, התקפת נגד מקדימה/מקבילה/אוחרת, עומק, בחירת שטח.	8	ספר הקורס – ע' 159-183. קטעים מסרטי-תעודה על: • טכניקות לחימה בנשק-קר בעת-העתיקה ובימי-הביניים. • טכניקות לחימה בתקופת המעבר מנשק-קר לנשק-חם ראשוני. • קטע מסרט על קרב ווטרלו. • שכלול כלי-הנשק והשפעתם כל טכניקות הלחימה במאה ה-19. • הגנת עמק הבכא וכוח טייגר
	קרבות התקפה: קרב גאוגמלה, קרב טרפיה, קרב לויטן ההבקעה הסורית ברמה"ג במלחמת יוה"כ.	עקרונות: ריכוז המאמץ, מודיעין, תחבולה וסיוע אש. מושגים: תמרון, הבקעה, איגוף, כיתור, מאמצים (עיקרי, משני ועזר)	10	ספר הקורס – ע' 185-200. קטע מסרט-תעודה על: • קרב גאוגמלה • ניתוח המתקפה הגרמנית על צרפת ב-1940. • קטעי המחשה של שיטת הקרב הרב-זרועי המשולב במערב אירופה ב-1944.
לחימה בשטח בנוי (10 משכים)	יסודות הלחימה בשטח בנוי	מושגים: שטח בנוי, ממדים – גובה, תת-קרקע, מחסה, מסתור, הגנה והתקפה.	2	ספר הקורס – ע' 201-203.
	קרבות בשטח בנוי - הגנה בשטח בנוי - הקרב בסטלינגרד 1942 – 1943. לחימה א-סימטרית	מושגים: שטח בנוי, טכסית, תבליט, התקפה, הגנה ופשיטה.	2	ספר הקורס – ע' 203-223. קטעים מסרטים עלילתיים ומסרטי תעודה: • קטע מסרט תעודה – סטלינגרד.
	התקפה בשטח בנוי - מלחמת ווייטנאם – הקרב בהואה 1968.		2	• קטע מסרט תעודה – קרב הואה.
	פשיטה בשטח בנוי - הקרב במוגדישו 1993.		2	• קטע מסרט עלילתי – התרסקות במוגדישו.
	בשטח בנוי - מלחמת צ'צ'ניה – הקרב בגרוזני 4-1995.		2	• קטע מסרט תעודה – המלחמה בצ'צ'ניה.
	מבוא – ראשית הלוחמה האווירית	מושגים: סיוע אוויר, תקיפת מטרות, עליונות אווירית, הגנה אווירית, סיור ותקשורת.	2	עבודה – ניתוח קרב היסטורי: רקע מדיני וצבאי, מהלכי הקרב וניתוחו.
לוחמה אווירית (6 משכים)	התפתחות תפיסת הלוחמה האווירית בין	מושגים: סיור אווירי, לוחמה אווירית, תקיפת	2	• קטעים מסרטי-תעודה: המערכה על בריטניה 1940.

נושא ראשי	יחידת הלימוד	פירוט	משך	מקורות ומטלות
	מלחמות העולם ויישומה במלחמה העולם השנייה	העורף, הכרעה פסיכולוגית.		• ההפצצה האסטרטגית על גרמניה 1940 – 1944.
	הכוח האווירי המודרני - מבצע 'מוקד', 'סופה במדבר', קוסובו ו'סיכול ממוקד'.	מושגים : הגנת שמי המדינה, מזל"טים, מל"טים, סיכול ממוקד.	2	
לוחמת סייבר (4 משכים)	הממד הקיברנטי ולוחמת הסייבר (הגנה והתקפה)	מושגים : רשת, לוחמת רשת, מערכות מידע, אבטחת מערכות מידע, התקפות סייבר – איסוף מודיעין ופגיעה במערכות מידע	4	יצחק בן ישראל, לוחמת מידע, מערכות , 369 פברואר 2000

מטרות אופרטיביות – לפי יחידות לימוד

יחידת הלימוד	פירוט
לוחמה סדורה (30 משכים)	• התלמיד יכיר את התפתחות אמצעי-הלחימה והשלכותיהם בקרבות סדורים • התלמיד יכיר את התפתחות שיטות-הלחימה בקרבות סדורים • התלמיד יבין את ההיגיון של צורות-הקרב הבסיסיות של קרבות סדורים. • התלמיד יכיר קרבות מופת בהתקדמות, התקפה והגנה ויבין את מהלכי הלחימה העיקריים בהם.
לחימה בשטח בנוי (10 משכים)	• התלמיד יבין את המאפיינים הייחודיים של הלוחמה בשטח-בנוי, בלוחמה סדורה ובלוחמה בלתי-סדורה. • התלמיד יבין את השפעת השטח הבנוי על הפיקוד והשליטה, על הכוח המגן ועל הכוח התוקף • התלמיד יכיר דוגמאות של קרבות בשטחים בנויים המייצגות מאפיינים שונים.
לוחמה אווירית (6 משכים)	• התלמיד יכיר את התפתחות הטכנולוגיה של הלוחמה האווירית. • התלמיד יכיר כיצד השפיעה הלוחמה האווירית על שדה הקרב היבשתי. • התלמיד יכיר צורות שונות של הפעלת כוחות אוויריים ככוח עצמאי בעל משימות אסטרטגיות עצמאיות.
לוחמת סייבר (4 משכים)	• התלמיד יכיר את הממד הקיברנטי (סייבר) בשדה הקרב. • התלמיד יכיר את השפעת הממד הקיברנטי על המלחמה בהווה ובעתיד בכלל ועל שדה הקרב בפרט.

דרכי הערכה להישגי התלמידים

ממדדי הערכה מתחלקים לשניים ממדדי הערכה פנימיים וממדד הערכה סופי ומסכם.

הערכה פנימית:

- מבחן אחד/עבודה אחת בכל מחצית (סך-הכל 2 בשנה), שיהוו יחד 40% מהציון המסכם של השנה (במחצית ובסוף השנה).
- 2 תרגילי ניתוחי מקרה בשנה (קטן וגדול) שיהוו יחד 40% מהציון המסכם של השנה.
- התרשמות כללית - תהווה 20% מהציון המסכם של השנה – התרשמות זו כוללת את המרכיבים הבאים:
 - השתתפות בשיעורים ובדיונים;
 - תרומה לאווירה הלימודית בשיעורים ובסיעורים;
 - רצינות העבודה בכיתה ואיכותה;
 - גרף שיפור ולמידה (ניכר בפעילות השוטפת ובביצוע המטלות והעבודות) – מידת יישום ההערות והלקחים אותה מיישם התלמיד.

הערכה מסכמת – עבודת ניתוח אירוע

1. כללי

א. המגמה ללימודי צבא ובטחון מהווה את הבסיס העיקרי בפיתוחו של חניך הפנימייה, והידע אותו רוכש החניך בלימודיו מהווה את הערך המוסף המרכזי שלו ביחס לקצינים הצומחים מתוך מסלולי ההכשרה הרגילים.

ב. הלימודים במגמה מושתתים על ההנחה שרכישת המקצוע הצבאי מתבססת על שני יסודות:

(1) לימוד התורות הצבאיות ופיתוח המיומנויות ליישומן.

(2) לימוד ההיסטוריה הצבאית וצבירת עושר של לקחים המתבססים על קרבות עבר.

ג. עבודת ניתוח האירוע מהווה נדבך מרכזי המחובר בין שני היסודות ומעמיד את החניך בפני האתגר לעשות שימוש בחומר העיוני שלמד. עבודה זו תהווה הערכה מסכמת בהיקף של 2 יח"ל.

2. מטרות

הצורך לחקור, להתעמק, לגלות ולהבין אמורים להביא להתממשות מספר מטרות:

א. להעמיק את ההכרות וההבנה של החניך עם קרב מסוים ועם לקחיו עד לכדי שליטה (יכולת החניך לנתח קרב לאור תורת הלחימה ובהתחשב בתנאים ההיסטוריים, החברתיים והטכנולוגיים שאפיינו את תקופת התרחשות הקרב).

ב. להעמיק את ההכרות וההבנה של החניך עם התורות הצבאיות שלאורך ינותח הקרב.

ג. לגרות את החניך ולעורר אצלו את תחושת ההזדהות והגאווה המקצועית, מתוך כך שהוא מפתח כלים והבנה של מומחה מקצועי.

ד. להעמיד את החניך בפני האתגר של איסוף וארגון החומר, כתיבה וניתוח על פי הכללים ועל פי תורת הלחימה, ולבסוף גם להציג בפני חבריו.

ה. לאפשר לכלל החניכים להכיר ניתוחי אירוע רבים ככל האפשר, כדי להעמיק את ידיעתם והבנתם הן בקרבות העבר ולקחייהם והן בתורות הצבאיות, וכדי לתרגל באמצעותם את יכולת התכנון והניתוח של כל חניך וחניך.

3. מבנה העבודה

א. העבודה תכלול שלושה פרקים, מבוא וסיכום:

(1) מבוא

(2) פרק א' – היסטורי מדיני - התהליכים והגורמים לפרוץ המלחמה או ליציאה למבצע.

(3) פרק ב' - היסטורי צבאי - הרקע הצבאי לקרב, הגורמים המשפיעים על הקרב, התכנון והביצוע.

(4) פרק ג' - ניתוח הקרב לאור תורת הלחימה ותורת הפיקוד והשליטה (אבני היסוד, עקרונות המלחמה, תורת הלחימה, תורת הפיקוד והשליטה ומנהיגות צבאית).

(5) סיכום

ב. מבוא

(1) במבוא על התלמיד להציג את נושא העבודה, את השיקולים שהביאו אותו לבחור בנושא העבודה, את שאלת המחקר ואת שיטת המחקר שבחרת כדי לענות עליה.

(2) הגדרת גבולות העבודה: באילו נושאים העבודה תעסוק ואילו נושאים ייוותרו מחוץ לתחומה.

ג. **פרק א'** - מטרת פרק זה היא להציג את התשובות לשתי שאלות מרכזיות: מדוע התרחשה המלחמה? מדוע התנהל הקרב? בכדי לענות על השאלות הללו, נדרשת סקירה מקיפה הכוללת את ההקשר המדיני/בינלאומי וגם את ההקשר הצבאי. הפרק מסתיים בערבו של המבצע. הניתוח יערך על פי הגיון המשפך מן הכלל אל הפרט:

(1) הקשרה הרחב של המלחמה, או הקשרו המדיני של המבצע.

(2) המהלכים העיקריים בגזרה בה מתבצע הקרב.

(3) ההיגיון האסטרטגי והטקטי של המהלכים בגזרה בתאריכים הרלוונטיים

ד. **פרק ב'** - תיאור הקרב ותיאור תוצאותיו:

(1) תכנון הקרב או המבצע - השיקולים לתוכנית והתוכנית בפועל.

(2) מהלך הקרב (או ביצוע המשימה).

ה. **פרק ג'** - ניתוח והערכה:

(1) בפרק ג' החניכים ינתחו את הקרב תוך התמקדות בתחום תורתי שיבחר על-ידם, מבין תחומי התוכן שנלמדו - עקרונות המלחמה, תורת הקרב או תורת הפיקוד והשליטה. כל פרק יעסוק בתחום תוכן לפי בחירתכם ובהתאמה לנושאי העניין שלכם בקרב. סך-הכל, עליהם לבחור שני תחומי תורה, מתוך השלושה שצוינו, ולהתמקד בהם.

2) ניתוח קרב מחייב שליטה בפרטים והוא מתמקד בהחלטות שהתקבלו בקרב וביישומן. הנחת המוצא לניתוח היא שכל פעולה בקרב היא תוצאה של החלטה או של יישום. לעיתים יהיה קשר בין ההחלטה ליישום ולעיתים קשר זה ישתבש כתוצאה מליקויי תקשורת, מפעולת האויב או מיוזמה מקומית של מפקד.

3) כל החלטה מביאה לידי ביטוי בחירה בין אפשרויות. לעיתים קרובות, הבחירה של המפקד תהיה בין אפשרות גרועה לבין אפשרות פחות גרועה. מצב קיצוני, אך לא חריג, הוא שהמפקד לא בנה אפשרויות פעולה אחרות, ופעל בדרך הפעולה הראשונה שנקרתה בדרכו. ניתוח איכותי, יבחין בין המצבים השונים, ויחתור להציע אפשרויות פעולה מעשיות אותן יכול היה המפקד לזהות בתנאים דומים.

4) בכל מקרה, הניתוח אינו תהליך שיפוטי שנועד להעריך את איכות תפקוד המפקד, אלא ניתוח שתכליתו ללמוד מלקחי העבר להעשיר את הניסיון העקיף שלכם.

5) ניתוח הקרב/המבצע לאור עקרונות המלחמה, לאור תורת הקרב ולאור תורת הפיקוד והשליטה (עקרונות, מיקום המפקד, זמן ומרחב, פיקוד ומנהיגות).

ו. **סיכום** - בסיכום יביא התלמיד את עיקרי המסקנות שאליהן הגיע בעבודתו. על המסקנות לשקף את הנושאים שנדונו בהרחבה בעבודה.

ז. **רשימת מקורות (ביבליוגרפיה) וכללי ציטוט** – לעבודה יהיו 10 מקורות מאושרים לפחות. לאורך העבודה יציין את התלמיד את המקור לציטוט או לדעה מסוימת. ציון המקור יבוצע עפ"י כללי הציטוט המקובלים ובסוף העבודה, ירוכזו המקורות לרשימה ביבליוגרפית.

4. שיטת העבודה ולוח הזמנים

א. עבודת ניתוח האירוע תבוצע על ידי החניכים במהלך כיתה יא', ותוצג בפני הכיתה במהלך כיתה יב'.

ב. העבודה הנה עבודה אישית.

ג. כל חניך יקבל הנחיה מאחד ממורי המגמה.

ד. על החניך לעמוד במועדי ההגשה הנקבעים ע"י מורי המגמה.

ה. העבודה תבנה מהכלל אל הפרט, במבנה של "משפך", המתחיל מסקירה תמציתית של המלחמה כולה, יורד לתמונה הגזרתית, חטיבתית, גדודית, פלוגתית וכו'.

ו. שאיפתנו היא להגיע כמה שניתן למרחב הטקטי ברמת המפקד הזוטר, אך מגמה זו תלויה ברמת פירוט החומר הזמין, ולפיכך הניתוח "ייעצר" ברמה בה ניתן בעזרת החומר הזמין לענות באופן סביר על שאלת המחקר.

ז. בתחילת כיתה יב' תפורסם רשימת התאריכים להצגת ניתוחי האירוע. ההצגות יערכו במהלך השנה בשיעורי המגמה.

ח. העבודה כולה תהיה בהיקף של כעשרים וחמישה עמודים, גופן David, גודל 12, לא כולל נספחים וביבליוגרפיה.

תכנית הלימודים – קרבות בארץ ישראל

מבוא

המלחמה, לאורך ההיסטוריה, היא מאבק אלים בין גופים שונים – עמים, שבטים, אימפריות ובעת החדשה, בין מדינות, שבה צד אחד מנסה לכפות את רצונו על הצד האחר, לכבוש טריטוריה, להרחיב את אזור מקורות המסים, השתלטות על משאבים, כפיית תרבות ודת ועוד.

על אף היות המלחמה אירוע הרסני, שמשה המלחמה כמנוע פיתוח וקדמה של חברות. רעיונות פוליטיים ודתיים הופצו כתוצאה ממסעי המלחמה של אימפריות, טכנולוגיות וידע הפכו מנחלתו של עם אחד לשימוש על-ידי עמים אחרים, והשפיעו על הלחימה, ויותר מכך, השפיעו על החברה בחבלי הארץ השונים.

ארץ ישראל, בשל מיקומה הגיאוגרפי (נקודת החיבור הקרקעית בין יבשות אפריקה, אסיה ואירופה והיותה גשר יבשתי בין ים סוף לים התיכון), חשיבותה הדתית (שנבעה גם ממיקומה הגיאוגרפי-אסטרטגי) וחשיבותה הכלכלית, היא אחת הזירות הדינאמיות ביותר בהיסטוריה האנושית מבחינות רבות. בכברת ארץ זו נוסד העם היהודי והשליטה עליה עברה מיד אומה אחת לאחרות, ממעצמה אחת לאחרת ועד להקמתה של מדינת ישראל. הרוב המוחלט של נקודות המפנה בא"י התרחש כתוצאה ממלחמות ומקרבות שנערכו בה.

יחידת לימוד זו תעסוק בקרבות שנערכו באזורים השונים בארץ ישראל, המייצגים תקופות שונות לאורך ההיסטוריה, המצגים תמורות ונקודות מפנה חברתיות, פוליטיות וטכנולוגיות.

כל אחד מהקרבות שילמד יבטא שיא של תהליך אחד ותחילתו של תהליך האחר שהתפתח ממנו והאלה.

המטרות העיקריות של תוכנית הלימודים קרבות בא"י

מטרות התוכנית

התלמיד יבין תהליכים ומגמות בהיסטוריה של ארץ ישראל, יבין את השפעתם של הנתונים הגיאוגרפיים ושל המצב התרבותי-חברתי של האוכלוסייה בארץ ישראל בתקופות השונות ויכיר קרבות חשובים שהתרחשו בא"י לאורך ההיסטוריה ועד לראשית המאה העשרים.

1. המטרות הקוגניטיביות:

א. התלמיד יכיר את אזוריה הגיאוגרפיים השונים של ארץ ישראל, וחלוקתה לחטיבות נוף, על מאפייניהם הגיאולוגיים והבוטניים.

ב. התלמיד יבין את הקשר בין המרחב הגיאוגרפי של ארץ ישראל לבין האסטרטגיה והטקטיקה הצבאית שנקטה בדורות שונים בארץ ישראל, וכיצד בחרו מצביאים להוביל ולתמרן את כוחותיהם בהתחשב בתנאי השטח וניצולם להשגת הכרעה בשדה הקרב.

ג. הלומד יכיר מושגים מתחום הארכיאולוגיה, האסטרטגיה, הטקטיקה והיחסים הבינ"ל.

ד. הלומד יבין את חשיבותה הדתית האסטרטגית והכלכלית של ארץ ישראל.

ה. הלומד יכיר לעומק שורה של קרבות מרכזיים, שהתנהלו בארץ ישראל לאורך הדורות תוך הבנת הקשרם ההיסטורי, על רצף ההתפתחויות המדיניות בארץ ישראל.

ו. הלומד יבין את השפעת הטכנולוגיה על פני המערכה ואת הקשר בין המבנה החברתי של הצבא לבין הטכנולוגיה אותה הוא מאמץ ומפעיל.

2. המטרות האפקטיביות:

א. התלמיד יזדהה עם המקצוע הצבאי, ויהיה בעל רצון לממש את עצמו כבעל מקצוע בתחום.

ב. התלמיד יהיה בעל עניין וסקרנות כלפי עולם התוכן של המקצוע הצבאי.

3. המטרות בתחום מיומנויות הלמידה:

התלמיד יהיה בעל יכולת למידה עצמאית הכוללת:

א. איסוף מידע (איתורו, סיווגו ומיונו) ממקורות מידע קשיחים (ספרים ומאמרים) וממוחשבים.

ב. ניתוח החומר.

ג. עיבוד מידע.

ד. אינטגרציה של מידע.

ה. עריכת עבודה וביטוי הרעיונות בכתב.

ו. הצגת הרעיונות שלמד בעל פה.

ז. עבודה עם מחשב אישי בעיבוד תמלילים.

ח. התלמיד יבין את ההבדל שבין מקורות ראשוניים ומשניים ואת ההתייחסות המקצועית הנדרשת ביחס אליהם.

בהקשר לכך, התלמיד יבין את ערכם של הממצאים הארכיאולוגיים ללימודי ההיסטוריה

הצבאית של ארץ ישראל בפרט וללימודי ארץ ישראל והיסטוריה בכלל.

4. המטרות בתחום המיומנויות המקצועיות:

א. התלמיד יהיה בעל יכולת להגדיר את הגורמים המשפיעים על העשייה הצבאית (גורמים גיאוגרפיים, אסטרטגיים, גורמים פוליטיים-חברתיים, גורמים ארגוניים וטכנולוגיים).

ב. התלמיד יהיה בעל מיומנות לנתח מצבים צבאיים שונים, על-פי מאפייני הלחימה ותורת הקרב.

מבנה התוכנית

במהלך השנה ילמדו שניים-עשר קרבות מרכזיים בתולדות ישראל, מהתקופה הכנענית ועד לכיבוש הבריטי של ארץ ישראל. כל קרב ילמד בהקשרו ההיסטורי, הגיאוגרפי האסטרטגי והטקטי יכלול את המרכיבים הבאים:

- התמונה המדינית (פוליטית) הרחבה בזירה הבינלאומית;
- המאפיינים הייחודיים לאזור הקרבות – הפיסיים (קרקע) והתרבותיים (פוליטיקה, חברה ודת).
- יחסי הכוחות בסביבה הרלוונטית;
- מהלך הקרב, תוצאותיו, משמעויותיו והשלכותיו.

במהלך השנה ילמדו שניים-עשר קרבות מרכזיים בתולדות ישראל, מהתקופה הכנענית ועד לכיבוש הבריטי של ארץ ישראל (לכל קרב יוקדשו כשניים עד שלשה שיעורים כפולים). בתוכנית הלימודים יכללו 2 סיורים שמטרתם היא התרשמות בלתי-אמצעית מהגיאוגרפיה (המרחב והשטח) בו התרחש הקרב. זה מתאים יותר לסביבה זו של תוכן

השלב הראשון יוקדש למבוא היסטורי וגיאוגרפי לתקופה ולאזור הקרב:

מבוא ההיסטורי: סקירה של הכוחות הפועלים והאירועים הפוליטיים והמדיניים החשובים בזירה בתקופה הנדונה. דיון במקורות כתובים ובממצאים ארכיאולוגיים מהם ניתן ללמוד על התקופה.

מבוא גיאוגרפי: הכירות עם מאפייני חטיבת הנוף של אזור הקרב, תנאי אקלים, מבנה הקרקע, מקורות מים, דרכים ראשיות ומשניות, פריסה יישובית וחשיבות גיאופוליטית. המבוא הגיאוגרפי יכלול ניתוח רחב של חבל הארץ הרלוונטי, במטרה לכסות במהלך היחידה את רוב חלקי הארץ.

במבוא זה יושם דגש על חשיבותו המרכזית של ההיבט הגיאוגרפי בניתוח קרבות בעבר ובהווה וההכרח בהיכרות עם מאפייניה הגיאוגרפיים של הארץ.

השלב השני יוקדש לניתוח הקרב עצמו במישור הטקטי, והאסטרטגי והבנת הקשר בין שני ההיבטים

הראשונים שנלמדו – ההיסטורי והגיאוגרפי - לבין מהלכי הקרב:

יסקרו ההכנות לקרב בכל אחד מן הצדדים, ינתחו דפוסי הפעולה של הצדדים, תוכנית הקרב ומהלכי הקרב העיקריים, וכן תוצאותיו הצבאיות והמדיניות. ננתח את הטעויות ואת השגיאות שנעשו על ידי הצדדים השונים ואת המהלכים שהובילו להכרעה צבאית.

בכל קרב יבחנו כלי הנשק והטקטיקה בהם נקטו הצבאות השונים. יושם דגש על התפתחותם של כלי הנשק, דרכי הלמידה והתגובה מהצבאות היריבים. נבחן את מבנה הצבאות הלוחמים בכל קרב, צבא קבע/ צבא מילואים/ צבא מקצועי/ מתנדב וכו', ומה משמעות המבנה החברתי והדפוסי התרבותיים על התנהלותם בקרב.

מדוע נבחרו דווקא קרבות אלו ?

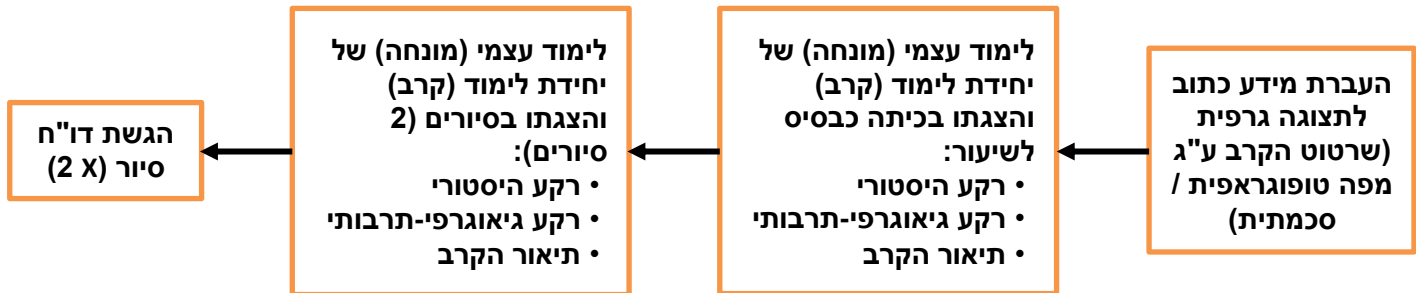
- בחירתם של הקרבות נעשתה על סמך חשיבותם ההיסטורית, המקומות בהם התרחשו והמקורות ההיסטוריים העוסקים בהם.
- הקרבות שנבחרו מאפשרים לדון בייחודם הגיאוגרפי והצבאי של אזורים שונים בארץ ישראל, בשיטות לחימה שונות, ובהתפתחות הצבאות כלי הנשק והביצורים למן העולם העתיק ועד העת החדשה.
- הרצף ההיסטורי אינו כולל את הסכסוך היהודי ערבי ותולדות מלחמות ישראל בהם יעסקו החניכים בהרחבה ביחידת לימוד אחרת במגמה (היסטוריה צבאית – חטיבת מלחמות ישראל).

שיטות ההוראה

3. כללי - לימודי 'ארץ ישראל' ובתוכם 'קרבות בארץ ישראל' הם מקצוע עיוני בעל השפעה על יכולת הבנה וניתוח ועל יכולת יישומית. הם מחייבים יכולת הבנה וניתוח של מגמות, תהליכים ואירועים היסטוריים, במטרה להעשיר את הידע, שהוא בבחינת ניסיון עקיף, להסיק מהם מסקנות ולהפיק מהם לקחים. כדי להשיג את מטרות התוכנית ולפתח את היכולות ואת המיומנויות הנדרשות מהתלמידים. שיטות ההוראה בהן יעשה שימוש יכללו שיטות להוראת כיתה שלימה לצד שיטות הוראה יחידנית.
4. הידע המקצועי הנדרש לצורך הבאת התלמידים להתנסות הוא רחב. לכן, בחלקה הראשון של התוכנית מוקד העשייה יהיה למידה עיונית, וככל שיחלוף הזמן **אל הלמידה העיונית יתווסף מרכיב מעשי**, שיאפשר יישום של למידה יחידנית.

מטרות	שיטת ההוראה	
	השיטה	פרט/קבוצה
• התלמיד יכיר את תחום התוכן, את תכולת המידע והידע שהוא כולל, את המקורות למידע ולידע המקצועי. • התלמיד יעמת את עמדותיו ואת הבנתו המתגבשת במקצוע הצבאי ע"י התמודדות עם סוגיות מקצועיות ודיון בהם בכיתה	הוראה פרונטאלית – הרצאה ודיון	הוראת קבוצה
• התלמיד ירכוש מיומנויות למידה בודדות ומשולבות בעזרת "פיגומים" (כלי עזר משולבים במשימות) שיתווכו בין התלמידים למטלות הלמידה.	הוראה מתווכת (ברמות שונות)	הוראת קבוצה
• התלמיד ישפר, בתהליך אישי, את יכולותיו הקוגניטיביות והארגוניות בהתבסס על עבודה יחידנית עם המורה בתחומים הבאים : ארגון זמן, ארגון מידע ותוכן, המרת מידע מצורת ייצוג לאחרת (מטקסט לגרפיקה ולהיפך), ניתוח ופרשנות.	הוראה יחידנית	הוראת פרט

5. התפתחות התרגול העצמי וההתנסות האישית לאורך השנה :

גורמים משפיעים על תכנית הלימודים:

1. **מקצוע ואיש מקצוע**¹⁷ – לימוד המקצוע כרוך ברכישה של זהות מקצועית שתלך ותתגבש במהלך שנות הלימוד ובמהלך מילוי התפקידים בעתיד. חלק בלתי-נפרד מתהליך הלימוד מחייב לפתח את הגישה למקצוע ולטפחה. גישה זו כוללת שימוש בשפה המקצועית, הפקת לקחים ויישומם, התבססות על ידע מחייב, אהבת המקצוע, אחריות אישית וכיו"ב. נוסף על אלה, זהו תחום התוכן הראשון שבו נדרשים התלמידים לעסוק במרכיבי זהות ובפיתוח נורמות פעולה ולא להסתפק בידע וברכישת שיטות עבודה ומיומנויות ביישום הידע (המרכיב המהותי שחסר הוא הניסיון – שאותו ירכשו התלמידים בשירותם הצבאי).
2. **גודל הכיתה ויחס החניכה** – מספר התלמידים בכיתה עומד על 26-35 תלמידים. היקף זה (חריג בגודלו ביחס לגודל כיתה בלימוד מקצוע ראשי וביחס לגודל כיתה בתוכנית ייחודית) מצריך שימוש בדרכי הוראה המחייבות התמודדות אישית של התלמיד עם התוכן וקבלת משוב אישי (ריבוי מטלות אישיות בכיתה ובעבודת הבית), בפיצוי על הפוטנציאל הקטן יותר של מפגש אישי בין מורה לתלמיד במהלך שיעור.
3. **יישום נושא תיאורטי המחייב מתן ביטוי פרקטי** – תכלית לימוד 'קרב' בארץ ישראל היא הכרת ההיסטוריה הצבאית של ארץ ישראל והבנת ההשפעה של הגורמים הגיאוגרפיים, החברתיים, הכלכליים והטכנולוגיים על ניהול הלחימה. כל אלה נועדו לסייע לתלמיד לרכוש תפיסה רחבה של הקרב בהקשר שבו התקיים ולסייע לו לרכוש 'ניסיון עקיף' כשלב בפיתוח היכולת לתת מענה מבצעי אינטואיטיבי ונכון, שמתבסס על ניסיון העבר.

¹⁷ מהותו של מקצוע הפיקוד הצבאי – מאפייני איש המקצוע: ידע שאין לאחרים (ודאי לא באותה רמה), מיומנות, השתכללות והשתפרות מתמדת, לומד דבר מתוך דבר ולכן יכול לפתור בצורה טובה יותר בעיות חדשות, אתיקה, התנהגות איש המקצוע וניסיון (מבוסס על מאמרו של האלוף יעקב עמידרור במערכות, גיליון 369, פברואר 2000 עמ' 26-31).

יחידות הלימוד, פירוט התכנים, והביבליוגרפיה על פי יחידות לימוד

מטרות והישגים נדרשים:

1. **המטרה** – התלמיד יבין תהליכים ומגמות בהיסטוריה של ארץ ישראל, יבין את השפעתם של הנתונים הגיאוגרפיים ושל המצב התרבותי-חברתי של האוכלוסייה בארץ ישראל בתקופות השונות ויכיר קרבות חשובים שהתרחשו בא"י לאורך ההיסטוריה ועד לראשית המאה העשרים.

2. הישגים נדרשים:

א. התלמיד יכיר את מבנה הארץ וחלוקתה לרצועות אורך, ליחידות הנוף השונות שלה ואת הייחוד הגיאוגרפי והאקלימי של חבלי הארץ השונים, ואת השפעת הגיאוגרפיה על הקרבות ומהלכי הקרבות.

ב. התלמיד יכיר את מיקומה של ארץ ישראל כ"גשר" (צבאי ומסחרי) בין יבשות ותרבויות וכחלק מן המזרח התיכון.

ג. התלמיד יכיר את ההיגיון הגיאוגרפי המכתיב את מהלכה של הלחימה דרך הים, ודרך המלך.

ד. התלמיד יכיר את הדרכים הבין לאומיות והארציות העוברות בארץ ישראל, ואת חשיבותן ההיסטורית.

ה. התלמיד יבין מושגי יסוד על חשיבות לימוד הגיאוגרפיה בהיבט האסטרטגי והטקטי.

ו. התלמיד יכיר את גבולות הארץ ואת התמורות בהם, ויבין את ההשפעות הדתיות, גיאוגרפיות, והמדיניות על קביעת הגבולות.

ז. התלמיד יכיר את הכוחות המדיניים העיקריים בזירה הפנימית, בזירה האזורית והזירה העולמית והשפעתם על ארץ ישראל.

ח. התלמיד יכיר ויבין את המהלכים הצבאיים והטקטיקה שננקטה בקרבות שנלמדים.

ט. התלמיד יכיר את הדיון והמורכבות של השימוש בתנ"ך כמקור היסטורי.

י. התלמיד יכיר מקורות ארכיאולוגיים ויבין את מורכבות הסוגיה ההיסטוריוגרפית של המקורות המצומצמים לחקר תקופות בהיסטוריה בכלל ובתקופת המלוכה הישראלית בפרט.

יא. התלמיד יכיר חלק מן האתרים בהם התרחשו הקרבות בהם עסק במהלך השנה (סיור + דוח סיור).

יב. התלמידים ינתחו תמונת הקרב וישרטטו אותה על מפה בהסתמך על התיאור מהתנ"ך וממקורות אחרים (קרב דבורה וברק עם סיסרא על פי התנ"ך, וקרבות יהודה המכבי על פי ספר המכבים).

פירוט תכנית הלימודים

בחירת התכנים נעשתה על-פי השיקולים שלהלן:

- עדיפות להפקת תועלת מעשית על-פני העשרה בלבד.
- עדיפות לקרבות בהם נטל חלק העם היהודי.

נושא ראשי	יחידת הלימוד	פירוט	משך	מקורות ומטלות
מבוא (4 משכים)	מבוא לגיאוגרפיה של ארץ ישראל	מבנה הארץ, הגיאוגרפיה בהיבט אסטרטגי: הדרכים הבין לאומיות, דרכי הרוחב והמעברים ההכרחיים, מרחבי התמרון, ערים מבצרים ושטחים שולטים.	4	קריאה • רות פלג (עורכת) זאת הארץ, מבוא ללימודי ארץ ישראל, ירושלים 1999. הפרק "יחידות נוף בארץ ישראל", עמ' 35-51. • מרדכי גיחון, "ארץ גשר", בתוך אל"מ בני מיכלסון ואחרים (עורכים) המאבק לביטחון ישראל. ישראל 2003, עמ' 15-31. עזרים - מפת תבליט של ארץ ישראל. מצגת ובה מפות ותמונות לוויין של ארץ ישראל, דרכיה הראשיות וגבולותיה.
תקופת הכיבוש המצרי (4 משכים)	קרב - מסעות המלחמה המצריים בארץ ישראל בתקופת השלטון המצרי בארץ (המאה ה-16 לפנה"ס - המאה ה-13 לפנה"ס).	נושאים - התקופה הכנענית, השלטון המצרי, מבנה הצבא המצרי והצבאות הכנענים ושיטות הלחימה שלהם. מקורות מצריים, כתובות וארכיונים מלכותיים, ארץ ישראל כגשר צבאי בין יבשות-דרך הים . אזור גיאוגרפי - מישור החוף, מעבר וואדי ערה, מגידו.	4	קריאה • מזר, "מסעותיו הצבאיים של אמנחתפ השני לארץ כנען", בתוך: ליוור יעקב, (עורך) היסטוריה צבאית של ארץ ישראל בימי המקרא, תל אביב 1968. עמ' 39-33. • אהרונ יוחנן, "מסעותיו של סתיו הא' לארץ כנען", בתוך: ליוור יעקב, (עורך) היסטוריה צבאית של ארץ ישראל בימי המקרא, תל אביב 1968. עמ' 46-40. סרט - קטעים מהסרט "לוחמי התנ"ך" מהסדרה "יצר הניצחון" (ערוץ ההיסטוריה). סיור (סיור א').
תקופת השופטים (8 משכים)	קרב - מסעות כיבוש יהושע, מערכת גבעון והעי	התנ"ך כמקור היסטורי, מלחמת הנוודים ביושבי הקבע, צבא עממי וצבא קבע, ערי פרזות וערי מבצר. אזור גיאוגרפי - בקעת הירדן ודרכי הרוחב לגב ההר.	4	קריאת חובה: רוזל נחום, "הכיבוש הצבאי של ארץ-ישראל לפי ספר יהושע", הקונגרס העולמי למדעי היהדות, מס 9, 1986, עמ' 133-137.
תקופת השופטים (8 משכים)	קרב – מלחמת דבורה וסיסרא	התאגדות שבטית, רכב ברזל וחיל רגלים, כוח הסחה וכוח הולם. אזור גיאוגרפי - התבור ועמק יזרעאל.	4	קריאת חובה: הרצוג חיים, גיחון מרדכי, מלחמות התנ"ך, ירושלים 1981, עמ' 47-54. קריאת רשות: גלעד חיים, "סיפור מלחמת דבורה וברק כפשוטו", בית מקרא, לג', תשמ"ט, עמ' 232-301. תרגול - העברת מידע כתוב לתצוגה גרפית (שרטוט הקרב ע"ג מפה טופוגראפית / סכמתית) סיור (סיור א').
תקופת	קרב - קרבות	מבוא היסטורי לתקופת	6	הראל מנשה, מסעות ומערכות בימי קדם ,

נושא ראשי	יחידת הלימוד	פירוט	משך	מקורות ומטלות
המלוכה הישראלית (ת 12 משכים)	הפלישתים עם ישראל לכיבוש גב ההר, מתקופת השופטים לתקופת המלוכה.	המלוכה והתיישבות הפלשתית, לוחמת מישור ולוחמת הרים, רכב ברזל, ולוחמה רגלית, צבא עממי וצבא מקצועי, צבא המילואים של דוד ושלמה. אזור גיאוגרפי - מישור החוף ושפלת יהודה, הרי יהודה.		ישראל 1982, עמ' 67-91.
	קרב - מלחמות אחאב-ארם, ואשור, קרב קרקר.	מקורות ארכיאולוגים לעומת מקורות מקראיים (לוח מישע, מקורות אשוריים). בריתות אזוריות ועל אזוריות, קרב שריון בשריון, חיל הפרשים האשורי, דמות המפקד בקרב (אחאב) אזור גיאוגרפי - שומרון והגולן.	6	קריאה חובה : הרצוג חיים וגיוון מרדכי, מלחמות התנ"ך . ירושלים 1981, עמ' 63-190. סרט - קטעים מהסרט "לוחמי התנ"ך" מהסדרה "יצר הניצחון" (ערוץ ההיסטוריה).
התקופה החשמונאית (ת 8 משכים)	קרב - קרב אמאוס, בין הצבא הסלווקי והחשמונאים.	מבוא היסטורי לתקופה החשמונאית, מבנה הצבא היווני ודרכי לחימתו, כמות ואיכות בשדה הקרב, צבא מקצועי וצבא עממי, לוחמת גרילה. אזור גיאוגרפי - עמק איילון.	8	קריאת רשות : שצמן ישראל, "מלחמות יהודה המקבי : מעטים מול רבים" , בתוך : קדר ב"ז, קדיש אלון, (עורכים) מעטים מול רבים, עיונים ביחסי הכוחות הכמותיים בקרבות יהודה המקבי ובמלחמת העצמאות . ירושלים 2006. עמ' 41-27. סרט - קטעים מהסרט "הצבא היווני" – מלחמות ספרטה ערוץ ההיסטוריה. סיור ב' .
התקופה הרומאית (8 משכים)	קרב - המרד הגדול, הקרב על ירושלים, המצור על מצדה.	מבוא היסטורי לתקופה הרומאית, הסיבות להתפרצות המרד הגדול ומרד בר כוכבא, שיטת המצור הרומאית, כלי מצור, לוחמת גרילה ולוחמה סטאטית, אמינותו של יוספוס בתיאור המרד, קדושתה של ירושלים ומרכזיותה במרד הגדול. אזור גיאוגרפי - הרי ירושלים וירושלים, מדבר יהודה	4	קריאה חובה : • הראל מנשה, מסעות ומערכות בימי קדם , ישראל 1982, עמ' 225-239. • רות פלג, (עורכת), ההר המרכזי, יהודה שומרון, השפלה, בקעת הירדן , מהדורת ניסוי, ירושלים 2002, עמ' 8-18. קריאת רשות : ידן יגאל, מצדה בימים ההם בזמן הזה חיפה 1973, עמ' 208-231. סרט - "שיטות הלחימה של הצבא הרומאי" (35 דק') - המצור על ירושלים והמצור על מצדה. בסדרה הצבא הרומי מערוץ ההיסטוריה. תרגול - העברת מידע כתוב לתצוגה גרפית (שרטוט הקרב ע"ג מפה טופוגראפית / סכמתית) סיור ב' .
	קרב - מרד בר כוכבא-המסע הצבא הרומאי	מבוא היסטורי הסיבות והרקע לפריצת המרד, מערך המבצרים	4	קריאת חובה : • ייבין שמואל, מלחמת בר כוכבא , ירושלים

נושא ראשי	יחידת הלימוד	פירוט	משך	מקורות ומטלות
	לדיכוי המרד ביהודה	ומעורות המסתור של המורדים, שיטת דיכוי המרד של הצבא הרומאי, תרומת הארכיאולוגיה להבנת המרד, מרכזיותה של ירושלים. אזור גיאוגרפי - הרי ושפלת יהודה.		תש"י, עמ' 104-67. • הרב יהושפט, "האסטרטגיה במלחמות היהודים: סיכום משווה", מערכות , 1981, מס' 279-280, עמ' 69-71,88. קריאת רשות : שטייניץ יובל, "גרילה או מלחמה הערכה מחודשת של מרד בר-כוכבא", זמנים , 33, 1990. עמ' 62-72. סרט - "מעורות אמציה" 15 דקות. סיור ב'.
התקופה הערבית (2 משכים)	קרב - המלחמה הערבית ביזנטית.	הכיבוש הערבי, ג'יהאד ומלחמה בעולם המוסלמי הקדום, שיטת הלחימה הביזנטית (המשכיות ושינוי מהשיטה הרומאית) ושבטי ספר. אזור גיאוגרפי - הנגב והשפלה הפנימית	2	קריאה יהושע פראוור, (עורך) ההיסטוריה של ארץ ישראל, שלטון המוסלמים והצלבים , כרך שישי, ירושלים 1981, עמ' 17-31.
	קרב - ארסוף – ריצ'ארד לב הארי וצלחא א-דין.	מסעי הצלב, ממלכת ירושלים, איגוף ותקיפה חזיתית, פרשים משוריינים ופרשים קלים, אבטחה ימית, קשתים. אזור גיאוגרפי - מישור החוף.	4	קריאת חובה : וולפסון נח, "איגוף ימי ב 1192: ריצ'רד לב הארי נוחת ומביס את צלחא א-דין", מערכות , גיליון 405, פברואר 2006, עמ' 14-27. יהושע פראוור, (עורך) ההיסטוריה של ארץ ישראל, שלטון המוסלמים והצלבים , כרך שישי, ירושלים 1981, עמ' 181-195. סיור ב'.
התקופה הצלבנית (8 משכים)	קרב – קרני חיטין	שיטות הלחימה המוסלמיות לעומת שיטות הלחימה הצלבניות- קשתים רכובים קלים, לעומת לחימת אבירים, ניצול תנאי שטח ואקלים בתחבולה ובהסחה. אזור גיאוגרפי - גליל תחתון.	4	קריאת חובה : קדר בנימין זאב, "קרב קרני חיטין מבט אחר", קתדרה, לתולדות ארץ ישראל וישובה , גיליון מס' 61, 1991. עמ' 95-113. סיור ב'.

רשות (בהתאם ללוח הזמנים בשנת הלימודים)

נושא ראשי	יחידת הלימוד	פירוט	משך	מקורות ומטלות
התקופה העות'מאנית (4 משכים)	קרב - מסע נפוליון לכיבוש ארץ ישראל והמצור על עכו.	מבוא היסטורי לתקופה העות'מאנית, מסע נפוליון, מצור מודרני לעומת מצור בעיר העתיקה, ארטילריה וביצורים, לוגיסטיקה ימית ולוגיסטיקה יבשתית. אזור גיאוגרפי - עכו וצפון מישור החוף	4	קריאת רשות : ואלך יהודה, גיחון מרדכי, אתרי קרבות בארץ ישראל , ירושלים 2003, עמ' 103-105, 164, 200-201. גיחון מרדכי, נפוליון בארץ ישראל , ישראל 2003, עמ' 126-152. שור נתן, "כיבוש יפו בידי נפוליון 1799: החטא ועונשו". אריאל 169, 2005. עמ' 54-65.

הכיבוש הבריטי (4 משכים)	קרב - מסע המלחמה של אלנבי לכיבוש ארץ ישראל (כיבוש הדרום וקרב עזה 1917)	לימוד היסטוריה צבאית בעת העתיקה לעומת העת החדשה הארכיון והראיון ככלים לשחזור תמונת הקרב. מיקומה האסטרטגי של ארץ ישראל בתפיסה הבריטית. לוחמת מדבר וסוגיית המים, מרכזיות המערכה הלוגיסטית בלוחמה המודרנית (רכבות) לוחמת שטח פתוח ולוחמת תעלות. הונאה והטעיה בשדה הקרב. אזור גיאוגרפי - מדבר סיני והנגב, דרך הים.	4	קריאת רשות: פימנטל עזרא, שילר אלי, (עורכים) ארץ-ישראל במלחמת העולם הראשונה המערכה בנגב ובסיני , ירושלים 2004. עמ' 22-37. עמ' 22-37. ויול א.פ. מסעי המלחמה בארץ ישראל , ישראל 1979 (ספר זיכרונות).
-------------------------------	--	---	---	---

מטרות אופרטיביות לפי יח' לימוד

יחידת הלימוד	מטרות אופרטיביות
מבוא לגיאוגרפיה של ארץ ישראל (4 משכים)	- התלמיד יכיר את המרכיבים המעצבים את האסטרטגיה הצבאית. - התלמיד יכיר את מבנה הארץ, הגיאוגרפיה בהיבט אסטרטגי: • הדרכים הבין לאומיות; • דרכי הרוחב והמעברים ההכרחיים; • מרחבי התמרון; • ערים מבצרים; • שטחים שולטים.
תקופת הכיבוש המצרי (4 משכים)	• התלמיד יבין את חשיבותה של ארץ ישראל כגשר צבאי בין יבשות- דרך הים. • התלמיד יכיר את מאפייני התקופה הכנענית, הצבאות הכנענים ושיטות הלחימה שלהם. • התלמיד יכיר את השלטון המצרי במאות ה- 13-16 לפנה"ס, את מבנה הצבא המצרי ושיטות הלחימה שלו. • התלמיד יכיר את המאפיינים הגיאוגרפיים-אסטרטגיים של מישור החוף, מעבר וואדי ערה ומגידו.
תקופת השופטים (8 משכים)	• התלמיד יכיר את התנ"ך כמקור היסטורי. • התלמיד יכיר את גבולות הארץ ואת המצב הפוליטי בארץ ובזירה הבינלאומית. • התלמיד יבין את שיטות הלחימה של נוודים בתושבי קבע. • התלמיד יכיר את שיטות הארגון השונות של הכוחות הצבאיים: צבא עממי, צבא קבע. • התלמיד יכיר את מאפייני ההתיישבות והביצור – ערי פרזות וערי מבצר. • התלמיד יכיר את אמצעי הלחימה ואת סוגי הכוחות שפעלו בתקופת השופטים: רכב ברזל וחיל רגלים. • התלמיד יכיר את המאפיינים הגיאוגרפיים-אסטרטגיים של בקעת הירדן, דרכי הרוחב לגב ההר, התבור ועמק יזרעאל. • התלמיד יעבד מידע מילולי למרשם גרפי - תרגול - העברת מידע כתוב לתצוגה

יחידת הלימוד	מטרות אופרטיביות
	גרפית (שרטוט הקרב ע"ג מפה טופו' / סכמתית)
תקופת המלוכה הישראלית (12 משכים)	• התלמיד יכיר את גבולות הארץ ואת המצב הפוליטי בארץ ובזירה הבינלאומית (בריתות אזוריות ועל אזוריות). • התלמיד יכיר מקורות ארכיאולוגיים לעומת מקורות מקראיים (לוח מישע, מקורות אשוריים). • התלמיד יכיר את השפעת תאי השטח השונים על הלחימה במרחב הררי ובמישור. • התלמיד יכיר שיטות לחימה שיושמו בתקופה הנדונה : לוחמה הררית, לוחמת מישור, קרבות שריון בשריון ופרשים. • התלמיד יכיר את שיטות הארגון השונות של הכוחות הצבאיים : צבא עממי, צבא מקצועי, צבא קבע וצבא מילואים. • התלמיד יכיר את המאפיינים הגיאוגרפיים של מישור החוף ושפלת יהודה, הרי יהודה, השומרון והגולן.
התקופה החשמונאית (8 משכים)	• התלמיד יכיר את גבולות הארץ ואת המצב הפוליטי בארץ ובזירה הבינלאומית. • התלמיד יכיר את מבנה הצבא היווני ודרכי לחימתו. • התלמיד יכיר את לוחמת הגרילה. • התלמיד יכיר את שיטות הארגון השונות של הכוחות הצבאיים : צבא עממי, צבא מקצועי וכוחות גרילה. • התלמיד יכיר את המאפיינים הגיאוגרפיים של עמק איילון.
התקופה הרומאית (8 משכים)	• התלמיד יכיר את המקורות של יוסיפוס פלביוס ואת מידת אמינות ואת תרומת הארכיאולוגיה להבנת המרד. • התלמיד יכיר את גבולות הארץ ואת המצב הפוליטי בארץ ובזירה הבינלאומית. • התלמיד יכיר את שיטות הלחימה של הצבא הרומאי – מצור ומאפייניו (לוחמה סטטית ואמצעי הלחימה הייעודיים). • התלמיד יכיר שיטות לחימה שיושמו בתקופה הנדונה : לוחמת מצור, מערך

יחידת הלימוד	מטרות אופרטיביות
	- מבצרים ומערות מסתור. - התלמיד יכיר את שיטות הארגון השונות של הכוחות הצבאיים : צבא עממי, צבא קבע. - התלמיד יכיר את המאפיינים הגיאוגרפיים-אסטרטגיים, התרבותיים-דתיים וההיסטוריים של הרי ירושלים, ירושלים ומדבר יהודה.
התקופה הערבית (2 משכים)	- התלמיד יכיר את גבולות הארץ ואת המצב הפוליטי בארץ ובזירה הבינלאומית. - התלמיד יכיר את שיטות הלחימה הביזנטית (המשכיות ושינוי מהשיטה הרומאית). - התלמיד יכיר את רעיון הג'יהאד ורעיון המלחמה באיסלאם. - התלמיד יכיר את המאפיינים הגיאוגרפיים-אסטרטגיים של הנגב והשפלה הפנימית.
התקופה הצלבנית (8 משכים)	- התלמיד יכיר את גבולות הארץ ואת המצב הפוליטי בארץ ובזירה הבינלאומית. - התלמיד יכיר את שיטות לחימה של צבאות שונים שנקטו לוחמת מסע : מסעי הצלב וצבאו של צ'אלח א-דין. - התלמיד יכיר שיטות לחימה שיושמו בתקופה הנדונה : מסע, איגוף ותקיפה חזיתית, לחימת פרשים משולבת (קלים ומשוריינים) אבטחה ימית, לחימת אבירים וקשתים (רגליים ורכובים). - התלמיד יכיר את המאפיינים הגיאוגרפיים-אסטרטגיים של מישור החוף ושל הגליל התחתון.

סיורים

במהלך השנה יתקיימו שני סיורים בני יום אחד, שיקיפו מספר אתרי קרבות מרכזיים שנלמדו בכיתה 10) שעות לכל סיור). כמו כן, יתקיימו תצפיות במהלך אימונים, המתקיימים באזורים שנכללו בתוכנית. לאחר כל יום סיור יגישו החניכים דו"ח סיור בהתאם לכללי כתיבת דוח סיור של משרד החינוך.

מטרות הסיור:

מטרתו של הסיור הלימודי היא לגוון את דרכי הלימוד של התלמידים, להעשירם ולהעמיקם בדרך של לימוד חוויתי. הסיור מכוון ליצור אינטראקציה משמעותית התלמיד לבין השטח והמקורות, וכן בין התלמידים עצמם כקבוצה לומדת ובינם לבין המורה.

לימוד קרבות בארץ ישראל עוסק בתקופות שונות לאורך ההיסטוריה בהם הושפעה הלחימה מצורת הארגון החברתי, מהטכנולוגיה, מתרבות האויב ומהשטח. השטח, בשונה מיתר הגורמים קיים, ברובו, באופן מוחשי. הסיור מאפשר להמחיש את הטקסטים ואת הרעיונות הנלמדים, ולתת הזדמנות לתלמידים, להבין את הגורמים שהשפיעו על הלחימה ואת מערכת השיקולים ששקלו המפקדים בניהול הקרב.

1. התלמיד יכיר מקרוב חלק מן האתרים בהם התרחשו הקרבות בהם עסק במהלך השנה.
2. התלמיד יבין כיצד מכתבים פני השטח את מהלכי הקרבות לאורך כל הדורות.
3. התלמיד ישחזר תמונת הקרב, מתוך טקסט כתוב - קרב דבורה וברק עם סיסרא על פי התנ"ך וקרבות יהודה המכבי על פי ספר המכבים.

פירוט	מטרות	סיור מס' 1
• עמק יזרעאל וקרני חיטין - הצלבנים מול צלאח א-דין וביצוע תרגיל תכנון שידון ביחס להתרחשויות בקרב בפועל. • עמק יזרעאל - 2 נקודות תצפית: • תל מגידו: קרב דבורה וברק מול סיסרא, וקרב מגידו של תחותימס. • תל יזרעאל - קרב גדעון במדיינים ושאול בגלבע (תוספות: כרם נבות, ממלכת אחאב וכו').	• הכרות עם הגיאוגרפיה של הגליל התחתון וואדי ערה. • הכרת קרבות תנ"ך בגזרה. • הכרת מסעות הכיבוש המצרים, הצלבניים והמוסלמיים בא"י. • הכרת קרב קרני חיטין והבנתו חיטין ונפילת ממלכת ירושלים.	
• ירושלים – המצור הרומאי ונפילת ירושלים - סיור ברובע היהודי (החומה השלישית, הבית השרוף). • סיור מנהרות הכותל (במידה ויישאר זמן). • תצפית וסיור בעקבות קרב אמאוס (+קרבות לטרון במלחמת העצמאות)	• הכרת הגיאוגרפיה של ירושלים. • הכרת המרד הגדול ותוצאותיו – המצור על ירושלים. • הכרת קרב אמאוס והגיאוגרפיה של איילון וגב ההר	סיור מס' 2
• תצפית מכוון וינגייט – קרב ארסוף.	• הכרות עם מסע הצלב השני – קרב ארסוף • הכרות עם הגיאוגרפיה של מישור החוף ועמק חפר.	סיור נוסף (רשות) באימונו

הכנת התלמידים לקראת הסיור

התלמידים יגיעו מוכנים לסיור לאחר שנחשפו לרקע הכרחי בנושאי הסיור. לשם כך, תוטל על התלמידים מטלת חקר שתכלול שאלות מנחות לקראת הסיור שתכוונה את התלמידים בקריאת חומר ובאיסוף מידע על אתר הקרבות, בירור פרטים היסטוריים, גיאוגרפיים וטופוגרפיים שהשפיעו על הלחימה (חלק ממטלות אלה יקבלו ביטוי בדו"ח הסיור). תלמידים ישולבו בהדרכת חלקים מהסיור ובתכנון ותיאום מרכיבים בסיור: יצירת קשר עם אתרים, הכנת ספי מקורות ותכנון פעילויות חברה תומכות לימוד.

דרכי ההערכה להישגי התלמידים

ממדדי הערכה מתחלקים לשניים: מדדי הערכה פנימיים ומדד הערכה סופי ומסכם.

כללי

יחידת הלימוד עוסקת ביצירת תשתית ידע הנדרשת לצורך ניתוח ולצורך תכנון מבצעי ברמה הכללית והמעשית. כיוון שכך, נדרש לבסס את הידע בשלוש דרכים: תיאורטית-עיונית, חקירה ממקורות וסיורים בשטח. דרכי ההערכה נועדו לשרת את רכישת בסיס הידע בהתבסס על שלושת המקורות. לשם כך יבוצעו מבחנים ויתקיימו סיורים שבעקבותיהם יגישו התלמידים דוח סיור. ברמה היישומית, יידרש התלמיד ליישם את הנלמד באמצעות ניתוח הדגמה של מרכיבי הידע שרכשו בהתייחס לקרב שלא למדו.

הערכה פנימית

- מבחן הדורש מהתלמיד בקיאות וידע. יתקיים מבחן אחד בכל מחצית (סך-הכל 2 מבחנים בשנה), שבהם ידרשו החניכים להוכיח שליטה בחומר הנלמד, היכרות עם האזורים הגיאוגרפיים, עם הרצף ההיסטורי, ומהלכי הקרבות שנלמדו. יהיו יחד 30% מהציון המסכם של השנה.
- שני דוחות הסיור¹⁸ שיגישו החניכים לאחר יום סיור. יהיו 25% מהציון המסכם של השנה.
- עבודת בית בהיקף של חמישה עמודים בה יוצג לתלמיד קרב שלא נלמד בכתה, שהתרחש בתקופה ובאזור שכבר נלמדו בכתה. התלמיד יידרש לנתח את הסיבות ההיסטוריות והגיאוגרפיות שהובילו לאופן ניהול הקרב. תהווה 30% מהציון המסכם של השנה.
- התרשמות כללית - תהווה 15% מהציון המסכם של השנה – התרשמות זו כוללת את המרכיבים הבאים:
 - השתתפות בשיעורים ובדיונים;

¹⁸ מצורף בנספחים

- תרומה לאווירה הלימודית בשיעורים ובסיוורים ;
- רצינות העבודה בכיתה ואיכותה ;
- גרף שיפור ולמידה (ניכר בפעילות השוטפת ובביצוע המטלות והעבודות) – מידת יישום ההערות והלקחים אותה מיישם התלמיד.

הערכה המסכמת

בחינת סיכום (מתכונת ובגרות)¹⁹ שתכלול שלשה חלקים.

1. בחלקה הראשון של הבחינה ידרשו התלמידים לעשות אנליזה של החומר הנלמד. לתלמידים יינתנו כשלש טענות כלליות בדבר ההיסטוריה של הקרבות בא"י. התלמיד יידרש לבחור שתי טענות ולהוכיח או להפריך אותן בעזרת דוגמאות וניתוח משווה של מספר קרבות שנלמדו במהלך השנה.
2. בחלקה השני של הבחינה ידרשו התלמידים להפגין בקיאות ושליטה בהקשרם ההיסטורי והגיאוגרפי של קרבות שהתרחשו בארץ ישראל. התלמיד יענה על שלש מתוך חמש שאלות בחירה הנוגעות לקרבות שונים או אזורים שונים בארץ ישראל בהן חזרו צבאות להילחם פעם אחר פעם.
3. חלקה השלישי של הבחינה יהיה להסביר כמה מושגים מרכזיים מתחומי הידע השונים שנלמדו, מקורות היסטוריים, גיאוגרפיים ופריטים ארכיאולוגיים כמו כלי מלחמה. התלמיד יבחר 5 מתוך עשר מושגים ויסביר בקצרה על המושג ובאיזה הקשר היסטורי ואו גיאוגרפי הוא נלמד.

¹⁹מצורף בנספחים

ביבליוגרפית רשות לתלמיד – פרטי הביבליוגרפיה המחייבת פורטו בתכנית

- גור מרדכי (מוטה), **פלוגה ד', ת"א**, מערכות, 1977.
- אלון קדיש (עורך), **מלחמת העצמאות: תש"ח-תש"ט – דיון מחודש**, תל אביב: משרד הביטחון - ההוצאה לאור, 2004.
- נתנאל לורך, **קורות מלחמת העצמאות**, הוצאת מסדה, 1958.
- מאיר פעיל, המדיניות והאסטרטגיה של בן-גוריון בגמר מלחמת העצמאות, **עיונים בתקומת ישראל** 5, 1995, עמ' 64-37.
- בני מוריס, **1948: תולדות המלחמה הערבית-ישראלית הראשונה**. תל אביב: הוצאת עם עובד וספריית ספיר, 2010.
- יואב גלבר, **קוממיות ונכבה**, הוצאת דביר, 2004.
- יואב גלבר, פלישת צבאות ערב ב-15 במאי 1948, **עיונים בתקומת ישראל** 3, 1993, עמ' 74-23.
- מתתיהו מייזל, **המערכה על הגולן: יוני 1967**, תל אביב: משרד הביטחון - ההוצאה לאור, 2001.
- מיכאל אורן, **שישה ימים של מלחמה – המערכה ששינתה את פני המזרח התיכון**, הוצאת דביר, 2002.
- עמי גלוסקא, **אשכול, תן פקודה! צה"ל וממשלת ישראל בדרך למלחמת ששת הימים 1963-1967**, הוצאת מערכות, תל אביב, 2004.
- אלחנן אורן, **תולדות מלחמת יום הכיפורים – תשרי תשל"ד**, אוקטובר 1973, מחלקת ההיסטוריה של צה"ל.
- דני אשר, **לשבור את הקונספציה**, תל אביב: מערכות הוצאה לאור של משרד הביטחון, 2003.
- דני אשר (עורך), **הסורים על הגדרות: פיקוד הצפון במלחמת יום הכיפורים**, תל אביב: הוצאת מערכות, 2008.
- אורי בר-יוסף, **הצופה שנרדם – הפתעת יום הכיפורים ומקורותיה**, הוצאת זמורה ביתן, 2001.
- זאב שיף, **רעידת אדמה באוקטובר – מלחמת יום הכיפורים**, הוצאת זמורה ביתן מודן, 1974.
- חגי גולן ושאלו שי, **"מלחמה היום" – חקרי מלחמת יום הכיפורים**
- שמעון גולן, **מלחמה ביום הכיפורים - קבלת ההחלטות בפיקוד העליון במלחמת יום הכיפורים**, הוצאת מערכות / מודן, 2013.
- קהלני אביגדור, **עז 77**, ת"א, הוצאת שוקן, 1975.
- סעד א-שאזלי, **חציית התעלה**, הוצאת מערכות, 1987.
- יוסף אשכול (עורך), **מנהיגות צבאית – חיים לסקוב**, ת"א, מערכות, 1985.
- הרכבי יהושפט, **מלחמה ואסטרטגיה**, ת"א, מערכות, 1990.
- ואלך יהודה **תורות צבאיות**, ת"א, מערכות, 1997.
- זיוק דיויד ורובין הייאס, **קיצור תולדות המלחמות**, מערכות, ת"א, 1977.
- יאיר (יהיה) יורם, **אתי מלבנון**, ת"א, מערכות, 1990.
- כשר אסא, **אתיקה צבאית**, ת"א, משרד הביטחון, 1996.
- סוינטון ארנסט דנלופ, **הגנת מעברות פתאיים**, ת"א, מערכות, 1952.
- פופר מיכה ורון אביהו (עורכים), **על המנהיגות**, ת"א, משרד הביטחון, 1992.

- שמשי אלישיב, **איפה אני נמצא לעזאזל**, ת"א, הוצאת משרד הביטחון, 2001.
- שמשי אלישיב, **אליהם נשואות העיניים: על מפקדי חטיבות בשדה הקרב**, ת"א, משרד הביטחון, 2006.
- שמשי אלישיב, **בהם יותר מכל: על סוד ההצלחה של צה"ל**, ת"א, הוצאת משרד הביטחון, 2005.
- שמשי אלישיב, **בכוח התחבולה**, ת"א הוצאת משרד הביטחון, 1995.
- שמשי אלישיב, **בכוחם להכריע: על מפקדי אוגדות בשדה הקרב**, ת"א, משרד הביטחון, 2007.
- שמשי אלישיב, **ולא אשוב עד כלותם**, ת"א, הוצאת משרד הביטחון, 2005.
- שמשי אלישיב, **נוע כבר, לכל הרוחות!**, הוצאת מודן, 2011.
- אבני היסוד של העשייה הצבאית**, עקד כללי, מטכ"ל-תוה"ד, 2006
- אוגדן יעד חשוב**, מפקדת קצין חי"ר וצנחנים ראשי, 1995.
- אוגדן המארב**, מפקדת קצין חי"ר וצנחנים ראשי, 1995.
- אוגדן העימות המוגבל**, מפקדת קצין חי"ר וצנחנים ראשי, 2003.
- אוגדן הפטרול**, מפקדת קצין חי"ר וצנחנים ראשי, 1995.
- אוגדן הפשיטה**, מפקדת קצין חי"ר וצנחנים ראשי, 1995, עמ' 39, 63-73.
- החי"ר בקרב הגנה**, מפקדת קצין חי"ר וצנחנים ראשי, 1995.
- מחלקת הרובאים**, אג"ס-מה"ד 1956.
- מילון למונחי תו"ל**, אג"מ תוה"ד, עקד כללי, המטה הכללי, 1996.
- נוהל הקרב**, הוראת זרוע היבשה, 2007
- עקרונות המלחמה**, אג"מ תוה"ד, עקד כללי, המטה הכללי, 1996.
- מבצעי כוחות היבשה כרכים א'-ג'**, זרוע היבשה, 2011.
- פקודת המבצע**, הוראת זרוע היבשה, 2007
- תו"לדע גישות הפיקוד**, מטכ"ל-תוה"ד.
- תורת הקרב – חלק ב' (הגנה)**, עקד כללי, המטה הכללי, 1963.

נספחים

דו"ח סיור

1. מידע כללי

א. שם הסיור, אתרים בהם נערך הסיור, תאריך, שמות תלמידים (עד שני תלמידים) ושם ביה"ס.

2. מאפייני מרחב הלחימה (45 נקודות)

בחרו אחד ממרחבי הלחימה בסיור, אפיינו את מרחב הלחימה על בסיס מידע מהימן מהספרות ועל בסיס הנצפה בשטח.

א. **לפי הספרות:** האתר ומיקומו, טופוגרפיה, צורת הארגון החברתי במרחב בתקופת הקרב הנדון, היסטוריה כללית של אירועים שהתרחשו במרחב. (15 נק')

ב. **לפי הסיור:** תיאור מילולי של השטח, מאפיינים בולטים (כמו צמחיה, טופוגרפיה, סוג קרקע, מבנים/דרכים), יישומים של צורת הארגון החברתי במרחב, שרטוט תרשים השטח²⁰ ושרטוט פנורמי משווה של המרחב מנקודת התצפית.²¹ (30 נק').

3. תשתית מבצעית במרחב (ביצור, מכשול, אמצעי לחימה וכיו"ב) (30 נקודות)

א. **לפי הסיור:** תארו פריט תשתית מבצעית שמצאתם במרחב, צלמו/שרטטו אותו, הסבירו את אופן השימוש בו באופן כללי ותארו שימוש ייחודי בו בקרב. (20 נק')

ב. **לפי הספרות:** הסבירו את המקור לפריט התשתית המבצעית (מה היה לפניו, אילו לקחים מבצעיים הוא מיישם). תארו אתר נוסף בו נעשה שימוש בפריט שבחרתם. (10 נק')

4. מקורות מידע (5 נקודות)

יש לציין שני מקורות מקור מידע הקשורים לדוח הסיור (מקור אינטרנטי ומקור כתוב). מקורות המידע חייבים להיות **אמינים**, ולהירשם על פי כללי הציטוט.

5. תוספת אישית (10 נקודות)

הוסיפו, בקצרה (חצי עמוד), מידע מעניין הקשור לסיור או לדיווח עליו.

6. התרשמות כללית (10 נקודות)

בדו"ח הסיור הנכם נדרשים להביא לידי ביטוי את תהליך הלמידה שהתקיים בשטח ולהבליט את תרומת השטח ללמידה. מתן דגש למרכיב זה נועדה לעודד אתכם לאקטיביות בלימוד בסיור.

7. היקף הדו"ח: 3-5 עמודים.

²⁰ **תרשים** - ציור סכמתי של המרחב שייתן מידע חזותי על מרחב הלחימה. התרשים יכלול כותרת, מקרא, כיוונים וקנה מידה (בקירוב).

²¹ שרטוט פנורמי משווה של השטח – הכנת כרטיס טווחים פנורמי (360°) ובו יציין התלמיד את פרטי הנוף (תבליט ותכסית) הקיימים ואלו שהיו קיימים בתקופת הקרב. בדגש על: ישובים ודרכים.

מחווון להערכת דו"ח סיור

בעמוד הראשון ירשם המידע הבא : מקום הסיור, תאריך, שמות תלמידים, שם ביה"ס.

היקף הדו"ח : 3-5 עמודים.

הקריטריון	פירוט הקריטריונים	ניקוד מלא	פירוט משני	ניקוד לדו"ח	הערות
מאפייני מרחב הלחימה	לפי הספרות: האתר, מיקומו וטופוגרפיה.	15	5		
	צורת הארגון החברתי במרחב,		5		
	היסטוריה כללית של אירועים שהתרחשו במרחב		5		
	לפי הסיור: תיאור מילולי של השטח, מאפיינים בולטים (כמו צמחיה, טופוגרפיה, סוג קרקע, מבנים/ דרכים) יישומים של צורת הארגון החברתי במרחב, שרטוט תרשים השטח ושרטוט פנורמי משווה של המרחב מנקודת התצפית	30	5		
תשתית מבצעית במרחב (ביצור, מכשול, אמצעי לחימה וכיו"ב)			5		
			10		
			10		
לפי הסיור: תיאור פריט תשתית מבצעית במרחב, צילום/שרטוט של הפריט, אופן השימוש בו באופן כללי אופן השימוש הייחודי בו בקרב		20	5		
			5		
			5		
			5		
לפי הספרות: הסבר המקור לפריט התשתית המבצעית (מה היה לפניו, אילו לקחים מבצעיים הוא מיישם). תיאור אתר נוסף בו נעשה שימוש בפריט שבחרתם		5	5		
מקורות מידע	ציון שני מקורות מקור מידע הקשורים לדוח הסיור (מקור אינטרנטי ומקור כתוב). מקורות המידע חייבים להיות אמינים, ולהירשם על פי כללי הציטוט	5	5		
תוספת אישית	מידע מעניין הקשור לסיור או לדיווח עליו (עד - חצי עמוד).	10	10		
התרשמות כללית	תפקוד התלמיד בסיור – השתתפות, הקשבה, סיוע לחברים	10	5		
	הגשה מסודרת, היקף כנדרש. מידע על מקום הסיור, שמות התלמידים, שם ביה"ס, ותאריך.		5		
סה"כ		100			

1. דגשים מתודולוגיים לכתיבת העבודה - מבנה העבודה :

- א. דף שער : (שם העבודה, שם הכותב, שם ביה"ס, שם המנחה)
ב. תוכן העניינים : רישום כל הפרקים כולל ביבליוגרפיה ונספחים תוך ציון מספר עמודים.
ג. מבוא : העניין האישי שגילה כותב העבודה בתחקיר בנייתו ובמצאיו.

החלק הראשון ההיסטורי מתחלק לשני פרקים. בפרקים אלו תהיה שאלת המחקר המרכזית מה הייתה מטרתו של הקרב והאם וכיצד הושגה או לא הושגה מטרה זו.

ד. פרק א' - ניתוח הקשרו הרחב של הקרב למן הזירה המדינית ועד לזירה הטקטית המקומית. הניתוח יערך על פי הגיון המשפך מן הכלל אל הפרט. הקשר הרחב של המלחמה, או הקשר המדיני של המבצע, המהלכים העיקריים בגזרה בה מתבצע הקרב, ההיגיון האסטרטגי והטקטי של המהלכים בגזרה בתאריכים הרלוונטיים.

ה. פרק ב' - תכנון הקרב או המבצע, מהלך הביצוע, סיכום העונה על שאלת המחקר וכיצד יושמו תורות הקרב ועקרונות הלחימה באירוע המדובר.

בפרקים ג' וד' תהיה **שאלת המחקר המרכזית** האם וכיצד יושמו תורות הקרב ועקרונות הלחימה באירוע המדובר.

ו. פרק ג' - בפרק זה יש לבחור מספר שתיים או שלוש תורות קרב הרלוונטיות לניתוח האירוע הנבחר. על החניך להסביר מדוע בחר בתורות אלו, לנתח כיצד הן יושמו או לא יושמו במהלך הקרב ולהביע את דעתו האם ניתן היה ליישם באופן אחר את תורות הקרב, או לחלפין לבחור בטקטיקה אחרת או נוספת על אלו שנבחרו בידי המפקדים.

ז. פרק ד' - בפרק זה יבחר החניך מספר מוגבל של עקרונות לחימה, יסביר מדוע דווקא עקרונות אלו חשובים לניתוח הקרב הנבחר. להדגים האם וכיצד יושמו או לא יושמו עקרונות אלו במהלך הקרב.

ח. סיכום - הערכה כללית של מהלך הקרב ותוצאותיו לאור המסקנות והניתוח בפרקים ב', ג' וד'.

ט. נספחים

2. דגשים מתודולוגיים לכתיבת העבודה – הערות וביבליוגרפיה:

א. הערות שוליים:

על הערות השוליים להיות עוקבות. יש פונקציה של הוספת הערות שוליים בתוכנת word. בשימוש בפונקציה זו יופיע מספר במקום שבו החלטנו להוסיף הערה ומיד יקפוץ הסמן לתחתית העמוד. בתחתית העמוד יש לכתוב את ההערה עפ"י ההנחיות הבאות:

1) הערת שוליים המפנה לספר תוצג בפורמט הבא:

- יורם נמרוד, **ברירת השלום ודרך המלחמה: התהוות הדפוסים של יחסי ישראל-ערב 1950-1947**, קבוץ דליה 2000, עמ' 60.
- לימור אבוניל, **צבא ההצלה של אלקאוקג'י**, עבודת מסטר אוניברסיטת בר אילן, רמת גן תשס"ה, עמ' 8-10.

2) הערת שוליים המפנה לספר או כתב עת תוצג בפורמט הבא:

- אלון קדיש, "ישובים מתוכננים למלחמה", בתוך אלון קדיש עורך, **מלחמת העצמאות תש"ח תש"ט**, דיון מחודש. חלק ב', ישראל 2004.

3) הערת שוליים המפנה (למשל לארכיון צה"ל) תוצג בפורמט הבא:

- אל הנפות מאת קצין הנדסה חטיבת אלכסנדרוני הנידון: תקצבי של השלב הראשון של ביצורים בנפות 31.1.1948 **ארכיון צה"ל** 3/4663/1949.
- פרוטוקול הישיבה בענייני שם, 1.11.1948 **ארכיון יד טבנקין** חטיבה 15, תיקי ישראל גלילי, מיכל 163 תיק 2.

ב. רישום ביבליוגרפי:

בסוף העבודה יש להביא את הביבליוגרפיה. בניגוד לרישום הערות השוליים, שם המשפחה של המחבר קודם לשמו הפרטי, והפרטים מובאים על פי סדר הא-ב.

1) רישום ביבליוגרפי המפנה לספר יפורט באופן הבא:

- אבוניל לימור, **צבא ההצלה של אלקאוקג'י**, עבודת מסטר אוניברסיטת בר אילן, רמת גן תשס"ה, עמ' 8-10.
- נמרוד יורם, **ברירת השלום ודרך המלחמה: התהוות הדפוסים של יחסי ישראל-ערב 1950-1947**, קבוץ דליה 2000, עמ' 60.

2) הערות כלליות לרישום ביבליוגרפי:

- הביבליוגרפיה בכל קבוצות הספרות, תירשם לפי סדר הא"ב של שם הסופר או שם המאמר.
- על הביבליוגרפיה להיות עניינית ומקיפה.
- ציטוטים מתוך מקור משני או ראשוני יבואו במירכאות ובסיומן תבוא הערת השוליים המלאה המפנה למקור.

ג. דגשים מתודולוגיים לכתיבת העבודה – נספחים :

- 1) על כל החומר הכלול בנספחים להיות מוזכר בגוף העבודה (לפי מספרם הסידורי של הנספחים).
- 2) חומר הגלם : עדויות/ ראיונות מוקלטים וכו' יצורפו לעבודה בתיק נלווה.
- 3) עדיף שמפות החיוניות להבנת הקרב יובאו בגוף העבודה באם הדבר מתאפשר מבחינה טכנית.

3. יישום נהלי עבודה

א. בחירת הנושא תעשה מתוך רשימת הקרבות המצורפת בהמשך. במידה ותלמיד יבקש לכתוב עבודה על קרב אחר, האישור יינתן לתלמיד רק לאחר שהמנחים יודאו כי החומר הראשוני קיים ומספיק לעבודת מחקר בהיקף הנדרש וכי החומר זמין לחניך. התניה זו אינה שוללת כמובן אפשרויות חיפוש נוספות מחוץ לחומרים הראשוניים למחצה של ענף היסטוריה. כדוגמת החיפוש בארכיונים הזמינים (ארכיון צה"ל, ארכיון ההגנה, ארכיון מרכז גלילי רמת אפעל) יש אף לעודד מגמה כזו המשפרת את איכות העבודה ומעניקה לחניך "חוויה" של מחקר היסטורי.

ב. לפני התחלת תהליך כתיבת העבודות יערך מפגש בין המנחים לכתה המתחילה בעבודת ניתוחי האירוע (תחילת כתה יא') לשיעור בנושא המתודולוגיה של כתיבת עבודה בהיסטוריה צבאית. במפגש זה ידונו הנושאים : מהי שאלת מחקר, כיצד בונים שלד עבודה העונה על שאלת מחקר, המתודולוגיה של מציאת וקריאת מקורות ראשוניים, שילוב בין מקורות ראשוניים למשניים וכו'.

ג. במקביל לשיעור זה ניתן ומומלץ להעביר מערך שיעור או מספר שיעורים על הצדדים הטכניים של עבודת מחקר. כיצד מפנים לספרות משנית, כיצד מפנים למקור ראשוני וכו'. חלק זה יתקיים במפגשים האישיים הראשונים בין החונך לחניך.

ד. לאחר בחירת הנושאים וחלוקתם לחניכים ייפגש כל חניך עם החונך לפגישה בת חצי שעה אליה יידרש החניך להגיע עם שלד עבודה ראשוני (ראשי פרקים) שייבדק ובמקרה הצורך ייכתב מחדש בהתייעצות עם החונך. בפגישה זו יקבעו נהלי העבודה (ארכיונים, ראיונות, זמני הגשה של פרקים) כמו כן יבנו פרקי משנה.

ה. לאחר שבידי החניך מצויה כבר תמונת קרב מפורטת דיה, תקבע פגישה נוספת של כל חניך במהלכה הוא יידרש לבחור ולהסביר מדוע בחר במספר מצומצם של תורות קרב, ומדוע דווקא הן רלוונטיות לניתוח הקרב. במהלך הפגישה ובהתאם להכוונתו יוחלט האם להרחיב, לשנות או לצמצם את התורות שישמשו מצע לניתוח. בשלב זה, יגיש החניך את הצעת עבודת הגיאוטופ שתשלח למשרד החינוך לאישור.

ו. במהלך השנה הראשונה לכתיבת העבודה ידרשו החניכים להגיש למ"פ בתאריכים קבועים את הפרקים שכתבו. לאחר שהטייטה תיבדק על ידי החונכים תקבע פגישה עם החונך בה ידונו הבעיות והנקודות החזקות של העבודה ויקבעו נהלי עבודה להמשך.

ז. במהלך כתיבה ייחויב כל חניך להיפגש שלוש פעמים לפחות עם החונך.

4. קריטריונים להערכת העבודה

- א. להערכת עבודת ניתוח האירוע נבנה מחוון חדש המכיל חמישה ממדים.²² המחוון הינו מחוון אנליטי, הדורש מתן ציונים נפרדים להיבטים שונים של תוצרים ותהליכים של למידה. לכל ממד נכתבו קריטריונים להתייחסות, וזאת בהתאם להנחיות העבודה ולמטרות עבודת ניתוח האירוע שהוצגו לעיל.
- ב. להלן הממדים והקריטריונים:

שליטה בחומר (60%)	רמת הכתיבה (15%)	שפה (10%)	שימוש במקורות מידע (10%)	ארגון ועריכה (5%)
- שליטה בתוכן החומר הכתוב - שליטה בתורות הקרב ועקרונות המלחמה. - יכולת ניתוח של פרטי המידע שנאספו (אנליזה) - יכולת הבנה מעמיקה של הקשר בין התורות לביצוע הקרב (סינתזה).	- המבנה הפנימי של החומר הכתוב. - הדפוס שמקשר בין כל פרטי המידע. - הצגת הנושא המרכזי. - קישור בין החלק ההיסטורי לחלק האסטרטגי והטקטי. - כתיבה אישית במסגרות ניתוח הקרב	- רמת ההתבטאות - שימוש במילים. - קצב הזרימה של הכתיבה. - שמירה על כללי חיבור ודקדוק (דקדוק, איות, חלוקה לפסקאות, פיסוק).	- שימוש מגוון במקורות. - שימוש במפות (אזור הקרב, מהלכי הקרב). - רשימת מקורות (ראשוני ומשני) ואיכותם. - קריאה נכונה של גרפים ומפות והוצאת מידע מתוכם.	- ארגון פרקי העבודה על פי ההנחיות. - רישום ביבליוגרפי תקין. - קרדיטציה למידע הכתוב בעבודה. - צורה חזותית נאה וברורה
רמה גבוהה	בעבודה באים לידי ביטוי העקרונות ומקורות המידע שנלמדו במקצוע. ניכר כי קיימת הבנה לגבי התהליך ההיסטורי והאסטרטגי בניתוח האירוע.	כתיבת העבודה משקפת יכולת ניתוח, סכום ויצירת קשר הגיוני בין הפרקים.	המשפטים מנוסחים באופן ברור, קיימת חלוקה לפסקאות, ושימוש נכון בסימני פיסוק.	העבודה מבוססת על מספר מקורות מידע ראשוניים ומישניים, רשימת המקורות איכותית, ואת הכתיבה לוו מפות והסברים גראפיים רלוונטיים.
רמה בינונית	בעבודה באים לידי ביטוי העקרונות ומקורות המידע שנלמדו במקצוע. אך חסרה היכולת לנתח בצורה מקצועית את מהלכי האירוע.	ניכר ניסיון לסכם, וליצור קשר הגיוני בין הפרקים, אך הקשר אינו רצף, ואין המשכיות בין פרק לפרק.	חלק מן המשפטים אינו מנוסח כיאות, חסר שימוש רצוף בסימני פיסוק.	העבודה מבוססת על מספר מקורות מידע ראשוניים ומישניים, אך רשימת המקורות איננה איכותית בעיקרה. חסרו מפות ועזרים הגראפיים שידגישו ויסבירו את הנכתב בעבודה.
רמה התחתית	המידע הנחוץ לניתוח האירוע קיים בעבודה, אך לא נעשה בו שימוש בניתוח מהלכי האירוע. על מנת להפיק תובנות מניתוח האירוע. (לא נערך תהליך סינתזה).	כתיבת העבודה אינו משקפת יכולת ניתוח וסכום. אין קשר הגיוני בין פרק לפרק, ולא ניכרת המשכיות בקריאת העבודה.	ניסוח המשפטים לקוי, לא נעשה שימוש בסימני פיסוק.	העבודה מבוססת על מספר מועט של מקורות מידע, ורק חלקם איכותיים. שימוש מועט במפות ואמצעים גראפיים.
				לא הוקדשה תשומת לב לצד האסתטי של העבודה, בכתיבת העבודה ניכרת התייחסות רק לחלק מכללי העבודה שנדרשו.
				לא הוקדשה תשומת לב לצד האסתטי של העבודה, בכתיבת העבודה ניכרת התייחסות מעטה מאוד לכללי העבודה שנדרשו.

²² בירנבוים, מ. (1997) **חלופות בהערכת הישגים**. תל אביב: הוצאת רמו, אוני' ת"א.
 בירנבוים, מ. (1999) **הערכה מושכלת מתיאוריה למעשה**. תל אביב: הוצאת רמות, אוני' ת"א.

5. לוח הזמנים

שלב	מועד ביצוע/ הגשה	הערות
תדריך לכתיבת עבודה	נובמבר יא'	
אישור נושא לעבודה	נובמבר יא'	
אישור נושא לעבודה בהיסטוריה מס' 2	דצמבר יא'	לאחר אישור נושא עבודת ניתוח האירוע, על השוחרים לבחור קרב משיק/מקביל לנושא עבודת ניתוח אירוע.
הגשת טופס אישור העבודה למשרד החינוך (נספח א')	דצמבר יא'	
הגשת עבודה בהיסטוריה מס' 2	ינואר יא'	
הגשת ראשי פרקים לפרק א'	ינואר יא'	
הגשת ראשי פרקים לפרק ב'	פברואר יא'	לא נדרש להשלים את העבודה על פרק א' כדי להתחיל את העבודה על פרק ב'.
הגשת פרק א' טיוטה	מרץ יא'	
הגשת רשימת אירועים/החלטות לניתוח בפרק ג'	אפריל יא'	
הגשת פרק ב' טיוטה	מאי יא'	
הגשת פרק ג' טיוטה	יוני יא'	
הגשת תיקון עבודה	אוקטובר יב'	
הגשה לבדיקה	דצמבר יב'	

6. רשימת נושאים

המלחמה/התקופה	קרב	קרב
מלחמת העצמאות	שיירת נבי דניאל. הקרב על הקסטל אפריל 1948. הקרב על מנזר סן סימון אפריל 1948. מבצע בן נון א'. מבצע בן נון ב'. הקרב על נבי יושע. קרבות ההגנה על משמר העמק. כיבוש מלכיה הקרב על הגנת יד מרדכי. הקרב על הגנת נירים. הקרב על הגנת ניצנים.	הקרב על הגנת הדגניות מבצע 'חירס' הקרב לכיבוש צפת. כיבוש לוד ורמלה (מבצע 'דני'). קרב ח'רבת כוריכור מבצע יואב: הקרב על משלטי הצומת. מבצע חורב: הקרב על משלטי התמילה. מבצע ברוש.
מלחמות הגבול של ישראל 1949 - 1956	מבצע "אלקיים", פשיטה על משטרת ח'אן יונס. מבצע "חץ שחור".	מבצע "הר געש". מבצע "שומרון".
מבצע מלחמת סיני	הקרב על מוצבי רפיח. הקרב על אום כתף. הקרב על סכר הרואפה.	קרב המיתלה. מסע חטיבה 9 וקרב שארם א-שייח'.
פעולות התגמול בין מלחמת סיני ומלחמת ששת הימים	מבצע "חרגול" (תאפיק) פברואר 1960. מבצע "סנונית" (נוקייב) מרץ 1962.	מבצע "מגרסה" (סמוע) 1966.
מלחמת ששת הימים	קרב ההתקפה על אום כתף. הקרב על ארמון הנציב. הקרב על מוצבי הראדר 1967 קרבות מעבר הג'יראדי. הקרב על גבעת התחמושת.	קרב ההבקעה במתחם קלע. ההתקפה על תל פאח'ר ותל עוזיאט (חט' גולני). קרב ההבקעה במתחם רפיח.
בין ששת הימים ליום הכיפורים ומלחמת ההתשה	מבצע 'תופת' (כראמה). מבצע בולמוס 5 (אל עדבייה). הפשיטה על האי גרין.	מבצע קלחת 4. 'אביב נעורים'. הפשיטה על שדה התעופה בביירות.
מלחמת יום הכיפורים	קרבות ההגנה על דרום רמת הגולן. קרב עמק הבכא. קרב תל שאמס. 'ארגז האש' של אוגדת לנר. כיבוש החרמון הישראלי. כיבוש החרמון הסורי.	הקרב על מעוז בודפשט. קרב ההגנה של חט' 14 בחווה הסינית. החווה הסינית – גד' 890. המארב לחטיבה 25. מבצע 'אבירי לב'. המערכה על העיר סואץ.
מלחמת לבנון הראשונה	קרב 'עין זחלתא'. קרב סולטאן יעקב.	התקדמות חטיבה 35.
חומת מגן	כיבוש ג'נין כיבוש רמאללה	

פירוט המטלות והתרגילים - כיתה י'

מס"ד	המטלה/תרגיל/בחינה	מטרות וה"נים	היקף + חניכה נדרשת
1	מה מניע חייל להסתער בקרב	- התלמיד יכיר את גורמי ההנעה בקרב, את השפעת המפקד והקבוצה על התנהגות הפרט בלחימה. - התלמיד יבין את השפעת המפקד על הלוחם בקרב – דאגה לצרכיו ולביטחונו האישי.	2-1 עמודים – עבודה בזוגות. תרגיל קטן – דיון בכיתה והתייחסות כללית לעבודה.
2	קרב סן סימון – "כשגשם יורד, כולם נרטבים" – מי נשבר קודם? למה?	- התלמיד יבין את היחס בין היכולת לכושר המנטאלי של כוח צבאי. - התלמיד יבין את ההבדל בין רוח הלחימה של התוקף לרוח הלחימה של המגן בלחימה.	2-1 עמודים – עבודה בזוגות. תרגיל קטן – דיון בכיתה והתייחסות כללית לעבודה.
3	ניתוח קרב מספר (במהלך שנת הלימודים – יבצעו התלמידים 2 עבודות).	- התלמיד יכיר כתיבה צבאית לגווניה (ביוגרפית, אוטוביוגרפית, היסטורית ומחקרית) כדי לעורר בו עניין וסקרנות לקריאה עצמית וללימוד. - התלמיד יבין את יישום עקרונות המלחמה (ומרכיבי התורה הצבאית הנוספים שילמד עד לביצוע המטלה) בקרב, ויכיר את האתגרים איתם נדרש המפקד להתמודד בקבלת החלטות בקרב. - התלמיד יגבש שיטה עצמית לקריאה, ללימוד מקצועי ולהסקת מסקנות מעשיות מקריאת ספרות היסטורית.	3 עמודים – עבודה עצמית. עבודה גדולה – מחייב מעקב התקדמות בכל הנוגע ליכולות התמצות, ארגון המידע, הבחנה בין עיקר לתפל, העברת מסר בהיר וכושר ניתוח.
4	הקצאת כוח למשימות אבטחה ומיקום חסימות.	- התלמיד יבין את עיקרון האבטחה. - התלמיד יתכנן תוכנית אבטחה למשימת התקפה לאורך שלבי הלחימה (התנועה מכינוס להיערכות, 'אל היעד' ו'על היעד'). בהתבסס על תמונת מצב של אויב אפשרי ואויב בעין. - התלמיד יכיר את השיקולים בהקצאת כוח אבטחה ובשליטה עליו.	תרגיל כיתה – עבודה בזוגות – הצגת שיקולים ושרטוט על גבי מרשם. הצגה מול הכיתה. התייחסות כללית.
5	מתחים ביישום עקרונות המלחמה	- התלמיד יבין את עקרונות המלחמה ואת מרכיביהם. - התלמיד יבין את הדילמה ביישום עקרונות המלחמה במצבים השונים	2 עמודים – עבודה עצמית. בדיקה של: בחירת המתח, תיאור המדגיש את המתח, תיאור הדילמה והערכת הניתוח.
6	בחינה – צורת קרב הגנה	התלמיד יבין את מושגי היסוד של קרב ההגנה, ארגון המרחב וחלוקה למאמצים	בחינה

פירוט המטלות והתרגילים - כיתה יא'

מס"ד	התרגיל	מטרות וה"נים	היקף + חניכה נדרשת
1	ניתוח קרב מספר (במהלך שנת הלימודים – יבצעו התלמידים עבודה אחת).	- התלמיד יכיר כתיבה צבאית לגווניה (ביוגרפית, אוטוביוגרפית, היסטורית ומחקרית) כדי לעורר בו עניין וסקרנות לקריאה עצמית וללימוד. - התלמיד יבין את יישום עקרונות המלחמה (ומרכיבי התורה הצבאית הנוספים שילמד עד לביצוע המטלה) בקרב, ויכיר את האתגרים איתם נדרש המפקד להתמודד בקבלת החלטות בקרב. - התלמיד יגבש שיטה עצמית לקריאה, ללימוד מקצועי ולהסקת מסקנות מעשיות מקריאת ספרות היסטורית.	3 עמודים – עבודה עצמית. עבודה גדולה – מחייב מעקב התקדמות בכל הנוגע ליכולות התמצות, ארגון המידע, הבחנה בין עיקר לתפל, העברת מסר בהיר וכושר ניתוח.
2	תרגיל תכנון התקפה מפורק	- התלמיד ישלוט במושגי היסוד ועקרונות של קרב ההתקפה. - התלמיד יבין את תהליך התכנון המבצעי – תמונת המצב ומרכיביה, הערכת המצב, דפ"א סבירה של האויב, דפ"אות, דפ"ן ותוכנית. - התלמיד יבין את מרכיבי פקודת המבצע ויכתוב פקודת מבצע.	עבודה בזוגות - פקודת מבצע + מרשם קרב – שכבות : - דפ"א סבירה של האויב. - דפ"אות (מרשם לכל דפ"א). - דפ"א מסוכנת. - דפ"ן ותוכנית
3	תרגיל – מעגלי זהות	התלמיד יבין את הזיקות העקרוניות בין מעגלי הזהות שלו ואת השפעתם על פעילותיו והתנהגותו	הגשה אישית – 2 עמודים : תרשים והסבר.
3	עבודה באתיקה צבאית	- התלמיד יבין את המתודולוגיה לניתוח דילמה אתית. - התלמיד יבין את המתח שבין ערכים באתיקה צבאית ויכריע ביניהם בהתייחס למצב מוגדר	הגשה אישית – 2 עמודים – בליווי מחוון. משוב אישי.
4	תרגיל – ניתוח דפוסי מנהיגות של מפקדים	- התלמיד יכיר את דפוסי המנהיגות השונים. - התלמיד יבין את הביטוי המעשי שניתן לדפוס המנהיגות בתפקוד המפקד	הגשה אישית – 2 עמודים – בליווי מחוון. בדיקה.
5	תרגיל תכנון פשיטה	התלמיד יבין את עקרונות צורת קרב פשיטה ואת מושגי היסוד של צורת הקרב	עבודה בזוגות - פקודת מבצע + מרשם קרב – שכבות : - דפ"א סבירה של האויב. - דפ"אות (מרשם לכל דפ"א). - דפ"א מסוכנת. - דפ"ן ותוכנית
6	עבודת ניתוח אירוע	תפורט בתוכנית בהיסטוריה צבאית.	

פירוט המטלות והתרגילים - כיתה יב'

מס"ד	התרגיל	מטרות וה"נים	היקף + חניכה נדרשת
1	מעקב לקחים - רציף	- במרכיב האישי - התלמיד נדרש לתחקור עצמי אודות עבודתו בתכנון המבצעי בפרמטרים של ניהול זמן, עבודה מתודולוגית, יישום לקחים וכיו"ב. תיעוד זה נועד להטמיע בקרב התלמידים את החיוניות של תחקור עצמי ולמידה עצמית ככלי מרכזי בהתנהלות אדם תבוני בכלל ואיש מקצוע ומפקד בפרט. - במרכיב המקצועי - התלמיד נדרש לתיעוד רציף של הלקחים שלמד מהתכנון המבצעי, מהדיון אודות התוכניות המבצעיות בכיתה ומניתוח הקרב. תיעוד זה נועד להעשיר את הניסיון העקיף של התלמידים ולהטמיע בקרבם גישה של ניהול ידע מבצעי עצמי.	פעילות שוטפת לאורך כל השנה בהתבסס על דף למידה אישי ²³
2	תרגילי תכנון	התלמיד ישלוט בתהליך התכנון המבצעי ובכתיבת יסודות פקודת המבצע	חניכה מלווה במהלך התרגול והערכה אישית מעת לעת.
3	כתיבת פקודת מבצע והגשת 'דוח אחר פעולה'	- התלמיד ישלוט בתהליך התכנון המבצעי ובכתיבת יסודות פקודת המבצע. - התלמיד יחל בגיבוש מיומנות תחקור עצמי.	עבודה אישית, חניכה מלווה והערכה אישית.
4	בחינת מתכונת תרגול	- התלמיד יבין את הדרישות ואת הצפיות ממנו בכתיבת הבגרות. - התלמיד יגבש אסטרטגיה לניהול הזמן ולהתמודדות עם הבחינה	בדיקה והערכה אישית.

הלמידה במהלך השנה בכיתה יב'

- לפניכם טבלת תחקור אישי ולמידה (AAR) שתלווה אתכם לאורך כל שנת הלימודים.
- טבלה זו נועדה לסייע לכם בתהליך הלמידה ע"י ביצוע תהליך של רפלקציה, שמשמעו שיקוף של תהליך העבודה והלמידה שקיימתם במטרה לשפר את התהליכים ואת התוצרים בעתיד מה עושים ברפלקציה?
- שחזור של הביצוע – שלבי התכנון והביצוע, ההתלבטויות בקבלת ההחלטות, סימון ההצלחות וסימון הטעויות או הכשלים.
 - הכללה של האירוע – ניסיון למציאת עקרונות פעולה, שניתן יהיה להשתמש בהם במצבים דומים בעתיד. לקראת סופו של כל שיעור (7-10 דק' אחרונות) תידרשו למלא שתי טבלאות:
1. טבלת לקחים מקצועיים
 2. טבלת תחקור אישי
- א. מטרת העבודה היא לרכז את הידע המקצועי שלמדתם מהעבודה/מהקרב וליצור "בנק" של מידע שבו תוכלו להשתמש בתהליך הלימוד, וחשוב מכך, בעתיד בתפקידים השונים שתמלאו.
- ב. טבלה זו מחולקת לפי קטגוריות כדי לפשט את העבודה.
2. טבלת תחקור אישי
- א. מטרת העבודה היא לאפשר לכם לבצע תהליך שיקוף ותחקור אישיים אודות האופן שבו למדתם בתהליך העבודה. ככל שתעבדו שיטתי יותר, כך תתקדמו במהלך השנה.
- ב. טבלה זו מחולקת לשתי קטגוריות עיקריות: ריכוז התובנות מהלמידה והערכה עצמית.
- ג. במרשם הערכה עצמית אתם נדרשים למלא את שטח המשולש בכל קטגוריה שמופיעה, באופן שישקף את התפקוד שלכם (להערכתכם). בנוסף, ישנו משולש שבו אתם צריכים לקבוע את קטגוריית ההערכה. אתם רשאים לשנות את הקטגוריה בהתאמה למופע הלמידה.
- מעת לעת, אתייחס לעבודותיכם (באופן אקראי) – ולכן, אתם נדרשים להביא את הטבלאות לכל שיעור ולהיות מסוגלים למסור אותן ללא הכנה נוספת.
- קניזו

טבלת ריכוז לקחים ותחקור אישי (AAR) – יסודות הפיקוד – יב'

הקרב / התרגיל	סכמה	לקחים – תו"ל (עקרונות המלחמה ותורת הקרב)	לקחים – פיקוד ושליטה ומנהיגות																
שם הקרב – המשימה – תאריך –	<table border="1"> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </table>																		

הקרב/המטלה	לקחים – מהעבודה העצמית	מה למדתי?	הערכה עצמית

בית הספר הריאלי העברי בחיפה
אור עציון

הפנימייה הצבאית לפיקוד
הפנימייה הצבאית התורנית לפיקוד

המגמה ללימודי צבא וביטחון

בחינת בגרות במקצוע יסודות הפיקוד
לתלמידי כיתה יב'
התשע"ב

מועד הבחינה : קיץ התשע"ב
מספר יחידות הלימוד של הבחינה : 2 יחידות
הכיתה : יב'
משך הבחינה : שעה וחצי (150 דק')
סמל שאלון : 012211

מבנה הבחינה :

- חלק א' – שאלת חובה – 44 נקודות.
- חלק ב' – שאלות בחירה – 22 נקודות לכל תשובה. סה"כ 44 נקודות
 - שאלת בחירה אחת מתוך 2 שאלות בנושא עקרונות המלחמה.
 - שאלת בחירה אחת מתוך 3 שאלות בנושא פיקוד ומנהיגות.
- חלק ג' – מושגים – הגדרה של שלושה מושגים מתוך שבעה – 4 נקודות לכל מושג. סה"כ 12 נקודות.

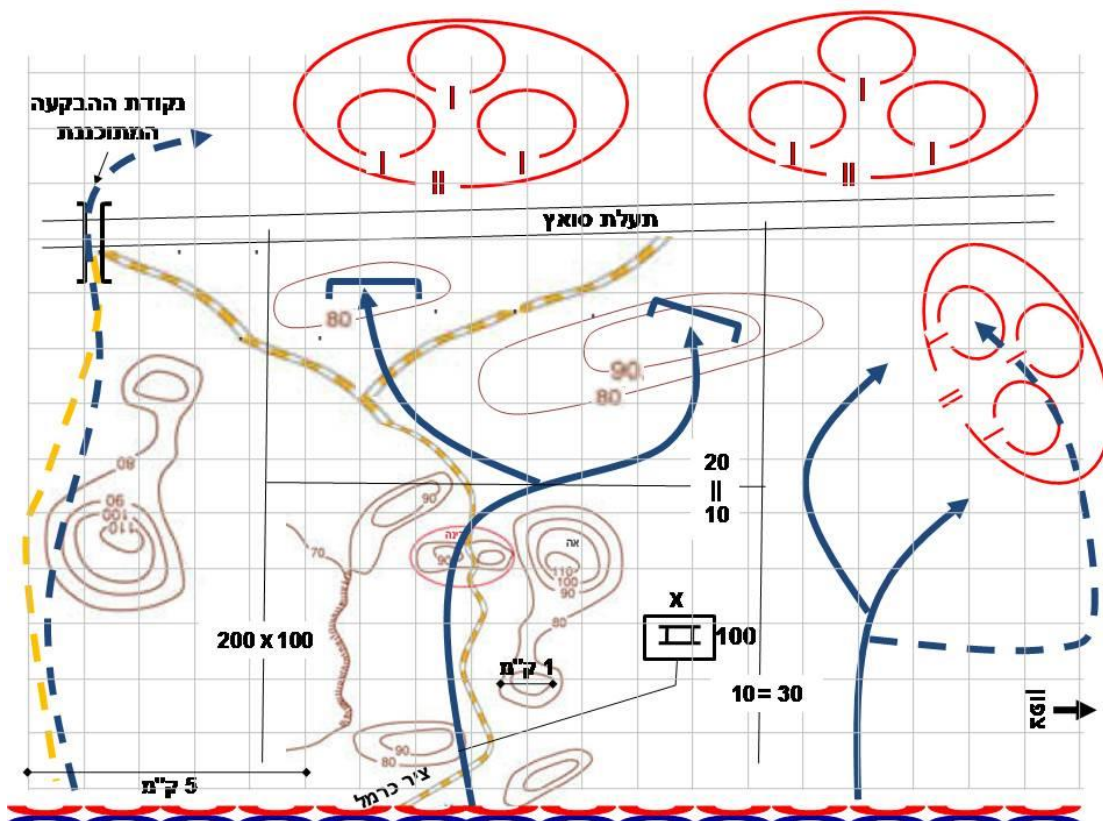
השאלון נכתב בלשון זכר, אך הוא מיועד לנבחנים ולנבחנות כאחד.

חלק א' – שאלת חובה (44 נקודות)

1. קראו בעיון את התיאור הבא (סיפור דמיוני), נתחו את המרשמים המצורפים וענו על השאלות המופיעות לאחר התיאור.

הינך מפקד גדוד חי"ר 10 בחטיבת הטנקים 100 במלחמת יום-הכיפורים.
טילי הנ"ט (טילים נגד טנקים מסוג סאגר - טווח יעיל עד 3,000 מ') של האויב הצליחו לפגוע בכוחות שריון רבים של צה"ל. אחת הדרכים שפותחו כמענה מבצעי לאיום היא הפעלה של כוחות חי"ר לתקיפת כוחות הנ"ט של האויב כמהלך מקדים להתקדמות כוחות שריון לעבר היעדים שבעומק.
ב- 13 באוקטובר 1973 החל פיקוד הדרום להיערך להתקפת הנגד ולצליחת תעלת סואץ.
עוד באותו היום, ב- 130800(10), ערך המח"ט קבוצת הפקודות ובה הוא הדגיש את חשיבות משימת החטיבה ואת חשיבות משימת גדוד 10 (הגדוד שלכם).

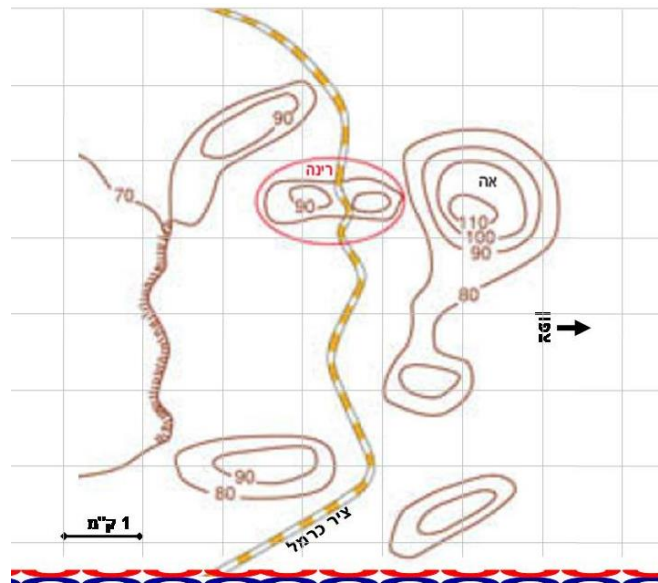
"האוגדה", כך אמר המח"ט, "צריכה להתחיל את הבקעת המכשול בגזרת חטיבה 200, שמצויה מדרום למרחב האחריות של החטיבה שלנו, מחר ב- 142000(10). כדי לעשות זאת, האוגדה צריכה לרתק את כוחות האויב שערוכים מול גזרת החטיבה החל ממחר בשעות הצהריים המאוחרות, בערך מ- 16:00 (ב- 13 באוקטובר). ריתוק כוחות האויב יתבצע בעזרת כמה פעולות. האחת, על-ידי גדוד 20 (גדוד שריון) של החטיבה שיפגע בכוחות האויב בירי ישיר; האחרת, על-ידי הפעלת אש ארטילרית שתכליתה לפגוע בחופש הפעולה של האויב; והאחרונה, בעזרת פעולת הסחה שתדמה היערכות לפריצת המכשול מצפון לנקודת ההבקעה המתוכננת. פעולה זו תיעשה על-ידי גדוד 30 (גדוד שריון) שיפעל באגף הצפוני של גזרת החטיבה".

מרשם מס' 1

"גדוד 10", אמר המח"ט, "צריך לעשות הכל כדי לאפשר התקדמות בטוחה של גדוד 20 בציר 'כרמל', לעבר החזית".

קמ"ן החטיבה סקר את היערכות האויב. בין כל הדברים שאמר, הוא התייחס לגזרת גדוד 10 ואמר את הדברים הבאים: "במרחב שבו אנחנו מתכוונים להתקדם, ערוך גדוד חי"ר של האויב בהרכב 3 פלוגות חי"ר ופלוגת נ"ט. הגדוד חצה את התעלה לפני 5 ימים, אך עד כה לא ניהל לחימה. שתי פלוגות אויב ערוכות לעומק הגזרה מדרום למיצוק (שמדרום לציר 'כרמל'). ביעד 'רינה' ערוכה, ככל הנראה, פלוגת הנ"ט ששולטת על ציר 'כרמל', כך לפחות ראינו בתצלומי האוויר, אך סביר שפלוגת חי"ר נוספת ערוכה בשטחים השולטים על ציר 'כרמל' והיא מחופרת בהם היטב, כיוון שלא הצלחנו לאתר אותה". (ראו מרשם מס' 2)

מרשם מס' 2

בסיכום קבוצת הפקודות אמר המח"ט כך: "האוגדה צריכה להתחיל את הבקעת המכשול מחר (14 באוקטובר) בשעה 20:00 ולכן אנחנו צריכים גדוד 20 יתחיל את ההתקדמות בציר 'כרמל' עד מחר ב- 12:00 לכל המאוחר. מבחינתי, גדוד 10 יכול להתחיל לעבוד גם בלילה".

בשעה 131000 (10) חזרת לחניון הגדודי, והתייעצת עם סגן מפקד הגדוד (סמג"ד), קצין המודיעין (קמ"ן) וקצין המבצעים (קמב"ץ) בנוגע לשתי סוגיות. הסוגיה הראשונה היא מהו העיתוי הנכון לבצע את המשימה, שישפיע גם על נוהל הקרב. והסוגיה השנייה מהי שיטת הביצוע העדיפה.

בהתייחס לסוגיית עיתוי ביצוע המשימה הדעות היו חלוקות.

הסמג"ד והקמב"ץ חשבו שנכון לתקוף בשעות הלילה משלוש סיבות:

- נכון לנצל את העובדה שלאויב אין יכולות ראיית לילה ולהתקדם עם כוחות השריון במרחב.
 - התקפה בלילה תאפשר לכוחות להיערך להגנה כבר בלילה בלי לחץ.
 - המח"ט רוצה שכוחות השריון יעברו בגזרה עד 12:00. לכן, אם אפשר קודם, עדיף לעשות כך.
- הקמ"ן** חשב שנכון לתקוף כמה שיותר מאוחר (עם שחר או בשעות הבוקר המוקדמות) כיוון הגדוד יצטרך להתמודד עם שלושה אתגרים: משימת ההתקפה העיקרית, משימת אבטחת כוחות השריון והאפשרות של התקפת נגד שיבצע האויב בעזרת 2 הפלוגות הדרומיות שלו. לשם כך, טען הקמ"ן, נצטרך שכולם יהיו ערניים. אם נלחם בלילה, נתיש את הכוחות עד לשעות הערב.

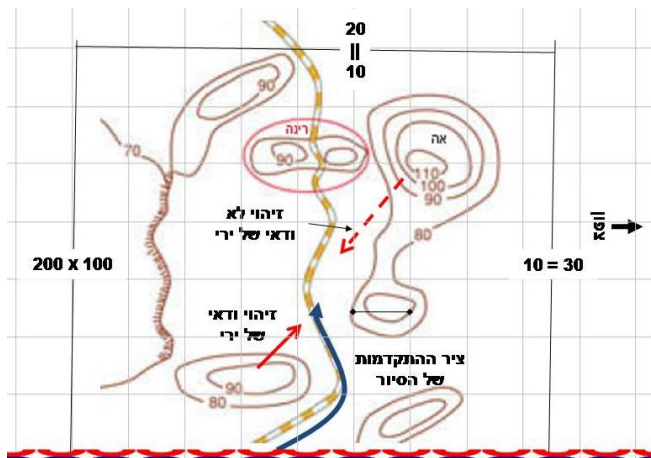
גם בהתייחס לשיטת הביצוע הדעות היו חלוקות.

הקמב"ץ אמר שלדעתו השיטה צריכה להיות השיטה הבאה: התקפה בשני שלבים. בשלב ראשון, ריכוז מאמץ לכיבוש רכס 'אה' (השטח השולט); בשלב שני נתקוף את 'רינה' מצפון לדרום. לאחר מכן צריך יהיה לחסום את מרחב הדרום-מערבי שממנו האויב יכול לפתח התקפת נגד בעזרת שתי הפלוגות הדרומיות שלו. הסמג"ד הוסיף שהוא חושב ש"זאת שיטה טובה כיוון שהיא מנצלת את החולשה שיש לאויב בירי טילים בלילה".

הקמ"ן אמר שהוא מבסס את ההמלצה שלו על כך שהאיום שאיתו צריך להתמודד הוא יכולת ירי הטילים של האויב, כיוון שפלוגת חי"ר של האויב לא יכולה לעצור גדוד טנקים. ולכן "אני לא חושב שנכון לכבוש את רכס 'אה', ולכן אני חושב שאנחנו צריכים למצוא דרך להגיע לשיא הגובה של רכס 'אה' כדי לחפות משם על כיבוש יעדי 'רינה' ממערב למזרח (מעורף היעד). כך נוכל לחסום בשלב מוקדם כוחות תגבור שינסו להגיע מדרום. אחר כך, נטהר את השטח ממערב למזרח וליהנות משלושה יתרונות: התקפה משטח שולט על שטח נשלט, את אחרי שהיעדים בחשובים יהיה בשליטת כוחותינו, ננהל את המשך ההתקפה מעורף האויב. התקפה כזאת תגדיל את הסיכוי שהאויב יוכרע בשלב מוקדם, כיוון שהוא למעשה מכותר".

הודית לקצינים והחלטת שבחצי השעה הקרובה תכין את פקודת התראה ואת הלו"ז לנוהל קרב. בינתיים, הנחית את הקצינים "לא לדבר על המבצע, עד לתחילת נוהל הקרב בפועל".

בשעה 15:00 התקבל דו"ח המודיעין זה שהועבר למפקדים ולקציני המטה:

מרשם מס' 3

סודי
הנדון: דוח סיור מבצעי 121450 (10) - גדוד
הסיור האוגדתי

במהלך סיור מקדים לבדיקת איכות ציר 'כרמלי' שערך צוות סיור של הגדוד, נפתחה על הצוות אש תופת ביציאה מהעיקול הראשון בציר כרמל. רוב האש נורתה מדרום-מזרח, אך אין וודאות שלא נורתה אש גם מצפון-מערב (עזר דיווח מצורף - מרשם מס' 3).

ענו על השאלות הבאות

א. נתחו את ההמלצות של הקמ"ן ושל הסמג"ד והקמב"ץ :

(1) **מנו 3 יתרונות ו- 3 חסרונות** בהמלצות השונות. **הקפידו להציג לפחות יתרון אחד ולפחות חסרון**

אחד בכל המלצה! – אין להציג את היתרונות והחסרונות שכבר הוצגו על ידי הצדדים השונים בדיון

המתואר (6 נק' – 1 נקודה לכל יתרון או חסרון).

(2) **הסבירו 2 יתרונות ו- 2 חסרונות** מבין אלה שמניתם (8 נק' – 2 נקודות לכל הסבר).

ב. הגדירו מטרה ומשימה – הקפידו על דיוק (תוכן - ההישגים המבצעים והאילוצים; ומבנה - פורמט

ניסוח מטרה ומשימה) בהגדרות (8 נק' לפי הפירוט הבא: 3 נק' למטרה ו-5 נק' למשימה).

ג. ניתוח שטח – כתבו 3 משמעויות מבצעיות מניתוח השטח שישפיעו על גיבוש דרך הפעולה של האויב ועל

תוכנית ההתקפה שלכם. בהצגת המשמעויות המבצעיות עליכם להקפיד על שימוש במונחים מקצועיים

כגון: שטח שולט, מעבר הכרחי וכד'. (3 נק' – נקודה אחת לכל משמעות מבצעית).

ד. תארו דפ"א סבירה של האויב ושרטטו אותה על-גבי מרשם (6 נק' לפי הפירוט הבא: 4 נק' לתוכנית ההגנה [2 נק'

ארגון המרחב, ו-2 נק' ליישום עקרונות ההגנה ולמיצוי הכוח המגן] ו-2 נק' לשרטוט [גבולות גזרה, סימון שטחים וסימון כוחות]).

ה. תוכנית (כולל הרעיון המבצעי) (13 נק') :

(1) הגדירו את התורפה במערך האויב שאותה אתם רוצים לנצל או ליצור (3 נק').

(2) הציגו את דרך הפעולה שעליה החלטתם וקיבעו את מאמצי הלחימה בתוכנית (4 נק' לפי הפירוט הבא: 2

נק' לניצול/יצירה התורפה, 2 נק' לקביעת המאמצים ולארגונם על-פי עקרונות הפו"ש).

(3) כתבו טבלת כוחות ומשימות (3 נק' לפי הפירוט הבא: 2 נק' לניסוח המשימות לכוחות המשנה ו-1 נק' לחלוקה לשלבים).

(4) שרטטו את התוכנית על-גבי העזר לתכנון שבנספח (3 נק').

א) חצי תמרון, איגוד כוח ומשימות תמרון (2 נק').

ב) גבולות גזרה בין כוחות (1 נק').

חלק ב' – שאלות בחירה (44 נקודות)

לפניכם 2 קבוצות של שאלות (כל שאלה 22 נקודות).

שאלות 2, 3 עוסקות בעקרונות המלחמה. **ענו על שאלה אחת מבין שאלות 2, 3** (22 נקודות).
שאלות 4, 5 ו-6 עוסקות בפיקוד ובמנהיגות. **ענו על שאלה אחת מבין שאלות 4, 5 ו-6** (22 נקודות).

עקרונות המלחמה – ענו על שאלה אחת מבין השאלות הבאות

2. קראו את הציטוט הבא, וענו על השאלות שבסופו

אמר סון טסו "המקום שם אנו מתכוונים להלחם אסור שיוודע; שכן אז יצטרך האויב להכין עצמו כנגד התקפה אפשרית בכמה נקודות שונות; וכיון שחיילותיו יהיו מחולקים בכיוונים רבים, יהיה המספר שנעמוד נכחו בכל נקודה מועט לפי הערך".
סון טסו, **חוכמת המלחמה**, ע' 39.

א. מנו 2 עקרונות מלחמה אותם מנחה סון טסו ליישם (2 נק' – נקודה אחת לכל עיקרון).

ב. הסבירו את עקרונות המלחמה שמניתם. ההסבר יכלול הסבר כללי ולפחות 3 ציוויים שאותם יש למלא כדי ליישם את העיקרון (20 נק' – 4 נק' לכל הסבר כללי [סה"כ 8 נק'], 2 נק' לכל ציווי [סה"כ 12 נק']).

3. קראו את הציטוט הבא, וענו על השאלות שבסופו

אמר סון טסו "כלל הוא במלחמה,

אם חילותינו עשרה כנגד אחד מן האויב, להקיפו;

חמישה כנגד אחד, להתקיפו;

כפליים ממנו, לחלק את צבאנו לשניים".
סון טסו, **חוכמת המלחמה**, ע' 26-27.

א. מנו 2 עקרונות מלחמה אותם מנחה סון טסו ליישם (2 נק' – נקודה אחת לכל עיקרון).

ב. הסבירו את עקרונות המלחמה שמניתם. ההסבר יכלול הסבר כללי ולפחות 3 ציוויים שאותם יש למלא כדי ליישם את העיקרון (20 נק' – 4 נק' לכל הסבר כללי [סה"כ 8 נק'], 2 נק' לכל ציווי [סה"כ 12 נק']).

מנהיגות ופיקוד – ענו על אחת מבין השאלות הבאות:

4. 'פיקוד משימה' ('פיקוד מוכוון משימה') ו'פיקוד פרטני' הן שתי גישות פיקוד ושליטה שנדרשות לשם תפקוד יעיל בשדה הקרב (22 נק').

א. הסבירו מהו 'פיקוד משימה' ('פיקוד מוכוון משימה'). בהסבר הנכם נדרשים להציג:

(1) הנחות מוצא לשיטת הפיקוד (2 הנחות מוצא לפחות) (2 נק' – נקודה לכל הנחת מוצא).

(2) 2 עקרונות הנדרשים לשם יישומו (4 נק' – 2 נקודות לכל עיקרון).

ב. הסבירו מהו 'פיקוד פרטני'. בהסבר הנכם נדרשים להציג:

(1) הנחות מוצא לשיטת הפיקוד (2 הנחות מוצא לפחות) (2 נק' – נקודה לכל הנחת מוצא).

(2) 2 עקרונות הנדרשים לשם יישומו (4 נק' – 2 נקודות לכל עיקרון).

ג. הדגימו שימוש נכון באחת מגישות הפיקוד באמצעות קרב ונמקו מדוע שיטת הפיקוד שנבחרה מתאימה

לקרב (10 נק' – 5 נק' : בחירת הקרב [2 נק'], הדגמת יישום שיטת הפיקוד [2 נק' פירוט מרכיבי גישת הפיקוד], שימוש תקין במונחים מקצועיים [נקודה אחת] ו- 5 נק' לנימוק).

5. מיקום המפקד בשדה הקרב יהיה "במקום שבו המפקד יכול להשפיע באופן הטוב ביותר על הקרב" (22 נק').

א. מנו **שלושה** גורמים משפיעים על החלטת המפקד בבחירת מיקומו **והסבירו** את חשיבות הגורם המשפיע על יכולת תפקוד המפקד (9 נקודות - 3 נק' לציון כל גורם משפיע [נקודה אחת לכל אחד מהם] ו- 6 נק' לכל הסבר).

ב. תארו קרב שבו מיקום המפקד **סייע** ליכולת המפקד לפקד על הקרב. **הסבירו** מדוע מיקום זה תרם להצלחת המפקד בקרב (7 נק' - 3 נק': בחירת הקרב [2 נק'], הצגת הגורמים המשפיעים על מיקום המפקד בקרב [1 נק'] ו- 4 נק' להסבר).

ג. תארו קרב שבו מיקום המפקד **פגע** ביכולת המפקד לפקד על הקרב. **הסבירו** מדוע מיקום זה פגע בהצלחת המפקד בקרב (6 נק' - 3 נק': בחירת הקרב [2 נק'], הצגת הגורמים המשפיעים על מיקום המפקד בקרב [1 נק'] ו- 3 נק' להסבר).

6. 'פקודת מבצע' היא עזר פיקוד ושליטה מרכזי שנתון בידי המפקד (22 נק').

א. **מהם** סעיפי החובה בפקודה מבצע (הסעיפים שאותם ייתן המפקד בהיעדר זמן). **הסבירו** מדוע סעיפים אלה הם סעיפי חובה בכל פקודת מבצע. (9 נקודות - 3 נק' ציון הסעיפים ו- 6 נק' להסבר).

ב. אילו סעיפים, מבין סעיפי החובה שציינתם, **רשאי** המפקד לשנות על דעת עצמו, אלא אם ניתנה לו פקודה מפורשת שלא לשנות, ואילו סעיפים **אין הוא ראשי** לשנות. **נמקו** (הנימוק צריך להתייחס גם לסעיפים שאין למפקד רשות לשנות וגם לאלה שהוא רשאי לשנות) (9 נקודות - 3 נק' ציון הסעיפים ו- 6 נק' להסבר).

ג. מהם המדדים לבחינת איכות פקודת המבצע, **ציינו** את המדדים (לפחות שני מדדים) **והסבירו** אותם (4 נק' - נקודה אחת לכל מדד ונקודה אחת לכל הסבר).

חלק ג' - מושגים (12 נקודות)

לפניכם 7 מושגים. הגדירו בתמציתיות 3 מתוך המושגים.

כל הגדרה צריכה לכלול שלושה מרכיבים שמתארים או שמסבירים את המושג.

כל הגדרה תהיה בהיקף של 6 שורות לכל היותר. (4 נקודות לכל מושג).

1. 'זמן ומרחב' (אבני היסוד)

2. 'מלחמה מוגבלת' (אבני היסוד)

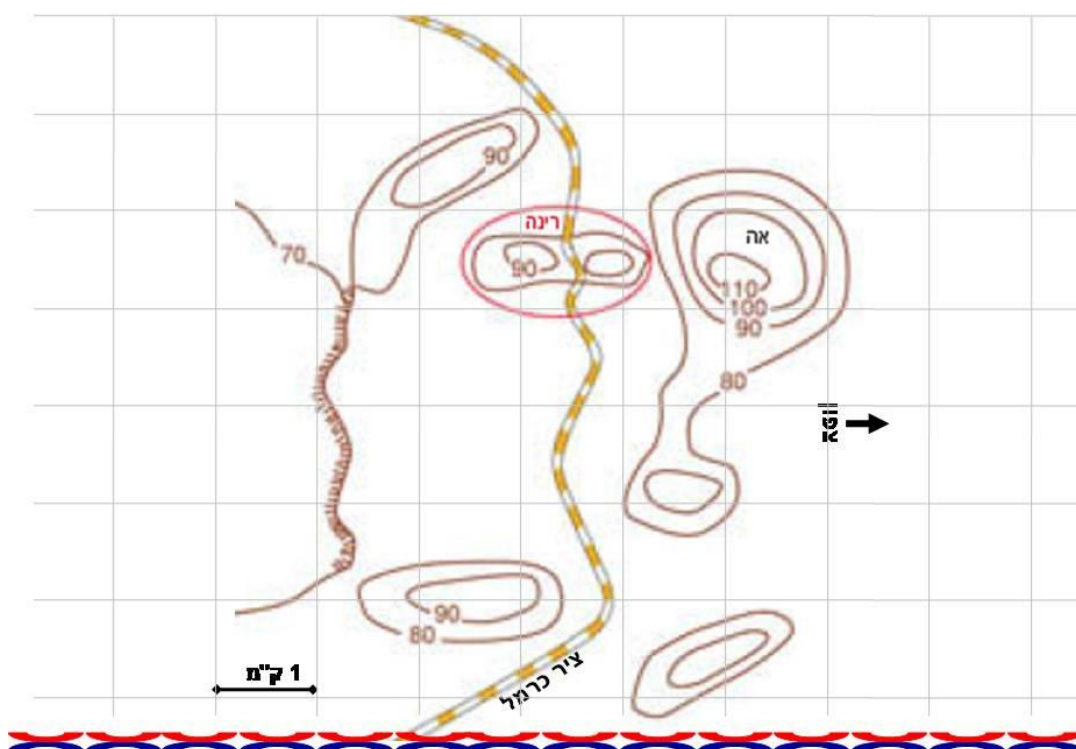
3. 'כוח חילוץ' (צורת קרב פשיטה)

4. 'דפ"א מסוכנת' (צורות קרב)

5. 'היקפיות' (צורות קרב)

6. 'מאמץ עזר' (צורות קרב/טכניקות)

7. 'מכשול מתעל' (צורות קרב/טכניקות)

מחון לעבודה בהיסטוריה צבאית

בעבודה זו, השניה מבין העבודות בהיסטוריה צבאית, יעמיק השוחר את הידע וההיכרות שלו עם פן אחד או יותר של החלק ההיסטורי של ניתוח האירוע. לשם כך נדרשים השוחרים לבחור קרב או מבצע משיק/מקביל לנושא שאושר לניתוח האירוע. כך, שוחר שיעשה את עבודת ניתוח האירוע על קרב משמר העמק (אפריל 1948) יעשה את העבודה ההיסטורית על מבצע נחשון (אפריל 1948). הדגש בבחירת נושא העבודה ההיסטורית הוא ציר הזמן ואין הקפדה מבחינה גיאוגרפית. למשל, אם ניתוח האירוע יתמקד בגזרת סיני, אזי יכול השוחר לבחור קרב אחר שהתרחש בגזרת סיני באותה עת, או קרב שהתנהל בגזרה אחרת, באותה עת. בדומה, אין הקפדה על דמיון טקטי, זהות היחידות הלוחמות וכדומה.

עבודה זו, מתחלקת לשני חלקים עיקריים. בחלק הראשון יש להציג את הרקע לקרב/מבצע ובחלק השני את הקרב עצמו. בחלק הראשון על השוחר לענות על אחת או יותר מהשאלות הבאות: מדוע התרחשה המלחמה? מדוע התרחש הקרב במסגרת המלחמה?

דוגמא א: מבצע נחשון אפריל 1948. עבודה שתכתב על מבצע נחשון תציג בחלקה הראשון את מלחמת העצמאות. היא תתחיל בהחלטה על סיום המנדט מתחילת 1947, תעבור דרך ההצבעה באו"ם בחורף 1947, תציג את הצדדים הלוחמים ותספר את סיפור חמשת חודשי הלחימה הראשונים (המלחמה הבין קהילתית). במסגרת סיפור זה תוצג האסטרטגיה של ארגון ההגנה (הגנה על הדרכים ועל היישובים, הכרעה) ושל ערביי ארץ ישראל (גיוס תמיכה חיצונית, כיבוש ערים מעורבות, בידוד יישובים) הקשיים המיוחדים שהתגלו בחודש מרץ 1948 (צבאיים ומדיניים) והשינוי האסטרטגי שהוחל אז (תכנית ד'). בחלקה השני של העבודה יפרש מבצע נחשון עצמו.

דוגמא ב: הקרב על המיתלה (אוקטובר 1956). חלקה הראשון של עבודה על קרב המיתלה יתרכז בנסיבות שהביאו לפרוץ מערכת סיני. סקירה זו תכלול את המניעים של ישראל (מסתננים/פידאיון, פתיחת נתיבים ימיים, עסקת הנשק הציכית, מחויבות לצרפת), מניעה של צרפת (אלג'יריה, הלאמת תעלת סואץ), מניעה של בריטניה (גירוש הבריטים ממצרים ב-54', הלאמת התעלה), האילוצים הדיפלומטיים (לגיטימציה בינלאומית לפעולה), המקום שיועד לישראל במסגרת זו (יצירת האמתלה), התכנון המבצעי (קדש 2, תפקיד הצנחנים, משימות האוגדות). בחלקה השני של העבודה יוצג הקרב עצמו.

הנחיות בנוגע למהלך העבודה: יש לאשר את הנושא הנבחר עד לתאריך שהוגדר. תהליך אישור הנושא בעבודה הנוכחית, בניגוד לעבודה הראשונה, איננו כולל מתן שאלות מכוונות. האחריות לעיצוב השאלות הללו, אשר יכוונו את כתיבת הרקע לקרב/מבצע מוטלת על השוחר. יש למצוא ספר או מאמר המתאר את המסגרת הכללית של הקרב וכך ללמוד מה הם הנושאים המרכזיים את הרקע. לדוגמא: באם העבודה עוסקת בקרב אום כתף 1967, יש לקרוא מאמר או ספר (ולשם כך, אפשר אף להתחיל מהערך הרלוונטי בויקיפדיה) העוסקים במלחמת ששת הימים.

מציאת הספרות הראשונית מוטלת גם היא על השוחרים. לשם כך מומלץ לפנות לאחד מהאפיקים הבאים: 1. הערך הויקיפדי הרלוונטי כולל בתחתית העמוד הפניה למקורות חיצוניים נוספים; 2. חיפוש בגליונות כתב העת מערכות. לשם כך יש לפנות לאתר כתב העת <http://maarachot.idf.il/71929-he/Maarachot.aspx>. בסרגל האפשרויות המופיע בצידו הימני של העמוד קיימת משבצת חיפוש, ופתיחתה תאפשר הורדה של קובץ אקסל הכולל רשימה של כלל המאמרים שהתפרסמו בכתב העת ובו ניתן לחפש את המידע המבוקש. טיפ: חיפוש בקובץ מצריך שימוש בהטיות. למשל: בעת חיפוש חומר על יחסי עיראק-ישראל מומלץ לחפש "עירק", "עיראק", "עיראקי" וכדומה; 3. חיפוש ספרות על המלחמה בספרייה של ביה"ס; 4. חיפוש ספרות בקלמ"דיה.

בכל שלב ניתן ומומלץ לפנות אלי באמצעות דוא"ל dov.e.glazer@gmail.com בכדי להתייעץ ולקבל עזרה או פידבק – גם בנוגע לרקע וגם בנוגע לספרות, אך יש לזכור כי האחריות על החיפוש הראשוני מוטלת על השוחרים.

הנחיות בנוגע לצורת העבודה : העבודה צריכה להיכתב באופן רציף, כמו מאמר, ולא כתשובות לשאלות. פעמים רבות, קל יותר לחפש חומר על פי שאלות מוגדרות ולהכניס את המידע שנאסף לעבודה. בכדי שהעבודה תהיה ברמה הנדרשת, יש לאסוף את המידע, ואז להציג אותו בעבודה באופן מסודר. הקפדה על שימוש נכון ב**פסקאות** יכולה לעזור: פסקאות, באורך 4-5 משפטים, משמשות לאיגוד כל החומר שיש בעבודה על נושא מסוים. לכל פסקה יש התחלה וסוף, כך שהקורא יודע במה עוסקת הפסקה ואיפה היא מסתיימת. הסתייגות בפסקאות תעזור גם לזהות מידע חסר, מידע מיותר וכדומה. בנוסף, יש לזכור את הכלל הבא – העבודה מציגה רק חלק מהמידע שנצבר במהלך המחקר. לשם כך על השוחר להבחין בין **עיקר וטפל** ולהחליט איזו מידע יעזור לקורא להבין את מהלך העניינים ואיזה מידע איננו נחוץ ואולי אף מסרב את העבודה.

יש להשתמש בגופן אריאל גודל 11, ברווח שורה וחצי. מומלץ להשתמש במפות, בייחוד בקטעים בהם נעשה שימוש רב בציוני קרקע. אין צורך לצייר את המפות אלא ניתן להורידן מהאינטרנט מאתרים כגון: ויקיפדיה,

<http://lib.cet.ac.il/pages/atlas.asp>, <http://lib.cet.ac.il/pages/geography.asp>
, <http://www.westpoint.edu/history/SitePages/Our%20Atlases.aspx>
http://www.emersonkent.com/wars_battles_revolutions_history.htm
http://info.palmach.org.il/show_item.asp?levelId=39852&itemType=0

או לסרוק אותן מספרים. את המפות יש להוסיף בקטע הרלוונטי בגוף הטקסט ואז לוודא שהתמונה משתלבת בטקסט (באופיס 2007: כלי תמונה עיצוב אובייקט>גלישת טקסט>ריבוע) ואיננה נמצאת מאחוריו, מעליו וכדומה.

אין להעתיק פסקאות שלמות מתוך המקורות – בין אם מדובר בספר כתוב, אתר אינטרנטי או תרגום משפה זרה. זכרו: ההיסטוריה של הקרב/מבצע כבר נכתבה, משימתכם היא להציגה בלשונכם ועל פי הבנתכם. רק כך תוכלו להשתפר. חריגה מדרישה זו תגרור ציון נכשל בעבודה.

בהצלחה!

הפנימייה הצבאית לפיקוד – בית הספר הריאלי העברי בחיפה

המגמה ללימודי צבא וביטחון

מבחן בגרות במקצוע 'קרבות בארץ ישראל'

לתלמידי כתות י' ו-יב'

תשע"ג

סמל השאלון 12116

מועד הבחינה: קיץ תשע"ג

היקף הבחינה: 1 יח"ל

משך הבחינה: שתיים

חומר עזר מותר: אין

הוראות מיוחדות: ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

מבנה השאלון ומפתח ההערכה

פרק א': שאלת חתך בנושא מבנה, חשיבות ומשמעות חבלי ארץ בקרבות –

יש לענות על שאלה אחת מתוך שתיים..... (1x30) – 30 נקודות.

פרק ב': ניתוח קרב- יש לענות על שאלה אחת מתוך שתיים..... (1x30) – 30 נקודות.

פרק ג': הכרת והצגת מוצגים- יש לענות על שתי שאלות מתוך שלוש..... (2x15) – 30 נקודות.

פרק ד': מושגים- יש לענות על שתי שאלות מתוך שלוש..... (2x5) – 10 נקודות.

בהצלחה

פרק א' – שאלות חתך -

ענה בהרחבה על אחת משתי השאלות 1-2: (1x30, סה"כ 30 נקודות)

1. המרכבה נחשבה לנשק הכרעה ברבים מן הקרבות בעת העתיקה.
 - א. תאר את יתרונות המרכבה בשדה הקרב ואת מגבלותיה, התייחס בדבריך להבדל במבנה ובשיטות הפעלת המרכבות בצבאות השונים. (5 נקודות)
 - ב. באילו מסגרות שלטונית ומבנים חברתיים התפתחו צבאות שהחזיקו מרכבות ובאילו לא הוחזק נשק זה, הבא שתי דוגמאות. (5 נקודות)
 - ג. תאר את השינויים והשיפורים שעברה המרכבה ע"י הצבא המצרי (3 נקודות)
 - ד. תאר קרב אחד בו היו המרכבות מרכיב משמעותי בהשגת ההכרעה בשדה הקרב, והסבר כיצד ניצל המצביא המנצח את הטופוגרפיה של העמק וסביבותיו על מנת להכריע את הקרב. (8 נקודות)
 - ה. תאר קרב אחד בו נכשל חיל המרכבות בהשגת הכרעה והסבר כיצד ניצל המצביא המנצח את הטופוגרפיה של העמק וסביבותיו על מנת להכריע את הקרב. (9 נקודות)
2. עמק יזרעאל שימש במהלך הדורות זירה לרבים מן הקרבות המכריעים בתולדות ארץ ישראל.
 - א. תאר את גבולותיו ומאפייניו הגיאוגרפיים של העמק (3 נקודות), מהם האזורים מהם הוא נשלט (2 נקודות).
 - ב. מדוע לדעתך התנקזו לאזור זה קרבות רבים כל כך. (5 נקודות)
 - ג. מדוע לא כבש יהושע את עמק יזרעאל בראשית הכיבוש הישראלי, וכיצד ומתי הושגה שליטה של שבטי ישראל על אזור העמקים. (5 נקודות)
 - ד. בחר אחד מן הקרבות שהתרחשו בעמק והסבר בקצרה את ריקעו ההיסטורי, מהלכי הקרב וכיצד ניצל כל אחד מן הצדדים את הטופוגרפיה ואת התנאים הגיאוגרפיים של האזור. (15 נקודות)

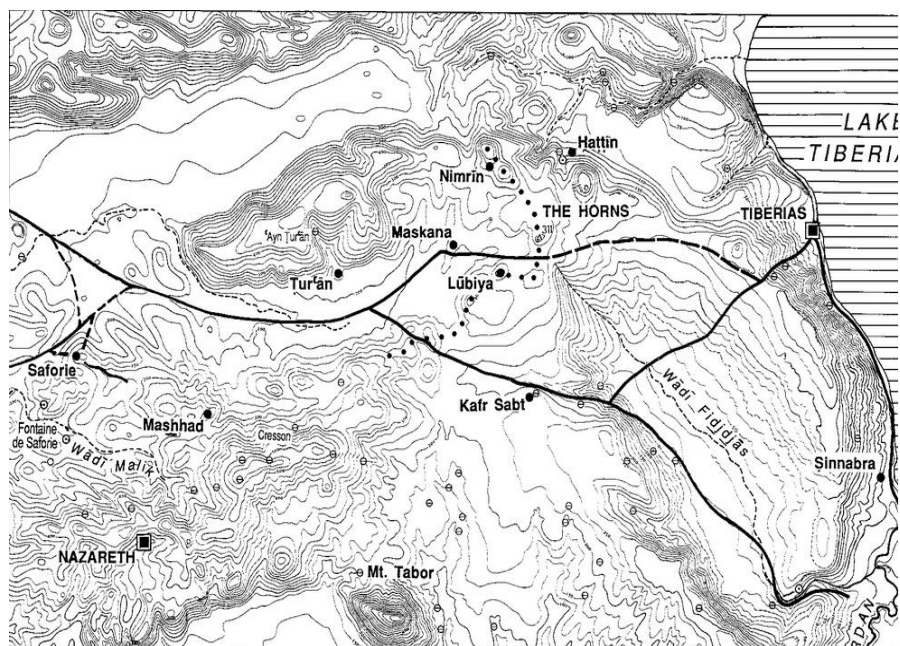
פרק ב' – ניתוח קרבות

ענה על אחת משתי השאלות שלפניך 3-4. (30x1, סה"כ 30 נקודות).

3. לפניך קטע מספר שופטים, קרא אותו בעיון וענה על השאלות שלאחריו.
 "(יט) וַיָּבֹא גִדְעוֹן וַיִּמָּאֵה אִישׁ אֲשֶׁר אָתּוֹ בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה רֹאשׁ הָאֲשָׁמֶרֶת הַתִּיכּוֹנָה אֲדָן הָקָם הַקִּימוֹ אֶת הַשְּׁמֵרִים וַיִּתְּקֵעוּ בַּשּׁוּפְרוֹת וַנִּפְוֹץ הַכָּדִים אֲשֶׁר בְּגִדָם: (כ) וַיִּתְּקֵעוּ שְׁלֹשֶׁת הָרָאשִׁים בַּשּׁוּפְרוֹת וַיִּשְׁבְּרוּ הַכָּדִים וַיַּחֲזִיקוּ בִּיד שְׁמָאוֹלָם בַּלְפָּדִים וּבִיד יְמִינָם הַשּׁוּפְרוֹת לְתַקּוֹעַ וַיִּקְרָאוּ חֶרֶב לֵה' וּלְגִדְעוֹן: (כא) וַיַּעֲמֵדוּ אִישׁ תַּחְתּוֹ סָבִיב לַמַּחֲנֶה וַיֵּרֶץ כָּל הַמַּחֲנֶה וַיִּרְיֵעוּ וַיָּנוּסוּ: (כב) וַיִּתְּקֵעוּ שְׁלֹשׁ מְאוֹת הַשּׁוּפְרוֹת וַיִּשָּׁם ה' אֶת חֶרֶב אִישׁ בְּרֵעֵהוּ וּבְכָל הַמַּחֲנֶה וַיָּנֹס הַמַּחֲנֶה עַד בֵּית הַשֵּׁטָה צָרְתָּה עַד שְׁפַת אֲבֵל מְחוּלָה עַל טִבַּת:"

- א. תקופת השופטים – כמה שנים נמשכה? (3 נקודות). מדוע, לאחר מותו של יהושע, בוחר העם שלא לשים עליו מנהיג? (5 נקודות).
- ב. מדוע לאחר תקופת השופטים מחליט העם להמליך עליו מלך? (5 נקודות).
- ג. הסבר את התחבולה בה נקט גדעון בקרב זה (8 נקודות).
- ד. תאר את דמותו של גדעון כמפקד. (9 נקודות).

4. לפניך מפת תבליט של איזור קרני חיטין.
- א. שרטט על המפה בקו מקווקו בולט את מהלך המסע הצלבני, סמן בעיגול את מקום החנייה ובאיקס את איזור הקרב. (7 נקודות)
 - ב. סמן במלבנים היכן פורס צלאח א-דין את כוחותיו. (7 נקודות)
 - ג. נתח את הטקטיקה בה בוחר צלאח א-דין להפעיל את כוחותיו, הסבר טקטיקה זו תוך התייחסות לדפוסי האימון החימוש ומאפייני הלחימה של הכוח הצלבני לעומת יריבו המוסלמי. (13 נקודות)
 - ד. מה היו תוצאות הקרב וכיצד השפיעו על המשך שלטון הצלבנים בארץ? (3 נקודות)

פרק ג': מוצגים

מוצגים: ענה על 2 מתוך 3 השאלות שלפניך 5-7. (2x15, סה"כ 30 נקודות).

5. זהה את הדמות בתמונה שלפניך וענה על השאלות הבאות:
- א. מיהו המנהיג המופיע בתמונה שלפנינו ובאלו שנים ערך את מסעו בארץ ישראל? (5 נקודות)
- ב. תאר את הנקודות המרכזיות לאורך מסעו? (5 נקודות)
- ג. מהו הקרב האחרון שלו בא"י? (2 נקודות)
- ד. מנה 2 מהסיבות לכישלונו בקרב זה (3 נקודות)

6. זהה את המוצג שלפניך וענה על השאלות הבאות:
- א. כיצד נקרא המוצג, היכן נמצא ומה תוכנו? (5 נקודות).
- ב. כיצד ניתן ללמוד ממוצג זה לגבי החיים בכנען באותה התקופה? (5 נקודות).
- ג. הבא דוגמא לתוכנו של אחד המכתבים (3 נקודות) – והסבר את חשיבותו (2 נקודות).

7. זהה את המוצג בתמונה שלפניך וענה על השאלות הבאות :
 א. מהו המוצג שלפניך? למה שימש? (5 נקודות).
 ב. הסבר את שיטת ההפעלה של מוצג זה. (5 נקודות).
 ג. הצג כיצד הופעל אמצעי זה באחד הקרבות בארץ ישראל. (5 נקודות).

פרק ד': מושגים

הסבר בקצרה (בשורות אחדות) 2 מתוך 3 המושגים הבאים: (2x5, סה"כ 10 נקודות)

8. פלנקס : מהו פלנקס (2 נקודות)? מהו הרעיון הבסיסי העומד מאחורי הפעלת הפלנקס (3 נקודות)?
 9. תאר את 3 הדרכים המובילות ממישור החוף דרך שלוחות השומרון לכיוון עמק יזרעאל (3 נקודות) באיזה קרב התלבט המצביא באיזו מהן לעבור (1 נקודה) באיזו דרך בחר לבסוף? (1 נקודה).
 10. דרך הים : תאר את מסלולה (2 נקודות), בין אלו 2 מעצמות היא מחברת? (1 נקודה), מהי חשיבותה? (2 נקודות).